

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS INSTITUTAS

RASA ARNAITYTĖ

KULTŪRINIŲ IR ANTRINIŲ TURIZMO IŠTEKLIŲ
VAIDMUO PLĖTOJANT KULTŪRINIŲ TURIZMĄ
DŽŪKIJOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

doc. dr. Brigita Žuromskaitė

VILNIUS

2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS INSTITUTAS

KULTŪRINIŲ IR ANTRINIŲ TURIZMO IŠTEKLIŲ
VAIDMUO PLĖTOJANT KULTŪRINĮ TURIZMĄ
DZŪKIJOJE

Tarptautinio turizmo administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S204

Vadovė

_____ doc. dr. *Brigita Žuromskaitė*

2015-

Recenzentas

_____

2015-

Atliko

_____ stud. Rasa Arnaitytė

2015-

VILNIUS

2015

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	5
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. KULTŪRINIŲ IR ANTRINIŲ TURIZMO IŠTEKLIŲ BEI KULTŪRINIO TURIZMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	11
1.1 Kultūrinis turizmas ir turistų charakteristika.....	11
1.2 Turizmo išteklių klasifikavimas ir savybės.....	16
1.2.1 Kultūrinių turizmo išteklių klasifikacija ir vaidmuo formuojant turistinę vietovės patrauklumą.....	20
1.2.2 Antrinių turizmo išteklių klasifikavimas ir svarba vietovės turistiniam patrauklumui.....	24
2. TURIZMO IŠTEKLIŲ IR TURISTINIŲ VIETŲVIŲ KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI.....	28
3. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTOJIMO GALIMYBIŲ, PANAUDOJANT KULTŪRINIUS IR ANTRINIUS TURIZMO IŠTEKLIUS, TYRIMAS.....	34
3.1 Tyrimo metodika.....	34
3.2 Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms analizė.....	39
3.2.1 Tradicinių amatų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.....	39
3.2.2 Etnografinių kaimų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.....	40
3.2.3 Dzūkijos architektūrinio paveldo pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.....	41
3.2.4 Dzūkijos istorinio ir archeologinio paveldo pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.....	43
3.2.5 Muziejų, galerijų ir edukacinių programų pasiūlos ir populiarinimo galimybių analizė.....	45
3.2.6 Dzūkijos kultūrinių renginių turistinio patrauklumo analizė.....	46
3.3 Dzūkijos antrinių turizmo išteklių analizė.....	47
3.4 Anketinės apklausos rezultatų analizė.....	51
3.5 Trumpas rezultatų apibendrinimas.....	67
IŠVADOS.....	68
PASIŪLYMAI.....	70
BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	72
ANOTACIJA.....	78
ANOTATION.....	78
SANTRAUKA.....	79
SUMMARY.....	80
PRIEDAI.....	81

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. paveikslas Lietuvos kultūros paveldo fondas.....	22
2. paveikslas Kultūrinių turizmo išteklių klasifikacija.....	23
3. paveikslas Antrinių turizmo išteklių klasifikavimas	25
4. paveikslas Viešoji turizmo infrastruktūra.....	27
5. paveikslas Respondentų pasiskirstymas pagal darbovietės pobūdį.....	51
6. paveikslas Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas.....	52
7. paveikslas Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą.....	52
8. paveikslas Kultūrinių turizmo išteklių patrauklumo įvertinimas.....	53
9. paveikslas Dzūkijos kultūrinių renginių patrauklumo įvertinimas.....	54
10. paveikslas Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms vertinimas.....	55
11. paveikslas Antrinių turizmo išteklių trūkumas Dzūkijoje.....	57
12. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų pasiūla“ vertinimas.....	58
13. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų įvairovė“ vertinimas.....	59
14. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys naujų kultūrinio turizmo paslaugų kūrimui“ vertinimas.....	60
15. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra atliekami rinkos tyrimai vertinant kultūrinio turizmo paslaugų patrauklumą“ vertinimas.....	60
16. paveikslas Teiginio „Populiarinant kultūrinį turizmą Jūsų rajone yra naudojamos tiksliai apgalvotos marketinginės priemonės“ vertinimas.....	61
17. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys vietovės įvaizdžio formavimui“ vertinimas.....	62
18. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra užtikrinama pakankama informacijos sklaida apie vykstančius kultūrinius renginius“ vertinimas.....	63
19. paveikslas Teiginio „Vietos gyventojai aktyviai prisideda prie kultūrinio turizmo populiarinimo“ vertinimas.....	63

20. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros plėtrai“ vertinimas.....	64
21. paveikslas Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros atnaujinimui“ vertinimas.....	64
22. paveikslas Viešosios turizmo infrastruktūros įvertinimas balais.....	65
23. paveikslas Veiksniai, ribojantys kultūrinio turizmo plėtrą.....	66
24. paveikslas Priemonės, galinčios geriausiai prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtos.....	67

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1. lentelė. Kultūrinio turizmo klasifikavimas pagal kelionės tikslą.....	16
2. lentelė Turizmo ir rekreacijos ištekliai.....	19
3. lentelė Dzūkijos dvarų ir dvarviečių pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.....	42
4. lentelė Preliminarus apgyvendinimo paslaugas teikiančių įstaigų skaičius Dzūkijoje.....	48

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS Kultūrinio turizmo plėtros poveikis atskiriems sektoriams.....	82
2 PRIEDAS Gamtiniai turizmo išteklių.....	83
3 PRIEDAS Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys.....	84
4 PRIEDAS Lietuvos arealų turistinis potencialas.....	85
5 PRIEDAS Turistinio regiono konkurencingumo modelis.....	86
6 PRIEDAS Apklausa anketa.....	87
7 PRIEDAS Elektroninio laiško tekstas.....	91
8 PRIEDAS Amatų demonstravimą ir su jais susijusias edukacijas turistams vykdančios įstaigos..	92
9 PRIEDAS Dzūkijos etnografiniai kaimai ir jų pritaikymas turizmui.....	94
10 PRIEDAS Dzūkijos bažnyčios.....	96
11 PRIEDAS Dzūkijos piliakalniai.....	99
12 PRIEDAS Dzūkijos muziejai ir galerijos.....	101
13 PRIEDAS Dzūkijos tradicinės, miesto ir kitos, turizmo potencialą turinčios šventės.....	103
14 PRIEDAS Dzūkijos festivaliai.....	105
15 PRIEDAS Dzūkijos pažintiniai kultūriniai maršrutai dviratininkams.....	107
16 PRIEDAS Dzūkijos kultūriniai pažintiniai maršrutai pėstiesiems.....	109
17 PRIEDAS Dzūkijos autoturizmo maršrutai.....	110

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje turizmo industrijoje galime pastebėti vis labiau augančią kultūrinio turizmo svarbą. Taip pat pastebimas didėjantis šios temos aktualumas ir turizmo mokslo kontekste. Mokslinėje literatūroje imta dažniau nagrinėti kultūrinio turizmo problematiką, išskiriant jo plėtros perspektyvas bei šio reiškinių įtaką verslui, visuomenei ir kultūrai. Kultūrinio turizmo dėka gali būti generuojamos papildomos pajamos vietiniam verslui ir gyventojams, kuriamos darbo vietos, jo pagalba formuojamas savitas vietovės įvaizdis. Šis reiškinys tampa svarbiu argumentu siekiant apkreipti dėmesį į kultūros vertybių svarbą bei skatina sąmoningą bendruomenės narių požiūrį į paveldo objektus.

Šiame darbe analizuojamas Dzūkijos etnografinio regiono kultūrinių turizmo išteklių potencialas ir išskiriamos jų panaudojimo galimybės bei perspektyvos plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje. Taip pat analizuojami antriniai ir kiti šio regiono turizmo ištekliai, kurie daro įtaką kultūrinio turizmo plėtros galimybėms. Tradiciškai Dzūkijos kultūriniam-etnografiniam regionui priskiriamos pietrytinės Lietuvos teritorijos. Jis nuo seno žinomas kaip Dainavos kraštas. Paskutiniu metu šis regionas susilaukia įvairių sričių mokslininkų dėmesio ir diskusijų. Dažnai nesutariama, kur siekia jo tikrosios ribos¹. Dzūkijai dažniausiai priskiriamos Alytaus apskrities, miesto ir rajono, Druskininkų, Lazdijų, Varėnos, Vilniaus apskrities, miesto ir rajono, Šalčininkų ir Trakų apskričių savivaldybės. Šiam kraštui priskiriamos ir Kauno apskrityje esančios Birštono, Jiezno ir Stakliškių seniūnijos².

Dzūkija- tai regionas, pasižymintis turizmo išteklių gausa, turtingu kultūriniu ir istoriniu paveldu. Didžioji dalis šio krašto priskiriama labai didelio, didelio arba vidutinio rekreacinio potencialo teritorijoms (žiūrėti priedą nr. 4). Dzūkijos etnografinis regionas užima nemažą teritorinį arealą, į kurį patenka ir sostinė bei jos apylinkės. Sostinės apylinkės, įskaitant Trakų rajoną, yra vienos iš didžiausių turistinę trauką turinčių vietovių Lietuvoje, todėl Vilniaus miestas, jo apylinkės bei Trakų rajonas nebus nagrinėjami šiame darbe. Rašant šį darbą buvo siekiama atskleisti mažesnių arba labiau nuo sostinės nutolusių Dzūkijos miestų, rajonų ir jų kampelių kultūrinio turizmo potencialą, nes šios teritorijos dažnai lieka antrame plane.

Šiuo metu gamtinis Dzūkijos potencialas yra pakankamai gerai išnaudojamas- miškai ir gamtos paminklai naudojami rekreacijai, upės pritaikomos aktyviam poilsiui ir nuotykių turizmui, mineraliniai vandenys ir grynas pušynų oras – sveikatingumo turizmui, esami rezervatai sėkmingai naudojami

---

¹ Ragauskaitė A., Daugirdas V. *Dzūkijos kultūrinis regionas*. p.16. *Annales geographicae* 43-44, 2010-2011, ISSN 1822-6701. Prieiga per internetą: <http://www.geo.lt/geo/fileadmin/failai/43-44/16-28.pdf> [žiūrėta 2015-02-13]

² Lietuvos respublikos seimas. *Informacija apie etnografinius Lietuvos regionus*. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=7039&p_d=95438&p_k=1 [žiūrėta 2015-02-13]

pažintiniam- ekologiniam turizmui. Tačiau kultūrinio turizmo potencialas šiame regione vis dar nėra iki galo atskleistas.

Temos iširtumas. Kai kurių teoretikų ir mokslininkų nuomone, kultūrinis-pažintis turizmas yra viena iš didelių potencialų turinčių ir sparčiai populiarėjančių turizmo rūšių. Šį teiginį puikiai iliustruoja lietuvių teoretikų G. Indriūno ir R. Dapkaus moksliniai darbai. Pabrėžiama, kad norint sėkmingai plėtoti kultūrinį turizmą, reiktų visų pirma efektyviai panaudoti turimus kultūrinius turizmo išteklius. Turėtų būti kuriami konkurencingi turizmo produktai ir paslaugos, tikslingai apgalvojant šių produktų rinkodaros strategijas bei pateikimą vartotojui. Kultūrinio turizmo problematiką ir kultūrinių turizmo išteklių teorinius aspektus nagrinėjo ir įvairūs užsienio teoretikai (G. Richards, A. Clarke, P. Boniface, M. Robinson ir daugelis kitų). Tiek lietuvių, tiek užsienio autoriai nagrinėja kultūrinio turizmo raidą ir jo įtaką atskiroms ūkio šakoms, analizuoja jo teigiamą įtaką bei galimas negatyvias pasekmes, kultūrinių turizmo išteklių potencialą ir jų panaudojimo galimybes.

Temos naujumas. Nors Dzūkijos regione yra parengtos atskirų rajonų turizmo plėtros galimybių studijos, kuriose analizuojamas ir kultūrinio turizmo galimybės rajonuose:

- Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija (SSGG analizės projektas), kuri apima Alytaus, Druskininkų, Varėnos ir Lazdijų rajonus;
- Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio, pažintinio turizmo sektorinė studija;
- Nemuno zonos kaip kultūrinės- turistinės zonos potencialo plėtros ir galimybių studija, kurioje nagrinėjamas ir Birštono atvejis);

tačiau pasigendama bendros, visą etnokultūrinį Dzūkijos regioną apimančios, kultūrinio turizmo plėtojimo galimybių ir jam svarbių turizmo išteklių analizės, todėl ją bandyta atlikti šiame magistro baigiamajame darbe.

Neretai kultūrinio turizmo tematiką gvildenančiuose moksliniuose darbuose apsiribojama tik kultūrinių turizmo išteklių analize. Šiame magistro baigiamajame darbe skiriamas dėmesys ir išsamiai antrinių turizmo išteklių analizei, kurie taip pat yra labai svarbūs kultūrinio turizmo plėtojimo galimybių užtikrinimui.

Darbo objektas. Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybės Dzūkijoje panaudojant kultūrinius ir antrinius turizmo išteklius.

Darbo problema. Dzūkija nuo seno garsėja savo upėmis, pušynais ir raistais. Regionas kasmet sulaukia atvykstant nemažai aktyvaus poilsio mėgėjų ir gamtos mylėtojų. Tačiau Dzūkijos turtai nesibaigia gamtiniais ištekliais. Etnografiniai kaimai, unikalūs kulinarinis paveldas, tradicijos, folkloras, amatai ir kitos šio krašto kultūrinės vertybės sudaro neblogas sąlygas kultūrinio turizmo plėtojimui šiame regione. Deja, kultūrinis Dzūkijos potencialas nėra maksimaliai išnaudojamas. Dalis kultūrinių turizmo išteklių nėra pakankamai pritaikyti kultūrinio turizmo reikmėms. Informacija apie didžiąją dalį vykstančių unikalių renginių (žiūrėti priedą nr. 13) yra skleidžiama tik rajoniniame, tačiau

ne nacionaliniame lygmenyje, nėra maksimaliai išnaudojamas etnokultūrinių vertybių (pavyzdžiui tradicinių amatų), potencialas ir panašiai.

Darbo tikslas. Atskleisti Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių svarbą plėtojant kultūrinį turizmą regione.

Darbo uždaviniai:

1. Naudojantis moksline literatūra bei kitais šaltiniais išnagrinėti teorinius kultūrinio turizmo aspektus bei turistinių vietovių ir išteklių konkurencingumo veiksnius;
2. Atskleisti kultūrinio turizmo plėtojimo galimybių ir regione esamų kultūrinių turizmo išteklių sąsają;
3. Atskleisti antrinių turizmo išteklių būklę Dzūkijoje ir jų įtaką kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms;
4. Empirinio tyrimo pagalba nustatyti patraukliausius Dzūkijos kultūrinius turizmo išteklius ir jų esamą pritaikymą turizmo reikmėms bei identifikuoti prioritетines kultūrinio turizmo plėtojimo kryptis regione;
5. Naudojant anketinės apklausos instrumentą išsiaiškinti Dzūkijos kultūrinio turizmo plėtojimo galimybes ribojančius ir skatinančius veiksnius;
6. Atlikti išsamią tyrimo metu gautų duomenų analizę sugretinant juos su Dzūkijos rajonų strateginiuose planuose pateikiamais turizmo plėtros uždaviniais ir priemonėmis.
7. Remiantis tyrimo rezultatais, suformuluoti išvadas bei parengti esamas realijas atitinkančius siūlymus.

Darbo metodai:

1. Užsienio ir Lietuvos mokslinės literatūros bei publikacijų analizė;
2. Savivaldybių strateginių planų ir teisės aktų dokumentinė analizė;
3. Teorinės medžiagos lyginamoji analizė;
4. Išsami Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių apžvalga ir apibendrinamoji indukcinė analizė;
5. Empirinis kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa);
6. Grafinis tyrimo rezultatų vaizdavimas;
7. Statistinė tyrimo duomenų analizė, naudojant procentinių dažnių ir vidurkio skaičiavimo metodus;
8. Kokybinė interpretacinė atsakymų į atvirus anketos klausimus analizė.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro teorinė dalis, metodinis-analitinis skyrius, išvados, siūlymai, bibliografinių šaltinių sąrašas, anotacija, santrauka ir aktualūs priedai. Darbe pateikiamos 4 lentelės, 24 paveikslai ir 17 priedų. Faktinė darbo apimtis be priedų – 80 puslapių.

Teorinė dalis. Teorinėje šio darbo dalyje nagrinėjama mokslinė literatūra ir publikacijos kultūrinio turizmo tema. Skiriamas dėmesys kultūrinio turizmo reiškiniui bei jo plėtrai įtakos turinčių veiksnių analizei. Bandoma atskleisti kultūrinių bei antrinių turizmo išteklių ir turizmo plėtros galimybių sąsają, apžvelgiami turizmo išteklių ir turistinių vietovių konkurencingumo veiksniai. Taip pat nagrinėjami įvairūs turizmo planavimo dokumentai, teisės aktai bei analizuojamos įvairių autorių siūlomos kultūrinio turizmo koncepcijos.

Metodinė- analitinė dalis. Metodinėje dalyje pristatoma tyrimo koncepcija, išsamiai aprašomi generalinės aibės pasirinkimo motyvai ir kriterijai, detalizuojamas tyrimo planavimas, naudojami metodai bei eiga, aprašomas tyrimo instrumentas- apklausos anketa.

Analitinėje šio skyriaus dalyje atliekama išsami Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių analizė, siekiama atskleisti esamą kultūrinio turizmo potencialą regione pabrėžiant Dzūkijos turizmo išteklių svarbą jo plėtojimui. Skyriuje nagrinėjami ne tik kultūriniai turizmo ištekliai, bet ir kita kultūrinio turizmo plėtrai svarbi išteklių grupė- antriniai turizmo ištekliai. Atskleidžiama jų įtaka kultūrinio turizmo plėtros galimybėms.

Siekiant įgyvendinti šiame darbe užsibrėžtus uždavinius, atliktas empirinis tyrimas- Dzūkijos kultūrinio turizmo sektoriaus darbuotojų, turizmo informacijos centrų bei už turizmo plėtrą atsakingų savivaldybės tarnautojų anketinė apklausa. Tyrimas atliktas Druskininkų, Šalčininkų, Lazdijų, Alytaus, Varėnos ir Birštono rajonuose. Tyrimo rezultatai pateikiami grafiškai, atliekama išsami jų analizė ir interpretacija, sugretinant ir palyginant gautus rezultatus su regiono savivaldybių strateginiais plėtros dokumentais.

Tyrimo pagalba buvo siekiama išsiaiškinti esamą kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių būklę regione bei atskleisti kultūrinio turizmo plėtojimo galimybes. Taip pat buvo siekta nustatyti veiksniai, kurie šiuo metu galimai riboja arba skatina kultūrinio turizmo plėtros galimybes Dzūkijoje, ir pasiūlyti priemones, kuriomis galima būtų pagerinti esamą situaciją.

1. KULTŪRINIŲ IR ANTRINIŲ TURIZMO IŠTEKLIŲ BEI KULTŪRINIO TURIZMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Kultūrinis turizmas ir turisto charakteristika

Šiame poskyryje siekiama atskleisti kultūrinio turizmo svarbą ir įtaka vietai, kurioje jis plėtojamas. Taip pat analizuojama kultūrinio turizmo sąvoka, šio reiškimo atsiradimo priežastys, jo rūšys bei numatoma išskirti pagrindinius kultūriniam turistui būdingus bruožus.

Pats žodis „turizmas“ dažniausiai yra kildinamas iš XVII a. Didžiojoje Britanijoje susiformavusios „The Grand Tour“ („Didžioji kelionė“) tradicijos. „The Grand Tour“ - tai buvo klasikinio išsilavinimo baigiamasis etapas, kurio metu pažintiniais tikslais buvo keliaujama po kontinentinę Europą³. Dauguma išgirdę žodį turizmas sieja jį išskirtinai su kelionėmis. Tačiau toks požiūris gali būti vadinamas ribotu, nes turizmas yra kur kas platesnė sąvoka, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio.

F. Ascher vienoje iš UNESCO publikacijų įvardijo turizmą kaip ekonominę veiklą, kurios esmė yra šalių prekyba gamtiniu ir kultūrinio paveldu⁴. Kaip teigia S. Vaitekūnas ir R. Povilanskas⁵, *turizmas yra daugiabriaunė sąvoka*. Autorių teigimu, ekonomine prasme tai – pasaulinė ir nacionalinė ūkio šaka, ir verslas. Tai taip pat ir žmonių migracija. Spręsdami pagal kelionės pobūdį ir tikslą, galime turizmą suskirstyti į atskiras rūšis. Viena iš jų yra kultūrinis turizmas.

Įvairiuose šaltiniuose pateikiami panašūs kultūrinio turizmo apibrėžimai. Paprastai, ši turizmo rūšis reiškia keliavimą, kurio pagrindinis tikslas yra susipažinti su kultūra, menais, vietiniu kraštovaizdžiu, gyvenimo būdu ar tradicijomis⁶. Pasaulinė turizmo organizacija (WTO) kultūrinį turizmą apibrėžia kaip žmonių judėjimą, kurį sąlygoja išskirtinai kultūriniai motyvai įskaitant stažuotes, vaizduojamojo meno objektų, festivalių, istorinių vietų ir paminklų lankymą, piligrimines keliones ir tradicinio paveldo pažinimą⁷. *„Kultūrinį turizmą sudaro kultūros paveldo objektų, miestų lankymas, kai svarbiausias tikslas yra kultūros objektai ir kultūriniai renginiai arba susipažinimas su tautinėmis tradicijomis, amatais, tiesiogiai dalyvauti veikloje ir įsigyti gaminių“*⁸.

Analizuodami skirtinguose šaltiniuose pateikiamus apibrėžimus matome, kad kultūrinio turizmo esmę sudaro žmonių keliavimas siekiant patenkinti intelektualinius, kultūrinius ir pažinimo poreikius.

³ *Nemuno zonos kaip kultūrinės-turistinės zonos potencialo plėtros ir galimybių studija*. 2007. p.6. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/Studijos/Nemuno-studija.doc

⁴ Boniface P. *Managing quality cultural tourism* Taylor & Francis e-Library, 2003. p. 6. ISBN 0-203-73247-2

⁵ Vaitekūnas S., Povilanskas R. *Turizmo ir kelionių geografija*. Vilnius, 2011. p. 12. ISBN 978-5-420-01684-8.

⁶ *Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas*. p.6 Prieiga per internetą:

http://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/kultūrinis_turizmas/Baltijos_saliu_kultūrinio_turizmo_politikos_dokumentas.pdf [žiūrėta 2015-01-24]

⁷ Clarke A. *The cultural tourism dynamic*. Prieiga per internetą:

http://www.academia.edu/5600383/The_Cultural_Tourism_Dynamic [žiūrėta 2015-01-24]

⁸ *Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa*. p.4. Prieiga per internetą:

http://www.lrv.lt/Posed_medz/2014/140312/12.pdf [žiūrėta 2015-01-24]

Kultūrinį turizmą galima būtų priskirti vienai iš aktyvaus turizmo rūšių, nes kultūrinis turistas dažnai atsisako pasyvios rekreacijos ir nuolat ieško įvairių kultūrinių atrakcijų bei įdomių pažintinių maršrutų.

M. Robinson teigia, kad tam tikra prasme „*visas turizmas yra „kultūrinis“*“, nes jis kyla iš tam tikrų kultūrinių kontekstų ir daugiausia yra susijęs su siekiu išgyventi „*kitokias*“ kultūrines patirtis, ar daug skirtingų kultūrinių patirčių“⁹. Šiuo teiginiu akcentuojama, kad kultūrinio turizmo esmė yra naujų kultūrinių patirčių paieška. Tuo remiantis, galima prieiti išvados, kad kultūrinis turistas yra nuolatinis ieškotojas, o kultūrinis turizmas - dinamiškas reiškinys, kurio formavimuisi ir raidai daro įtaką įvairūs visuomenėje vykstantys procesai. M. Smith ir M. Robinson mano, kad kultūrinio turizmo vystymasis negali būti atsiejamas nuo istorinių ir šiuolaikinių politinių realijų, kurių veikiamą yra visuomenė¹⁰. Kultūrinio turizmo reiškinio dinamiškumą atspindi ir G. Richards¹¹ teiginys, kad kultūrinis turizmas apima ne tik domėjimąsi „istoriniais produktais“, bet taip pat ir šiuolaikinės kultūros, dabartino gyvenimo būdo ir tradicijų pažinimą. Kultūrinis turizmas gali būti tapatinamas tiek su paveldo turizmu, kuris siejamas su *istorinėmis vertybėmis*, tiek su *meno turizmu*, kuris daugiau tapatinamas su šiuolaikine kultūra.

Matome, kad turistą vilioja ne tik klasika tapęs istorinis paveldas, bet ir iš šiuolaikinė kultūra, nuolat vykstanti jos kaita, kuri skatina naujų laisvalaikio praleidimo būdų paieškas. Kalbant apie kultūrą derėtų pastebėti, kad turizmo kontekste kultūra tampa verslo pajamų šaltiniu. Galima teigti, kad šiuolaikinėje visuomenėje didėjant žmonių išsilavinimui, kultūra įgauna vis didesnę paklausą ir atveria naujas plėtros perspektyvas turizmo versle.

Žiūrint iš savivaldybių perspektyvos, kultūrinis turizmas tapo katalizatoriumi, skatinančiu įgyvendinti daugiau meninių projektų ir renginių, tuo pat metu kuriant naujus verslus ir formuojant gerą regiono įvaizdį, parodant kad tai puiki vieta dirbti ir gyventi¹².

Augančią kultūros svarbą parodo ir tai kad, kaip teigi F. Bianchini ir M. Parkinson, per paskutinius 20 metų kultūra tapo vienu iš pagrindinių ekonomikos restruktūrizavimo įrankių Europos miestuose bei pagrindine miestų marketingo priemone¹³. Taigi, kultūriniai turistai gali tapti vienu iš svarbių ekonomikos variklių. Kaip teigia E. Baroniūnaitė ir E. Meilienė¹⁴, turistai skatina pardavimų bei vietinių įmonių pelno augimą, prisideda prie regiono gaunamų mokestinių įplaukų ir pajamų bei darbo vietų kūrimo. Autorių teigimu, „*turizmo ekonominis poveikis yra svarbi valstybinio, regioninio ir visuomeninio planavimo ir ekonominio vystymo aplinkybė*“.

---

⁹ Lehtimäki M. *Kultūros paveldas ir turizmas. Galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas*. Pranešimai, skaityti III Baltijos jūros regiono šalių kultūros paveldo forume. 2009. Vilnius. p.17 prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/uploads/Tai%20%C4%AFdomu/FORUMO%20KNYGA.pdf> [žiūrėta 2014-11-11]

¹⁰ Smith M.K., Robinson M. *Cultural tourism in a changing world: politics, participation and (re)presentation*. 2006. p.12. ISBN 1-84541-044-0

¹¹ Richards G. *Cultural attractions and European tourism*. 2001. p.7. ISBN 0 851 99 440 7

¹² Matias A., Nijkamp P., Neto P. *Advances in modern tourism research. Economic perspectives*. Physica-Verlag Heidelberg New York, p. 347-348. ISBN 978-3-7908-1717-1.

¹³ Richards G. *Cultural tourism in Europe*. CAB International, Wallingford, UK 1996. Re-issued in electronical format by ATLAS, p.68. 2005.

¹⁴ Baroniūnaitė E., Meilienė E. *Turizmo ekonominio poveikio analizės ypatumai*. 2001. p.10 http://www.lrti.lt/veikla/bar_turizm.doc [žiūrėta 2014-09-10]

Tačiau norint objektyviai įvertinti kultūrinio turizmo poveikį, reiktų atsižvelgti tiek į teigiamus, tiek į neigiamus šio poveikio aspektus. R. Dapkus¹⁵ išskiria teigiamus ir neigiamus kultūrinio turizmo poveikio aspektus atskiriems sektoriams (žiūrėti priedą nr. 1). Autoriaus teigimu „*kultūrinio turizmo įtaka juntama aplinkosaugos, ekonomikos, žemės ūkio, transporto, kultūros ir tarptautinės integracijos srityse*“. Tačiau vis dėl to, galima būtų teigti, kad kultūrinio turizmo sukeliamas neigiamas poveikis yra mažesnis už teigiamą. Kultūrinis turizmas skatina vietovės kultūrinį ir ekonominį vystymąsi, tuo nusverdama galimai daromą žalą atskiriems sektoriams. Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumente¹⁶ akcentuojama, kad kultūrinis turizmas:

- Skatina tautinio identiteto suvokimą ir stiprinimą;
- Yra vienas iš svarbiausių elementų kuriant teigiamą valstybės įvaizdį tarptautiniu mastu;
- Sąlygoja kultūrinio ir istorinio paveldo išsaugojimą, restauravimą, tradicijų atgaivinimą, nes didėjant visuomenės susidomėjimui paveldo vertybėmis, didėja ir jo apsaugai skiriamos lėšos.

Įvardijami privalumai dar kartą akcentuoja realią kultūrinio turizmo naudą ne tik ekonomikai, bet ir paveldosaugai. Kaip savo straipsnyje rašo R. Dapkus¹⁷, „*kultūrinis turizmas turi būti plėtojamas ne tik kaip verslo, bet ir kaip kultūrinio paveldo tausojimo ir saugojimo procesas*“. Autentiški paveldo objektai yra vienas iš didžiausios traukos šaltinių potencialiam kultūriniam turistui, tad norint sėkmingai plėtoti kultūrinį turizmą, reiktų visų pirma užtikrinti efektyviai veikiančią kultūrinio paveldo apsaugą. Tokiu būdu paveldo saugojimas skatina kultūrinio turizmo plėtrą, o kultūrinis turizmas savo ruožtu įpareigoja saugoti paveldo objektus.

Kultūrinis turizmas yra vienas iš sparčiai augančių turizmo industrijos sektorių. Paskutiniu metu itin išaugo skaičius žmonių, kurie į savo keliones įtraukia ir kultūrinę veiklą¹⁸. Kalbant apie spartų šios turizmo rūšies populiarėjimą galima išskirti keletą tai paskatinusių veiksnių:

- *Augantis visuomenės išsilavinimo lygis*. Išsilavinimas yra vienas iš veiksnių, skatinančių dalyvavimą kultūriniuose renginiuose, edukacijos ir keliavimo poreikį.
- *Senėjanti populiacija*. Daugėja vidutinio amžiaus žmonių (45-65 m.), o būtent jie ir sudaro didžiąją dalį kultūrinių renginių lankytojų.
- *Didėjanti moterų ekonominė galia*. Statistiškai moterys dalyvauja didesniame kultūrinių renginių skaičiuje nei vyrai, ir galėdamos kontroliuoti savo pajamas priima sprendimus susijusius su šeimos laisvalaikio ir atostogų būdo pasirinkimu¹⁹.

Čia dar kartą atskleidžiamas kultūrinio turizmo dinamiškumas ir jo sąsaja su visuomenėje vykstančiais pokyčiais. Matome, kad šie pokyčiai yra vienas veiksnių, lemiančių augantį kultūrinio turizmo populiarumą. Paradoksalu tai, kad paprastai neigiamu demografiniu pokyčiu laikomas

¹⁵ Dapkus R. *Kultūrinio turizmo plėtros perspektyvos*. Kauno technologijos universitetas. 2008. ISSN 1822-6760

¹⁶ *Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas*. p.7 Prieiga per internetą:

http://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/kultūrinis_turizmas/Baltijos_salju_kultūrinio_turizmo_politikos_dokumentas.pdf [žiūrėta 2015-01-24]

¹⁷ Dapkus R., op. cit.

¹⁸ Canada: destination culture. *A symposium on cultural and heritage tourism products*. May 1th, 2004. p.1

¹⁹ Lord G.D. *The Power of cultural tourism. Wisconsin Heritage Tourism Conference*. September 17, 1999. p 5. prieiga per internetą: http://www.lordcultura.com/Media/Artcl_PowerCulturalTourism-GL.pdf [žiūrėta 2015-01-03]

visuomenės senėjimas šiuo atveju tampa sąlyginai palankiu veiksniu kultūriniam turizmui, nes didžiąją dalį kultūrinių turistų sudaro vyresnio amžiaus žmonės, o didėjant vartotojų rinkai galima didinti ir produktų bei paslaugų pasiūlą.

Tačiau kultūrinio turizmo plėtrai įtakos turi ne tik minėtieji socialiniai pokyčiai, bet ir daugybė kitų. Kaip teigia G. Richards, ekonominiai ir socialiniai pokyčiai kaimo vietovėse, tokie kaip gyventojų migracija iš šių vietovių į miestus bei mažėjanti žemės ūkio sektoriaus veikla, sudarė prielaidas kultūrinio turizmo plėtrai šiose vietovėse²⁰. Tokiais atvejais, kultūrinio turizmo plėtra gali paskatinti vietos ekonomikos atsigavimą. Ekonominis kultūros plėtros vaidmuo tapo vienu iš faktorių, skatinančių vietos savivaldybes plėtoti kultūrinį turizmą. Kalbant apie kultūrinio turizmo plėtrą Lietuvoje, galima būtų teigti, kad Lietuvoje galioja tiek patys dėsniai kuriuos įvardija G. Richards. Norint paskatinti Lietuvos provincinių regionų vystymąsi, sukurti daugiau darbo vietų juose, ir tokiu būdu kažkiek pristabdyti gyventojų migraciją iš provincijos į didmiesčius, reiktų išnaudoti turimą kultūrinio paveldo potencialą ir skatinti kultūrinio turizmo plėtrą.

G. Indriūnas išskiria šiuos, kultūrinį turizmą Lietuvoje skatinančius, veiksnius: šalies kultūrinė ir ekonominė integracija, įsiliejimas į Europos bendriją, turizmo sektoriaus plėtra, kultūros vertybių išsaugojimo interesai, tautos saviraiškos skatinimas bei šalies įvaizdžio formavimas siekis suformuoti Lietuvos turistinio regiono savitumą²¹. Paskutinius du iš jų galima būtų pavadinti vienomis iš galimai efektyvių turizmo rinkodaros priemonių, nes regiono savitumas ir teigiamas vietovės įvaizdis yra tos savybės, kurios bene labiausiai traukia turistus. Kuo labiau saugomas regiono savitumas, tuo unikalios kultūrinę patirtį gauna turistai. Kuo geresnis vietovės įvaizdis sukuriama- tuo dažniau pasirenkama keliauti į šią vietovę. Analizuodami skirtingų mokslininkų teiginius matome, kad kultūrinis turizmas gali būti naudingas ne tik pačiam turistui, kuris tokiu būdu patenkina savo pažinimo ir naujų kultūrinių patirčių poreikius, tačiau ir svarbus vietos bendruomenei.

Žvelgiant į turizmą iš istorinės perspektyvos, nesunkiai galime pastebėti, kad kelionių tikslai, įpročiai ir mados kinta. Jie darosi vis įvairesni ir tokiu būdu buvo paskatintas naujų turizmo rūšių populiarumo augimas, įskaitant kultūrinio turizmo. Kaip teigia B. Žuromskaitė ir V. Gražulis, „lyginant XX a. pradžios turistą su šių laikų keliautoju nesunku pastebėti, kad keliavimo motyvai ir įpročiai ženkliai pakito“²². Taigi, turizmas pradėtas suvokti ne vien kaip pasyvi rekreacija ir poilsis. Šių laikų turistai tampa išrankesni, žingeidesni ir vis dažniau renkasi ne pasyvią rekreaciją, o aktyvų pažintinį laisvalaikį, arba derina pasyvią rekreaciją su kultūrinių objektų ir renginių lankymu, tokiu būdu propaguodamas kultūrinį turizmą. Kalbant apie kultūrinius turistus, priklausomai nuo turisto motyvacijos galima išskirti keturis jų tipus:

---

²⁰ Richards G. *Cultural tourism in Europe*. CAB International, Wallingford, UK 1996. Re-issued in electronic format by ATLAS, p.68. 2005.

²¹ Indriūnas G. *Kultūrinio turizmo plėtra*. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.logincee.org/file/5354/library> [žiūrėta 2015-01-10].

²² Žuromskaitė B., Gražulis V. *Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis?* Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2011 m., p. 135

1. *Stipriai motyvuoti kultūros*- renkasi kelionės maršrutą tikslingai ir keliauja į miestą ar regioną norėdami aplankyti kultūrinius objektus, tokius kaip muziejai, teatras, galerijos ar kultūriniai festivaliai ir pan. Šie turistai sudaro maždaug 15% visų keliautojų.
2. *Dalinai motyvuoti kultūros*- žmonės, kurie keliauja iš dalies dėl kultūrinių motyvų, tačiau kultūrinimasis nėra pagrindinis jų tikslas. Jie sudaro apie 30% turistų.
3. *Besirenkantys kultūrą kaip priedą prie kelionės tikslo*- pagrindinis jų kelionės tikslas gali būti kad ir kalnų slidinėjimas, tačiau laisvu nuo slidinėjimo metu (pavyzdžiui vakarais), tokie turistai mielai apsilanko koncertuose ar kituose renginiuose. Tokių turistų yra apie 20%.
4. *Atsitiktiniai kultūriniai turistai*- sudaro maždaug 15% visų keliautojų. Tai grupė turistų, kurie visiškai neplanavo dalyvauti kultūriniuose renginiuose, tačiau arba atsitiktinai pateko į vykstantį festivalį, arba spontaniškai nutarė apsilankyti greta viešbučio esančiame teatre, arba buvo įkalbėti lankomų draugų ar giminaičių nueiti, pavyzdžiui, į muziejų. Likę 15% jokiais aplinkybėmis nesirenka kultūrinio turizmo²³.

Matome, kad 65% iš visų turistų sąmoningai renkasi kultūrinės atrakcijas kaip pagrindinį ar papildomą kelionės tikslą. Tai atskleidžia, kad kultūrinio turizmo reikšmė kelionių industrijoje auga.

Kaip teigiama Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumente, „*Kultūriniai turistai išleidžia daugiau pinigų nei vidutinis turistai ir keliauja ilgiau*“²⁴. Šį teiginį atspindi ir Amerikos kelionių industrijos asociacijos (*angl. Travel Industry Association of America*) atliktos apklausos rezultatai. Apklausa atskleidė, kad kultūrinis turistai dažniausiai pasižymi aukštesniu išsilavinimo lygiu ir jo metinės pajamos paprastai yra didesnės už vidutines ir jis dažniausiai užima atitinkamai aukštesnes pareigas²⁵, todėl gali sau leisti keliauti ilgiau ir skirti tam daugiau lėšų. Šie teiginiai pabrėžia ekonominį kultūrinio turizmo naudingumą regionui. Kuo ilgiau turistai keliauja, tuo didesnę naudą ir pajamas gauna vietiniai verslai.

Anot P. Boniface, bandydami apibrėžti kultūrinį turizmą, mes turėtumėme suprasti, kokie yra kultūros vartotojų- turistų, lūkesčiai ir ką jie tikisi gauti iš konkretaus „kultūrinio elemento“ ar turistinės patirties²⁶. Kultūrinio turisto lūkesčiai dažnai atsispindi jo pasirinktuose kelionės tiksluose. Kiekvieno kultūrinio turisto pagrindinis arba vienas iš kelionės tikslų yra susijęs su tam tikrais kultūriniais išteklių, tačiau kultūrinių išteklių įvairovė yra didelė ir todėl galima kultūrinį turizmą suskirstyti į smulkesnes grupes pagal kelionės tikslą²⁷ (žiūrėti lentelę nr. 1):

²³Lord G.D. *The Power of cultural tourism. Wisconsin Heritage Tourism Conference*. September 17, 1999. p. 9. Prieiga per internetą: http://www.lordcultura.com/Media/Artcl_PowerCulturalTourism-GL.pdf [žiūrėta 2015-01-03]

²⁴Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas. Prieiga per internetą: http://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/kulturinis_turizmas/Baltijos_saliu_kulturinio_turizmo_politikos_dokumentas.pdf [žiūrėta 2015-01-24]

²⁵ Lord G.D. op.cit, p.8

²⁶Boniface P. *Managing quality cultural tourism*. Taylor & Francis e-Library, 2003. p. 15. ISBN 0-203-73247-2

²⁷Armaitienė A. ir kt. *Kaimo turizmas. Mokymo priemonė*. – Vilnius: Mokymo metodikos centras, ISBN 9986-847-24-9 1999. p. 21-22

1. lentelė Kultūrinio turizmo klasifikavimas pagal kelionės tikslą

Kultūrinio turizmo rūšis	Kelionės tikslas
1. Etninis turizmas	Gimtųjų vietų lankymas.
2. Istorinis-paveldo turizmas	Istorinių, archeologines vietų lankymas, susipažinimas su vietos architektūra, folkloru ir tradicijomis.
3. Kultūrinis-pažintinis turizmas	Kultūros ir meno įstaigų lankymas, siekiant susipažinti su įvairiomis kultūros raiškos formomis
4. Verslo turizmas	Važiavimas į stažuotes, seminarus, parodas
5. Pramoginis, sportinis ir nuotykinis turizmas	Keliavimas pramoginiais tikslais, siekiant patirti nuotykius
6. Religinis, ritualinis turizmas	Keliavimas piligriminiais tikslais, lankant sakralinius objektus ir šventas vietas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis A. Armaitienės pateikiama kultūrinio turizmo klasifikacija

Visos aukščiau įvardijamos turistų grupės, pasirinkdamos būsimos kelionės tikslą, atsižvelgia į vietovės turizmo išteklių potencialą. Taigi, kultūrinis turizmas nebūtų įmanomas be turizmo išteklių. Todėl sekančiame poskyryje bus skiriamas dėmesys turizmo ištekliams, analizuojami jų teoriniai aspektai, klasifikacija ir jų potencialios panaudojimo galimybės plėtojant turizmą.

1.2 Turizmo išteklių klasifikavimas ir savybės

Lietuvos respublikos turizmo įstatyme turizmo ištekliai apibrėžiami kaip „objektai ir vietovės, dominantys turistus ar skirti jų reikmėms“. B. G. Boniface ir C. Cooper teigia, kad turizmo išteklių sąvoka paprastai apibūdina materialius objektus, kurie gali sukurti ekonominę vertę turizmo sektoriuje²⁸. Tačiau yra galimas ir kiek platesnis turizmo išteklių apibrėžimas, kuris apima ir socialinius aplinkos elementus: turizmo ištekliai- kaip teigia C. Cooper ir C. M. Hall, tai aplinkos fiziniai ir socialiniai komponentai, kurie arba traukia turistus, arba sukuria turizmui būtiną infrastruktūrą²⁹. Taigi matome, kad turizmo ištekliai yra ne tik traukos objektas keliaujantiems, tačiau ir svarbus veiksnys, galintis paskatinti infrastruktūros plėtrą bei atnaujinimą regione. Turizmo ištekliai gali būti klasifikuojami pagal tam tikrus kriterijus.

Visų pirma, juos galima suskirstyti į pirminius ir antrinius. Pirminiai turizmo ištekliai turi didžiausią traukiamąją galią ir būtent nuo jų labiausiai priklauso turizmo plėtra regione. Pirminiams ištekliams priklauso:

- 1) „Kraštovaizdis, klimatologinės sąlygos, ekosistemų įvairovė, kitaip tariant- *gamtiniai ištekliai*

²⁸ Boniface B.G., Cooper C. *Worldwide destinations. The geography of travel and tourism*. 4th Edition. 2005. p. 32. ISBN 0 7506 5997 1

²⁹ Cooper C., Hall C.M. *Contemporary tourism: An International approach*. 1st Editon. 2008 m. p. 117, ISBN: 978-0-7506-6350-2

- 2) Tautinis, urbanistinis, kultūrinis paveldas, menai, istorija, archeologija, mokslo vertybės bei vietai būdingos subkultūrinės formacijos, kitaip tariant –*kultūriniai ištekliai*
- 3) *socialiniai ištekliai*- bendruomenės interesai, žinios, finansinis kapitalas, aplinkos, turto ir sveikatos apsaugos sistemos, potencialūs turizmo plėtojimai ir t.t.

Turizmo plėtrai daro įtaką taip pat žmogaus veiklos sukurti ištekliai, kitaip dar vadinami antriniais. Jie skirstomi į struktūrinius ir funkcinius³⁰.

Anot B. G. Boniface ir C. Cooper vietovė, kraštovaizdis ar gamtiniai objektai nėra savaime turizmo ištekliai, o tampa jais tik tada, kai yra pripažįstami vertingais ir tą vertę jiems suteikia ne kas kitas, o pats turistai. Pavyzdžiui „trijų S“ kombinacija (saulė, smėlis, jūra, *angl. sea, sun, sand*) nebuvo laikoma vertingu turistiniu ištekliu iki 1920 m., kuomet mėgavimasis saule prie jūros tapo madingu atostogų praleidimo būdu. Skirtingoms tautybėms ir kultūroms priklausantys žmonės gali turėti skirtingą turizmo išteklių vertės suvokimą. Kitaip tariant, tai kas laikoma turistine atrakcija vienoje kultūroje ar vietovėje, kitoje kultūroje ar vietovėje gali būti suvokiama kaip įprastas kasdienis dalykas, kuris nėra priskiriamas turistinėms atrakcijoms³¹. Autoriai pateikia kaip pavyzdį Londono metro, kuris yra atrakcija atvykėliams, o vietiniams viso labo susisiekimo priemonė. Lietuvoje kaip pavyzdį galima būtų pateikti naminius gyvulius. Ūkininkaujantiems kaimų gyventojams jie yra kasdienybės dalis, tuo tarpu į kaimo turizmo sodybas atvykusiems miestiečiams jie tampa atrakcija (galimybė pasivažinėti arklio traukiamame vežime ir panašiai). Matome, kad kultūrinė terpė ar technologinė aplinka dažnai gali formuoti žmonių poreikius, atitinkamai formuodama ir turistinės atrakcijos suvokimą.

Dažniausiai turizmo ištekliai nėra naudojami išskirtinai tik turistų reikmėms, neskaitant pramogų parkų ar atskirų kurortinių teritorijų, kur turizmas yra dominuojantis žemės panaudojimo būdas. Teritorijos, kurios laikomos turizmo ištekliais, taip pat sėkmingai naudojamos ir žemės ūkiui, miškininkystei ir kitiems vietos gyventojų poreikiams tenkinti³². Taigi turizmas- tai ne vienintelis turizmo išteklių panaudojimo būdas. Kalbant apie teritorijų pritaikymą ir panaudojimą turizmo reikmėms, reiktų atsižvelgti ir į tai, kad turizmas nepaisant visų ekonominių bei socialinių privalumų, gali daryti ir neigiamą įtaką regione esantiems turizmo ištekliams. B. G. Boniface ir C. Cooper³³ išskiria, kad turizmo ištekliams yra būdinga tai, kad jie yra „gendantys“. Jie gali būti lengvai „sugadinami“ turistų srauto sukeltų pokyčių. Visiškai neribojant turistų skaičiaus, kai kurie turizmo ištekliai per daug išsekvojami ir tokiu būdu jiems padaroma didelė žala. Tam tikrais atvejais ši žala gali būti labai sunkiai atitaisoma, ypač kalbant apie gamtinius išteklius, ekosistemas, unikalius kultūros ir gamtos paminklus. Kaip teigia R. Sharpley, D. J. Telfer, gamtinių, kultūrinių ir socialinių turizmo išteklių apsauga ir atsakingas naudojimas yra labai svarbūs. Turizmas turi būti planuojamas ir vystomas atsižvelgiant į aplinką ir ilgalaikes turizmo išteklių naudojimo perspektyvas³⁴.

³⁰ Baležentis A., Žuromskaitė B. *Turizmo vadyba*. Vilnius, 2012. p.75 ISBN 978-9955-19-467-5

³¹ Cooper C., Hall C.M., op. cit. p. 118

³² Boniface B.G., Cooper C. *Worldwide destinations. The geography of travel and tourism*. 4th Edition. 2005. p. 32. ISBN 0 7506 5997 1

³³ Boniface B.G., Cooper C., op. cit. p. 32

³⁴ Sharpley R., Telfer D.J. *Aspects of tourism. Concepts and issues*. 2002. p. 243. ISBN 1-873150-35-0

Pirminiai turizmo poveikio tyrimai daugiausia nagrinėjo ekonominius jo aspektus ir remiantis šiais tyrimais buvo prieita išvada, kad turizmo teikiama ekonominė nauda pranoksta bet kokias neigiamas turizmo pasekmes. Tačiau didėjant susirūpinimu aplinka, atsirado darnaus turizmo koncepcija, kurioje turizmo poveikis nagrinėjamas visapusiškai, atsižvelgiant tiek į teigiamą, tiek į neigiamą jo įtaką įskaitant ekonominį, politinį, socialinį-kultūrinį bei ekologinį poveikį³⁵. Siekiant tausoti ir apsaugoti turizmo išteklius nuo daromo neigiamo poveikio yra svarbu nustatyti *turizmo gebą* (angl. *Tourism carrying capacity*). Pagal pasaulinės turizmo organizacijos apibrėžimą tai -maksimalus lankytojų skaičius, kuris gali lankytis vietovėje tuo pačiu metu, nesukeldamas pavojaus vietovės turizmo ištekliams, sociokultūrinei ir ekonominei aplinkai bei gaudamas aukštą pasitenkinimo lygį lankoma vietovė³⁶. Organizuojant turistinius srautus atsižvelgiant į vietovės turizmo gebą, galima užtikrinti unikalių turizmo išteklių apsaugą ir jų įvairovės išlikimą regione. Viena iš priemonių kontroliuoti turistų skaičių yra optimalios turistinių objektų lankymo kainos nustatymas. Kaip teigia C. Cooper, turizmo išteklių „nuvertinimo“ pasekmė yra jų „degradavimas“ dėl per didelio turistų srauto bei išteklių naudojimo, kuris neleidžia jiems atsistatyti³⁷. Šis teiginys, ko gero, labiau taikytinas gamtiniams ištekliams (nacionalinių parkų lankymo mokestis, siekiant reguliuoti lankytojų skaičių), tačiau tinkama kainodara gali prisidėti ir prie kultūrinių turizmo išteklių išsaugojimo bei padėti surinkti piniginį fondą jų atnaujinimui, pavyzdžiui architektūros paveldo ar meno kūrinių restauracijai.

Galima būtų teigti, kad turizmo išteklių įvairovė ir jų kiekis yra vienas iš svarbių aspektų, sąlygojančių turistinį regiono patrauklumą ir skatinančių infrastruktūros plėtrą bei ekonominį regiono vystymąsi. Kuo didesnė jų įvairovė, tuo patrauklesnis turistiniu požiūriu tampa regionas, todėl yra svarbu juos identifikuoti ir kategorizuoti³⁸. Identifikavus ir suklasifikavus vietovės turistinius išteklius galima lengviau įžvelgti jų panaudojimo turizmui potencialą bei galimas turizmo rūšis, kurios gali būti plėtojamos konkrečiame areale (kultūrinis, gamtinis, kvalifikuotas turizmas ir .t.t).

Remiantis Lietuvos turizmo įstatymu turistinius išteklius galima suklasifikuoti į šias grupes: „*turizmo ir poilsio infrastruktūros objektai; rekreaciniai ištekliai (gamtiniai, kultūros paveldo objektai, socialinės aplinkos reiškiniai, kompleksinės turistinės traukos vietos); specialaus ar dalykinio turistų intereso objektai (pramogų parkai (centrai), konferencijų, parodų, menų ar amatų centrai, muziejai, galerijos, sveikatinimo ir sveikatingumo įstaigos ir kiti turistinės traukos objektai)*“³⁹,

Anot S. Vaitekūno ir R. Povilansko⁴⁰ „*rekreacinės teritorijos dažnai sutampa su didesniais gamtiniais, ar kultūriniais objektais (arealais), kurie domina turistus*“. Autorių įvardijami gamtiniai ir

³⁵ Theobald W.F. *Global Tourism, third Edition*. 2005. p. 75. ISBN: 0-7506-7789-9

³⁶ Batta R.N. *Tourism and the environment. A quest for sustainability*. 2000. p. 108. ISBN 81-7387-110-8

³⁷ Cooper C. ir kiti. *Classic reviews in tourism*. 2003. p.38 ISBN 1-853150-45-8

³⁸ Goeldner C.R., Brent Ritchie J.R. *Tourism principles, practices, philosophies*. 11th Editon. 2009. p.334 ISBN 978-0-470-08459-5

³⁹ *Lietuvos respublikos turizmo įstatymo pakeitimo įstatymas*, Valstybės žinios, 2011-07-13, Nr. 85-4138. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=402798&b=> [žiūrėta 2014-12-10. nuoroda veikia tik ją nukopijavus į naršyklę]

⁴⁰ Vaitekūnas S., Povilanskas R. *Turizmo ir kelionių geografija*, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras 2011, p. 22. ISBN 978-5420-01684-8

kultūriniai objektai, bei žmogaus sukurti antriniai turizmo ištekliai sudaro vietovės turizmo išteklių visumą. (žiūrėti lentelę nr.2).

2. lentelė Turizmo ir rekreacijos ištekliai

Gamtiniai ištekliai	Geografinė padėtis	Dirbtiniai ištekliai
Klimatas	Atstumas	Paveldas
Krantai		Kurortai
Vandenynas	Klasteriai	Pramogų centrai
Sniegynai ir ledynai		Renginiai
Kraštovaizdis	Transportas	Parkai
Flora ir fauna		Infrastruktūra

Cit. pagal S. Vaitekūną ir R. Povilanską, 2011 m.

Neretai turizmo išteklių sąvoka tapatinama su materialiais objektais. Tačiau apibendrinami įvairių mokslininkų siūlomus turizmo išteklių klasifikavimo modelius matome, kad turizmo ištekliams tai ne vien gamtiniai ar žmogaus sukurti materialūs objektai. Atsiskleidžia tendencija, kad populiarėjant kultūriniam turizmui, vis daugiau mokslininkų turizmo ištekliams priskiria ir socialinės aplinkos reiškinius, tokius kaip kultūriniai renginiai ir kasmetiniai festivaliai, liaudies amatai, kulinarinis paveldas ir netgi unikalios gyvensenos tradicijos bei vietiniai švenčių papročiai, kurie pabrėžia lankomo regiono savitumą ir tokiu būdu pritraukia turistus.

C.R. Goeldner ir J.R. Brent Ritchie⁴¹ siūlo kiek išsamesnę turizmo išteklių klasifikaciją. Autorių manymu, turizmo išteklius galima suklasifikuoti į šias grupes:

- 1) *Gamtiniai ištekliai ir aplinka*- pagrindiniai elementai šioje kategorijoje yra geografinė padėtis, kraštovaizdis, klimatas, flora ir fauna, vandens telkiniai, paplūdimiai ir panašūs objektai. Ši išteklių grupė yra prieinama kiekvienam regionui, kadangi kiekviena vietovė turi vienokį ar kitokį gamtinį potencialą ir galimybę jį panaudoti turizmo plėtrai.
- 2) *Žmogaus sukurta aplinka*- visa antžeminė ir požeminė infrastruktūra, įskaitant įvairius turizmui naudojamus statinius, nuotekų šalinimo sistemas, vandentiekį, dujotiekį, elektros linijas, komunikacijų tinklus ir daugybę komercinių paslaugų, turinčių įtakos turizmo plėtrai.
- 3) *Turizmo industrijos veiklos sektoriai* (angl. Operating sectors) - apima visus turizmo sektoriaus veiklos elementus, kurie užtikrina turistų mobilumą, suteikia jam nakvynės vietą ir kitas paslaugas, būtinas kelionės metu. Oro linijų ir geležinkelių bendrovės, viešasis transportas, taksi ir kitos transporto paslaugos iš esmės padaro šiuolaikinį turizmą įmanomu ir šių paslaugų prieinamumas turi įtaką turistų apsisprendimui keliauti. Viešbučių, motelių ir kitokių apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų pasiūla taip pat lemia turistų apsisprendimą vykti arba nevykti į numatytą vietovę.

⁴¹ Charles R. Goeldner, Brent Ritchie J.R. *Tourism principles, practices, philosophies*. 11th Edition. 2009. p.334, 335, 336 ISBN 978-0-470-08459-5

- 4) *Kultūriniai ištekliai ir svetingumas*- socialinė aplinka ir jos elementai, būdingi konkrečiai vietai, kurie sudaro jos kultūrinį pagrindą. Vietos kultūra susideda iš kalbos, papročių, vietinės religijos. Didelė dalis turistinių išteklių yra sukurta derinant šiuos elementus. Puikus to pavyzdys yra tradiciniai festivaliai ir šventės, sporto ir meno renginiai. Kiekviena vietovė turi savo kultūrinius išteklius, kurie susideda iš muzikos, vizualinių menų, architektūros, šokių, istorijos, archeologijos paminklų, literatūros ir t.t. Ne paskutinis vaidmuo tenka ir vietos gyventojų svetingumui, kuris daro regioną patrauklesniu potencialiam turistui.

Galima teigti, C.R. Goeldner ir J. R. Brent Ritchie siūloma klasifikacija atskleidžia didėjančią socialinės-kultūrinės aplinkos svarbą turizmui. Akcentuojama, kad net vietos gyventojų papročiai ir svetingumas gali tapti turistinės traukos objektu. Tokiu būdu pasitelkiant socialinę aplinką, didinamas regiono turistinis patrauklumas ir sudaromos palankesnės sąlygos turizmo plėtrai.

Remiantis įvairių mokslininkų darbais, galima priėti išvados, kad tam tikros rūšies turizmo išteklių gausa vietovėje gali pasitarnauti ir kuriant jos įvaizdį, kuriuo bus siekiama sudominti turistą. Kaip teigiama turizmo plėtotės strategijoje iki 2015 m.⁴² „*Lietuvos gamtinių ir kultūrinių turizmo išteklių gausa ir įvairovė leidžia kurti ir plėtoti aktyvaus poilsio, kultūrinį ir pažintinį turizmą, etninį, kaimo ir ekologinį turizmą, orientuojantis į atitinkamus rinkos segmentus*“.

Apibendrinant skirtingų autorių siūlomą turizmo išteklių klasifikaciją, galime juos suskirstyti į dvi stambias grupes- sukurtus žmogaus ir sukurtus gamtos. Tiek viena, tiek kita grupė yra vienodai reikšmingos norint sukurti palankias sąlygas visaverčiam žmonių poilsui ir abi šios išteklių grupės turi didelį panaudojimo potencialą plėtojant turizmą.

1.2.1 Kultūrinių turizmo išteklių klasifikacija ir vaidmuo formuojant turistinį vietovės patrauklumą

Dažnas turistai, besirinkdamas kelionės maršrutą, skiria nemažą dėmesį potencialių lankytinų objektų nagrinėjimui, domisi vietai būdingu klimatu ir gamtine aplinka, kultūrinėmis regiono ypatybėmis. Šių veiksnių visuma daugeliu atvejų gali nulemti galutinį turistų apsisprendimą renkantis kelionės kryptį. Pasak M.K. Smith ir M. Robinson, kultūriniai įvykiai ir produktai paprastai yra naudojami vietovės reklamai ir tuo pat metu tarnauja kaip turistinės pramogos⁴³. Taigi matome, kad pasitelkiant kultūrinės atrakcijas galima ne tik sukurti pramogą turistams, tačiau ir formuoti vietovės įvaizdį. Todėl kultūriniais turizmo ištekliams tenka svarbus vaidmuo turizmo versle.

Kaip teigia S. Vaitekūnas ir R. Povilanskas, žmogaus sukurti objektai daro poveikį turizmo plėtros galimybėms, ypač kultūrinis paveldas, kuris turistams atrodo patrauklus dėl tam tikrų savo

⁴² *Turizmo plėtotės strategija iki 2015*. Prieiga per internetą:

<http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Valstybes%20ilgalaiikes%20strategijos/LT%20Ukio%20strategija/sectorines%20strategijos/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc> [žiūrėta 2014-12-30]

⁴³ Smith M.K., Robinson M. *Cultural tourism in a changing world: politics, participation and (re)presentation*.2006. p.179. ISBN 1-84541-044-0

savybių. Yra akcentuojama, kad šių laikų turistą vis stipriau traukia ir „išlikęs autentiškas pasaulio tautų dvasinis paveldas“. Šiuo atveju kalbama apie tradicinę buitį, papročius, šventes, ir kitokias kultūros raiškos formas⁴⁴. Galima būtų akcentuoti, kad kultūrinių turizmo išteklių vertei užtikrinti yra labai svarbus autentiškumo išsaugojimas. Didesnis kultūrinių turizmo objektų autentiškumas lemia didesnį jų turistinį potencialą.

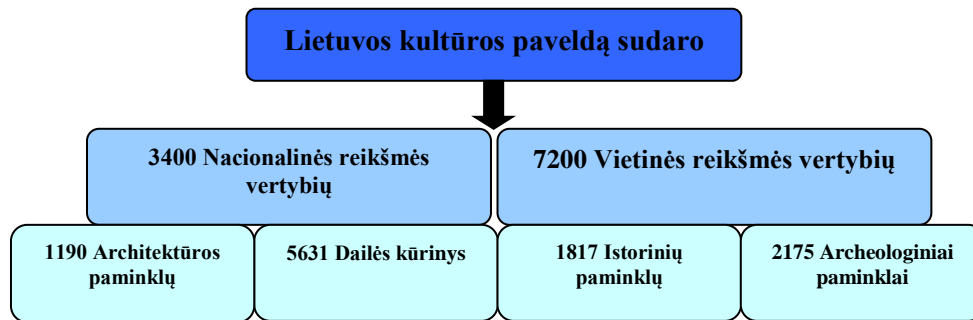
Dauguma žmonių keliauja, kad atrastų ir patirtų kažką naujo ir unikalios. Ekonominė prasme tokie keliautojų motyvai sukuria nesibaigiančią konkurenciją tarp vietovių, kadangi kiekvienos vietovės kultūros paminklai ir pati kultūra yra unikalūs. Kaip teigia J. Jafari „daugeliu atveju kultūriniai turizmo ištekliai yra pamatas, kuriuo remiantis yra vystomi inovatyvūs turizmo produktai ir paslaugos“⁴⁵. Taigi matome, kad kultūra gali būti ne tik menas, pasigėrėjimo objektas ar unikalios vietos bendruomenės bruožas. Turizmo kontekste kultūra gali būti panaudojama kaip rentabili prekė, kuri yra siūloma potencialiam turistui. Kultūros vertybių sąvoka yra gan plati ir apima daugelį veiksnių ir objektų, kuriuos galima suskirstyti į tam tikras grupes. Kaip teigia G. Indriūnas⁴⁶, kultūros vertybės, kurios gali būti tinkamos turizmo reikmėms „galima sąlygiškai suskirstyti į materialųjį paveldą (kilnojamos ir nekilnojamos vertybės) bei kultūrinę saviraišką (kultūros renginiai, etnokultūra ir profesionalusis kultūrinis gyvenimas)“. Autorius pabrėžia, kad minėtieji paveldo objektai turizmo požiūriu yra reikšmingi dėl savo savitumo, tačiau turizmo ištekliais jie tampa tik sudarant sąlygas juos lankyti bei skleidžiant informaciją apie juos. G. Indriūno surinktais duomenimis, „Lietuvos kultūros paveldo fondų (žiūrėti paveikslą nr. 1) sudaro 1817 istorijos, 2175 archeologijos, 1190 architektūros, 5631 dailės paminklas. Iš jų apie 3400 yra nacionalinės ir 7200 vietinės reikšmės“. Išsiaiškinus esamą paklausą bei sumaniai pritaikius tinkamas rinkodaros priemones, didžiąją jų dalį galima sėkmingai pritaikyti ir panaudoti kultūriniam turizmui bei jo paslaugų ir produktų formavimui. G. Indriūnas pažymi, kad kultūrinės vertybės turi ir daugiau galimų panaudojimo tikslų. Jos gali būti naudojamos ir „ekspoziciniams tikslams; pritaikant turizmo paslaugų infrastruktūrai: apgyvendinimui, maitinimui, kultūriniam centrui, konferencijų ir renginių centrui, mokymo centrui, gyvajai etnokultūrinei veiklai ir panašiai; šalies ir turizmo įvaizdžio formavimo priemonėse (leidiniuose, video medžiagoje ir pan.) bei moksliniams tyrimams“. G. Indriūno straipsnyje atsiskleidžia kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo galimybės, kurios yra išties plačios ir varijuoja nuo meninių renginių, turizmo produktų ir paslaugų kūrimo iki panaudojimo moksliniais ir kitais tikslais. Šiuo atveju taip pat atsiskleidžiamas kultūrinių turizmo išteklių potencialas, norint suformuoti patrauklų vietovės įvaizdį.

Remiantis Lietuvos respublikos saugomų teritorijų įstatymu, Lietuvos kultūros paveldo objektai gali būti skirstomi į šias grupes: „archeologiniai; mitologiniai (sakraliniai) / istoriniai / memorialiniai;

⁴⁴ Vaitekūnas S., Povilanskas R. *Turizmo ir kelionių geografija*. Vilnius, 2011. p.61. ISBN 978-5-420-01684-8

⁴⁵ Keller P. *Management of cultural change in tourism regions and communities*. p.3. Prieiga per internetą: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan002556.pdf> [žiūrėta 2014-12-30]

⁴⁶ Indriūnas G. *Kultūrinio turizmo plėtra*. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.logincee.org/file/5354/library> [žiūrėta 2015-01-10].

1 pav. Lietuvos kultūros paveldo fondas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis G. Indriūno straipsniu

Tinkamai išnaudojant turimo kultūros fondo potencialą galima būtų sukurti kultūrinio turizmo produktus kurie padėtų populiarinti turizmą atokesniuose regionuose (pavyzdžiui sudarant temines ekskursijas su gidais- keliaujant piligriminiais, istoriniais-archeologiniais, dailės ar literatūriniais maršrutais po regioną, kurie galėtų būti siūlomi turizmo informacijos centruose).

M. Sigala ir D. Leslie⁴⁸ teigia, kad galimų kultūrinių atrakcijų sąrašas yra gan platus ir jis gali varijuoti nuo muziejų ir istorinių vietovių iki menininkų rengiamų pasirodymų. Autoriai daro įdomią išvadą, kad išsivysčiusiose vietovėse paveldą ir kultūrinės atrakcijas apima meno muziejai, spektakliai, koncertai, architektūra ir pan. Neretai turistai pasirenka kelionės tikslą vien dėl to, kad nori susipažinti su žymiais meno kūriniais arba sudalyvauti konkrečiame renginyje. Tuo tarpu mažiau išsivysčiusiose bei provincinėse vietovėse kultūrinės atrakcijos greičiausiai apsiribos tradiciniu paveldu, amatais, folkloru ir religiniais ritualais. Nagrinėjant Lietuvos atvejį matome, kad nemažą dalį šalies sudaro provincinės teritorijos, kurios neturi pasaulinio garso muziejų, jose nerengiami pasaulinio garso koncertai, tačiau šie arealai yra turiningi savo etnokultūriniu paveldu bei gamtiniais ištekliais, kas sudaro prielaidą kultūrinio turizmo plėtrai šiose vietovėse ir atskleidžia jų unikalumą.

Remiantis Sigala ir D. Leslie teiginiu, galima daryti išvadą, kad mažiau išsivysčiusiose, periferinėse, teritorijose taip pat yra didelis turistinių atrakcijų pasirinkimas, tačiau neišnaudojamas jų potencialas arba mažas žinomumas užkerta kelią dažnesniam jų lankymui. Norint išnaudoti tradicinio paveldo potencialą, galima būtų kurti su juo susijusius turizmo produktus, tuo pat metu užtikrinant pakankamą informacijos sklaidą potencialiam turistui apie šių produktų egzistavimą.

Norint geriau atskleisti skirtingų kultūrinių turizmo išteklių grupių svarbą, pravartu juos susisteminti ir sugrupuoti. Užsienio autoriai siūlo įvairias kultūrinių turizmo išteklių tipologijas. M. Poláček ir R. Aroch išskyrė septynias atrakcijų kategorijas, siekdami identifikuoti jų patrauklumą užsienio turistams. Vienas iš išskiriamų kategorijų priskiriama kultūriniais turizmo ištekliams ir jų sudaro:

⁴⁷ Lietuvos saugomų teritorijų įstatymas. Prieiga per internetą:

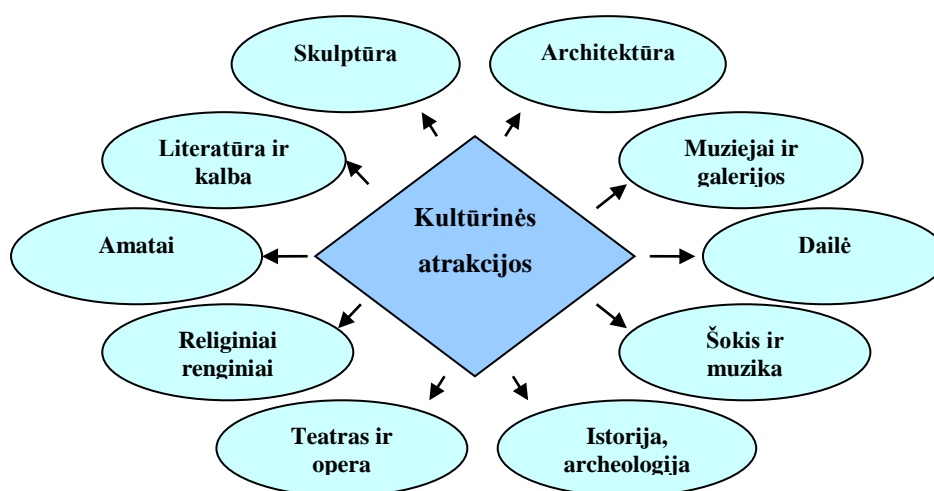
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=157257 [žiūrėta 2014-12-29]

⁴⁸ Sigala M., Leslie D. *International Cultural Tourism: management, implications and mases*. 2005. p.5. ISBN 0 7506 6312 x

- 1) kultūriniai ir istoriniai paminklai;
- 2) menininkų pasirodymai, kultūriniai renginiai;
- 3) tradiciniai renginiai⁴⁹

Airijos turizmo valdybos (angl. Irish Tourist Board) pateikia dar išsamesnę kultūrinių turizmo išteklių analizę, kurioje didelis vaidmuo skiriamas įvairioms „aukštesnėms meno formoms“. Šiame tyrime kultūrinių atrakcijų tipologija yra grindžiama „aukštąja kultūra“ ir menu, kadangi architektūros, skulptūros ir dailės kūriniai sudaro daugiau nei tris ketvirčius išvardintų kultūrinių išteklių. Iš 4123 atrakcijų 565 yra dailės kūriniai, 2145 architektūros paminklai ir 428 skulptūros kūriniai⁵⁰. C.M. Hall ir S. McArthur kaip paveldo išteklius įvardija meno kūrinius, pastatus, lankytinas vietas bei miesto ir apylinkių kraštovaizdį⁵¹. Remiantis įvairių autorių siūlomais kultūrinių turizmo išteklių klasifikavimo variantais, kultūrinius išteklius galima suskirstyti į šias grupes (žiūrėti paveikslą nr. 2):

2 pav. Kultūrinių turizmo išteklių klasifikacija

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis G. Richards knygoje pateikiamomis kultūrinių išteklių tipologijomis

Skirtingų kultūrinių išteklių tipologijų palyginimas veda prie išvados, kad iš esmės šiuolaikinius kultūrinius turizmo išteklius sudaro vienokie, ar kitokie kultūros produktai ir matome ryškėjantį kultūrinių renginių vaidmenį šioje srityje.

Kita labai svarbi turizmo išteklių grupė, galinti netiesiogiai padidinti kultūrinio turizmo potencialą regione yra gamtiniai turizmo ištekliai (žiūrėti priedą nr.2). Kai kurie gamtiniai ištekliai gali būti priskiriami ir prie kultūrinių, pavyzdžiui- Stelmužės ažuolas, Janionių akmenys (Varėnos r.), Velnio duobė (Trakų raj.), Puntuko akmuo ir kiti gamtiniai objektai, kurie yra glaudžiai susieti su vietos padavimais ir tokiu būdu papildo vietinę tautosaką ar istoriją. Dėl šios priežasties tam tikrais atvejais yra tikslinga kultūrinio turizmo plėtrą derinti su gamtiniu turizmu. Gamtiniai ištekliai neretai papildo kultūrinius ir dar labiau pabrėžia jų unikalumą. Pavyzdžiui, liaudies buities muziejai paprastai įrengiami gamtos apsupty, atokiau nuo didmiesčių, tokiu būdu pabrėžiant atkuriamos aplinkos autentiškumą.

⁴⁹Richards G. *Cultural attractions and European tourism*. 2001. p.22. ISBN 0 851 99 440 7

⁵⁰Richards G., op. cit., p.22

⁵¹Richards G., op. cit., p.23

Norint išlaikyti vietovės turistinį patrauklumą, yra tikslinga užtikrinti jos turizmo išteklių apsaugojimą steigiant saugomas teritorijas. „*Saugomos teritorijos steigiamos siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes) siekiant sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams*“⁵². Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad saugomų teritorijų steigimas riboja turizmo plėtrą jose, praktika rodo, kad yra priešingai. Saugomų teritorijų lankymas tampa turistiniu požiūriu vertingesnis, nes teritorija įgauna „prestižiškumo atspalvį“ dėl kurio šios teritorijos ima labiau dominti turistus. Taigi, saugomų teritorijų (žiūrėti priedą nr. 3) steigimas neabejotinai prisideda prie regiono turistinio patrauklumo didinimo ir turizmo išteklių puoselėjimo (pavyzdžiui nacionalinių istorinių parkų steigimas- (Dieveniškų nacionalinis istorinis parkas), etnokultūrinių draustinių (Kernavės) steigimas). Vienas iš saugomų teritorijų privalumų, kurį įvardija valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, yra įvairumas. Tai reiškia, kad yra steigiamos įvairių kategorijų ir rūšių saugomos teritorijos, kurių tikslas yra apsaugoti ne tik kultūrinius, ir gamtinius paveldo objektus bet ir jų įvairovę šalyje⁵³. Patrauklaus šalies įvaizdžio formavimui ir Lietuvos vardo garsinimui įtakos turi ir į UNESCO saugomų objektų sąrašą įtraukti Lietuvos kultūriniai objektai: Vilniaus istorinis centras, Kernavės archeologinė vietovė, kryždirbystė, sutartinės, Dainų šventė.

Apibendrinant poskyrį prieinama išvados, kad kultūriniai turizmo ištekliai susideda iš daugelio materialių ir nematerialių paveldo ir meno objektų ir gali būti vienu iš pagrindinių faktorių, formuojančių vietovės turistinį patrauklumą. Norint užtikrinti šių išteklių unikalumo išsaugojimą, pabrėžti jų vertę ir autentiškumo svarbą, yra steigiamos saugomos teritorijos. Lietuva pasižymi kultūrinių turizmo išteklių gausa, kurie yra ne tik tinkami turizmui plėtoti, bet ir dalis jų yra saugomi tarptautiniu mastu, o tai suteikia jiems dar didesnę vertę turistiniu požiūriu. Saugomų teritorijų kūrimas neribuoja kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo turizmo reikmėms galimybių. Priešingai- tai padidina šių turizmo išteklių tarptautinį žinomumą. Tokiu būdu formuojamas patrauklios ir išskirtinės vietovės įvaizdis, sudominat didesnį turistų skaičių. Tačiau vertėtų akcentuoti ir tai, kad sėkmingai turizmo plėtrai užtikrinti neužtenka vien kultūrinių išteklių, ar juos papildančios patrauklios gamtinės aplinkos. Sėkmingai turizmo plėtrai taip pat yra reikalingi ir antriniai turizmo ištekliai.

1.2.2 Antrinių turizmo išteklių klasifikavimas ir svarba vietovės turistiniam patrauklumui

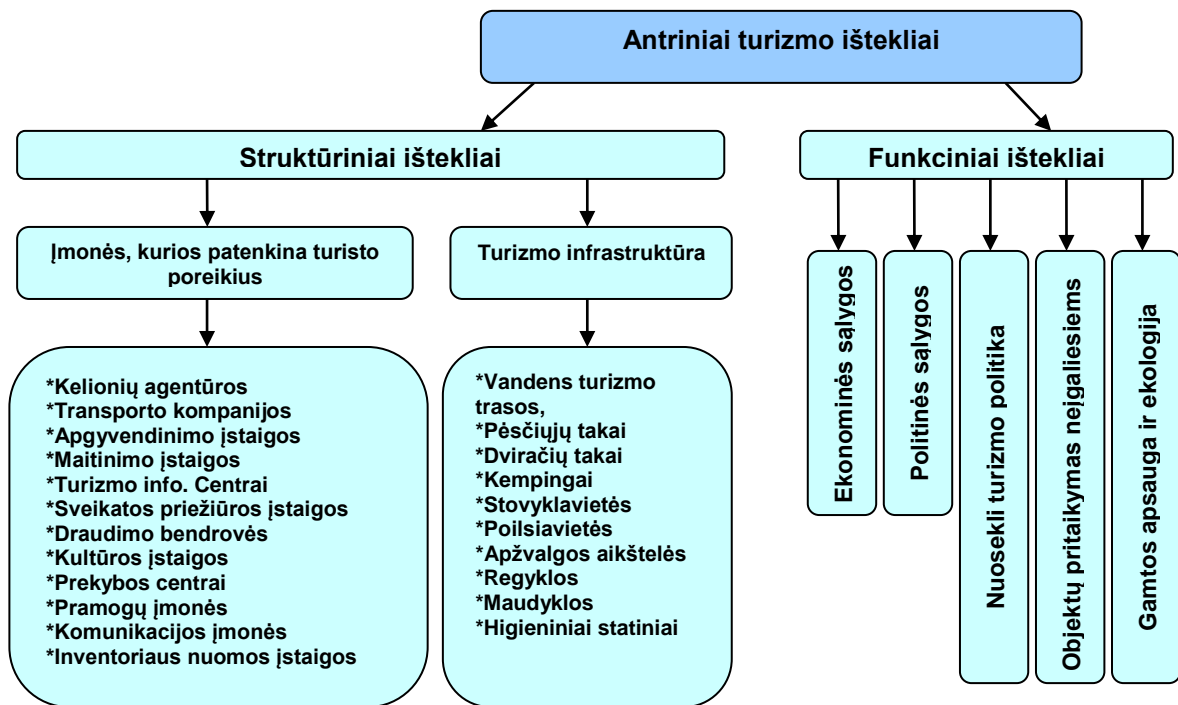
Antrinių turizmo išteklių sąvoka apima materialinius ir nematerialius objektus, kurie gali būti panaudojami turizmo plėtos skatinimui bei turistų reikmėms (žiūrėti paveikslą nr. 3). Kaip minėta šio darbo 1.2 poskyryje, antriniai turizmo ištekliai gali būti skirstomi į funkcinis ir struktūrinius.

⁵² Lietuvos saugomų teritorijų įstatymas. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=157257 [žiūrėta 2014-12-29]

⁵³ Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Prieiga per internetą: http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=75 [žiūrėta 2014-12-29]

„Funkciniai ištekliai apima ekonomines, politines sąlygas, nuoseklią turizmo politiką, objektų pritaikymą neįgalųjų reikmėms, ekologiją bei gamtos apsaugą“⁵⁴.

3 pav. Antrinių turizmo išteklių klasifikavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis įvairiais šaltiniais.

Funkciniai ištekliai prisideda prie vietovės įvaizdžio formavimo ir saugios, turistui draugiškos aplinkos kūrimo. Vykdamas nuoseklią turizmo politiką bei sėkmingai įgyvendinat turizmo plėtros strategijas, galima padidinti turistinių vietovės patrauklumą. Šiems uždaviniams įgyvendinti būtinas įvairių institucijų bendradarbiavimas (turizmo departamento, savivaldybių, TIC). Vietovės turistinį patrauklumą taip pat didina ir nuoseklus nacionalinės turizmo plėtros programos įgyvendinimas, turizmo plėtros galimybių studijų parengimas, kurios yra svarbios numatant potencialias turizmo plėtros kryptis šalyje, vertinant turizmo sektoriaus stipriąsias ir silpnąsias puses.

Lietuvoje šiuo metu įgyvendinama 2014-2020 metų Lietuvos turizmo plėtros programa⁵⁵, kurioje išskiriamos prioritetingos turizmo plėtros sritys, į kurių sąrašą patenka ir kultūrinis turizmas. Galima išskirti ir kitus dokumentus, kurie gali būti svarbūs kultūrinio turizmo planavimui šalyje: LR teritorijos bendrasis planas; Autoturizmo trasų specialusis planas; Mokslinis tiriamasis darbas „Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistines vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija“⁵⁶

⁵⁴ Baležentis A., Žuromskaitė B. *Turizmo vadyba*. Vilnius, 2012. p.75 ISBN 978-9955-19-467-5

⁵⁵ *Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa*. Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2014/140312/12.pdf [žiūrėta 2015-01-24]

⁵⁶ *Europos Sąjungos paramos poveikio Lietuvos turizmo Sektoriumi ir plėtros galimybių vertinimo galutinė ataskaita*. 2013 m. p. 169. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/Vertinimas/Galutine_vertinimo_ataskaita_2013_11_18.pdf [žiūrėta 2015-02-07]

LR bendrajame plane nustatyti visų Lietuvos rekreacinių išteklių arealų potencialo svarbiausi ypatumai. Arealai suskirstyti į kategorijas pagal juose esančių turizmo išteklių rekreacinį patrauklumą (labai didelis, didelis, vidutinis, gana mažas ir mažas) (žiūrėti priedą nr. 4). Ypatingas dėmesys skirtas pažintinio turizmo plėtrai⁵⁷. Autoturizmo trasos taip pat yra svarbios kultūrinio turizmo plėtrai Lietuvoje, nes vis daugiau vietinių turistų renkasi keliones po savo šalį nuosavu automobiliu. Atoturizmo trasų tinklo buvimas gali palengvinti optimalaus kelionės maršruto pasirinkimą, ar netgi paskatinti aplankyti pakeliui ir tuos objektus, apie kurių buvimą nežinota iš anksto. *Autoturizmo trasų specialiojo plano* pagrindiniai uždaviniai – „išskirti didelį kultūrinį ir rekreacinį potencialą turinčias autoturizmo trasas, tokiu būdu suformuojant turistinį potencialą turinčių autotrasų tinklą, nustatyti infrastruktūros įrengimo poreikius ir plėtros prioritetus, skatinti turizmo veiklą ir paslaugų plėtrą savivaldybėse“⁵⁸.

Glaustai apžvelgus aukščiau minėtus dokumentus, atsiskleidžia turizmo planavimo valstybiniu mastu svarba. Išskiriant problemines sritis, prioritetinius tikslus ir numatant jų įgyvendinimo priemones yra skatinamas racionalus turizmo išteklių panaudojimas bei didinamas regionų turistinis patrauklumas. Šie dokumentai yra svarbūs tuo, kad jie tiesiogiai prisideda prie kultūrinio turizmo planavimo šalyje bei numato konkrečias priemones, kuriomis galima būtų paskatinti jo plėtrą. Šiuose dokumentuose yra skiriamas didelis dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros formavimui, kuri yra priskiriama kitai svarbiai antrinių išteklių grupei- struktūriniais turizmo ištekliams. „*Viešąją turizmo infrastruktūrą formuojantys veiksniai yra įmonės, kurios patenkina turisto poreikius (kelionės valdytojai, transportas, apgyvendinimo įstaigos ir kita) ir įmonės, patenkinančios turisto ir vietinių gyventojų poreikius (prekybos, pramogų įmonės, kultūros, sveikatos, draudimo įstaigos ir kita*“⁵⁹. Viešoji turizmo infrastruktūra susideda iš dviračių ir vandens turizmo trasų, pėsčiųjų takų, kempingų, stovyklaviečių, poilsio vietų, apžvalgos aikštelių bei regyklų. Jai taip pat priskirtini ir higienos statiniai⁶⁰ (žiūrėti paveikslą nr. 4). Iš esmės, komfortiškas keliavimas nėra įmanoma be kokybiško viešosios turizmo infrastruktūros tinklo. Deja, Lietuvoje kai kuriose vietovėse jaučiamas viešosios turizmo infrastruktūros trūkumas.

2011 m. atlikta Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistines traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija atskleidžia, kad „*turizmo infrastruktūros objektai Lietuvos teritorijoje išsidėstę netolygiai. Daugiausia jų yra kurortuose ar tradicinėse kurortinėse vietovėse, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, didžiuosiuose Lietuvos miestuose*“. Ne kurortinėse vietovėse nėra pakankamos maitinimo ir apgyvendinimo įstaigų įvairovės, trūkta

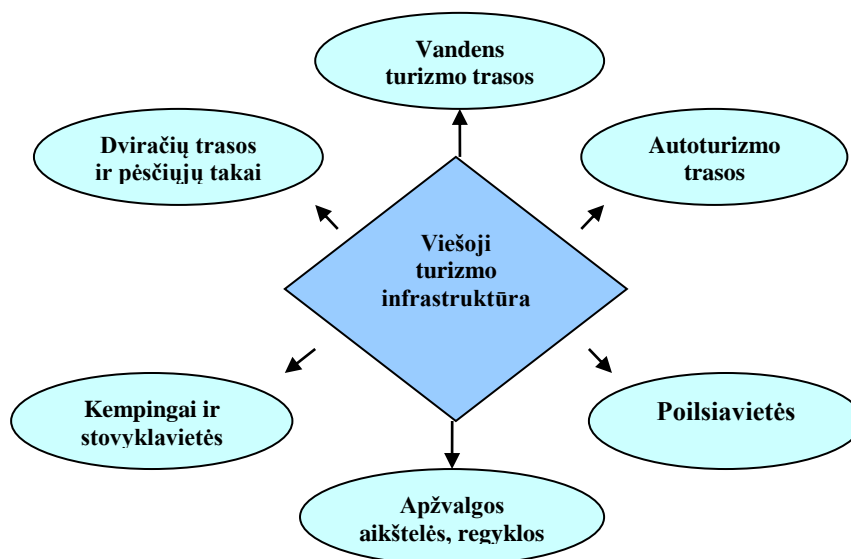
⁵⁷ *LR teritorijos bendrasis planas*. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=284909 [žiūrėta 2015-02-08]

⁵⁸ *Nacionalinio lygmens autoturizmo specialusis planas*. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/aktai/Autotrasos_aiskinamasis%20rasta_s.pdf [žiūrėta 2015-02-08]

⁵⁹ Baležentis A., Žuromskaitė B. *Turizmo vadyba*. Vilnius, 2012. p.95 ISBN 978-9955-19-467-5

⁶⁰ *Lietuvos verslo paramos agentūra*. Prieiga per internetą: <http://www.lvpa.lt/Puslapiai/Priemone.aspx?prid=38> [žiūrėta 2015-01-03]

specializuotų pagal turizmo rūšis paslaugų, labai mažai dviračių trasų, taip pat stinga stovyklaviečių, poilsio vietų bei įrengtų paplūdimių⁶¹.

4 pav. Viešoji turizmo infrastruktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos verslo paramos agentūros pateikiama medžiaga

Galima būtų teigti, kad tokia situacija iš dalies buvo suformuota sezoniškumo- neesant pakankamam turistų srautui gali atrodyti, kad tolimesnė viešosios turizmo infrastruktūros plėtra yra nerentabili. Tačiau vertėtų atsižvelgti ir į tai, kad viešosios turizmo infrastruktūros trūkumas gali apriboti turistinės vietovės patrauklumą turistinio sezono metu ir tokiu būdu apskritai apriboti turizmo plėtros galimybes. Kaip teigia A. Baležentis, B. Žuromskaitė, „turizmo infrastruktūra gali būti vienas iš faktorių, nulemiančių investicijų pritraukimą, nuo kurių priklauso galimybės teikti naujas turizmo paslaugas vietovėje. Nuo jos taip pat priklauso turistų pasitenkinimas kelione ir jo rekomendacijos planuojantiems keliauti į tam tikrą vietovę“⁶². Taigi, galime prieiti išvados, kad sveikatos priežiūros, maitinimo, apgyvendinimo ir kitų, bazinius poreikius užtikrinančių, įstaigų prieinamumas regione prisideda prie jo turistinio patrauklumo didinimo. Kai kurie turistai drąsiau važiuoja į tas vietas, kuriose yra pakankamas minėtų įstaigų pasirinkimas, nes tai suteikia kelionės komfortą ir saugumo jausmą. Ir priešingai, neesant minėtiems veiksniams, turizmo plėtros galimybės gali būti ribotos. Vietovę galimai nukonkuruos tie regionai, kurie taip pat pasižymi turizmo išteklių gausa bet siūlo platesnį apgyvendinimo, maitinimo ir kitų turistui svarbių paslaugų spektrą.

Kalbant apie antrinius turizmo išteklius, vertėtų išskirti ir turizmo informacijos centrų svarbą, kurie savo atliekama veikla labai prisideda prie kultūrinio turizmo plėtros Lietuvoje. Turizmo informacijos centrai teikia turizmo informaciją visuomenei, turistams ir įvairioms įmonėms. A. Gedeikaitė ir E. Eidukaitienė teigia, kad šie centrai skatina turizmo ir jo paslaugų plėtrą bei teikia

⁶¹ Andriulienė R., Armatienė A., Povilanskas R., Janulienė L., Dulskis D. *Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistines traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija*. Turizmo plėtros institutas, 2011 m. p.46

⁶² Baležentis A., Žuromskaitė B. *Turizmo vadyba*. Vilnius, 2012. p.95 ISBN 978-9955-19-467-5

vartotojams su turizmo verslu susijusią informaciją ir tai yra jų pagrindinė funkcija. Jie taip pat „*atlieka ir papildomas funkcijas- platina informacinius leidinius, kaupia informaciją, susijusią su turizmu, dalyvauja parodose ir mugėse, teikia kelionių organizavimo paslaugas, pardavinėja suvenyrus ir panašiai*“⁶³

Taigi matome, kad sąsaja tarp antrinių turizmo išteklių ir turistinio regiono patrauklumo bei kultūrinio turizmo plėtros galimybių yra akivaizdi. Antriniais turizmo ištekliais dažniausiai nėra pagrindinis vietovės turistinės traukos objektas, tačiau jie puikiai papildo pirminius turizmo išteklius, o jų gausa ir kokybė vietovėje didina jos turistinį patrauklumą.

Kalbant apie turizmo išteklius plačiąją prasme, yra svarbus ne tik pats jų buvimas vietovėje, tačiau taip pat svarbu užtikrinti jų konkurencingumą, gebėjimą sudominti turistą. Turizmo išteklių ir turistinių vietovių konkurencingumui įtaką daro daugybė veiksnių. Sekantis poskyris bus skirtas šių veiksnių apžvalgai ir analizei.

2. TURIZMO IŠTEKLIŲ IR TURISTINIŲ VIETOVIŲ KONKURENCINGUMO VEIKSNIAI

Konkurencingumas dažniausiai reiškia pranašumą, išskirtinumą bei gebėjimą pirmauti. Kaip teigia A. Malakauskaitė ir V. Navickas⁶⁴, „*turizme jis neatsiejamas nuo darnios plėtros*“. Čia galima būtų akcentuoti, kad turistinės vietovės konkurencingumo užtikrinimo priemonės neturi pakenkti vietos bendruomenės interesams, ar kažkoku būdu daryti žalą turizmo ištekliams. Autoriai pabrėžia, kad turizmo vystymas turi būti sklandus ne tik ekonomine prasme, bet ir atitikti socialines, kultūrinės ir politines realijas vietovėje. Taip pat svarbu, kad turizmas būtų plėtojamas atsižvelgiant ir į tai, kokia yra ekologinė situacija vietovėje. Visi šie veiksniai yra taikytini ir kultūriniam turizmui.

Sėkmingai taikant darnios plėtros principus kultūrinio turizmo vystyme, yra suderinami kultūrinių turizmo išteklių ir paveldo apsauga, kultūrinio turizmo produktų ir paslaugų pasiūlos formavimas bei vietos gyventojų interesų užtikrinimas. Tačiau norint suprasti, ar turistinė vietovė yra konkurencinga kultūrinio turizmo rinkoje, reiktų įvertinti ne tik produktų ir paslaugų pasiūlą joje, tačiau ir esamą jų paklausą. Kaip teigia H. Song ir W. Guo, turizmo paklausa konkrečioje vietovėje yra vienas iš esminių faktorių, kurie apibrėžia vietovės konkurencingumą ir tikslus šios paklausos prognozavimas gali padidinti vietovės konkurencingumą pasaulio turizmo rinkoje⁶⁵.

A. Dupeyras ir N. MacCallum apibrėžia konkurencingumą kaip vietovės gebėjimą optimizuoti savo patrauklumą lankytojams, suteikiant kokybiškas, inovatyvias turizmo paslaugas ir tokiu būdu

⁶³ Gedeikaitė A., Eidukaitienė E. *Turizmo informacijos centras ir jo vieta turizmo versle*. p.179-180, Mokslas ir praktika, aktualijos ir perspektyvos: 2011.05.06 ISBN 978-609-8040-56-2

⁶⁴ Malakauskaitė A., Navickas V. *Relation between the Level of Clusterization and Tourism Sector Competitiveness*. Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics. 2010, 21(1). p.60 ISSN 1392 – 2785. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/66/1392-2758-2010-21-1-60.pdf> [žiūrėta 2015-01-25]

⁶⁵ Woodside A., Martin D. *Tourism management: Analysis, behavior and strategy*. CABI. 2007. p.113. ISBN-13: 978 1 84593 323 4

didinant savo užimamą turizmo rinkos dalį ir užtikrinant, kad turizmo ištekliai yra pakankamai tausojami, tačiau panaudojami efektyviausiu būdu⁶⁶.

Anot P. Kotler, J. Bowen ir J. Markens, turistinės vietovės konkurencingumas iš esmės yra priklausomas nuo trijų dalykų: gamtinių išteklių, klimato ir kultūros. Prie minėtųjų veiksnių gali būti pridėdami ir kiti, tokie kaip valiutos kurso svyravimai, esama infrastruktūra, politinis stabilumas. Taip pat egzistuoja veiksniai, kurie gali neigiamai paveikti konkurencingumą tai- gamtinės katastrofos, nepalanki turizmui aplinka, smurto grėsmė ir panašiai⁶⁷. Kaip vienus iš svarbiausių konkurencingumą lemiančių veiksnių kultūrinio turizmo kontekste, galima būtų įvardinti infrastruktūrą bei kultūrinius turizmo išteklius, įskaitant vietinių gyventojų gyvenimo būdą ir kultūrą. Gyvenimo būdas ir kultūra gali tapti vienu iš pagrindinių vietovės patrauklumo šaltinių, nes jie yra ne tik patrauklūs savo unikalumu, bet ir gali nulemti turistinės patirties kokybę (pavyzdžiui svetingumas).

Konkurencingumo požiūriu svarbus veiksnys yra ir turizmo sektoriuje dalyvaujančių įmonių bendradarbiavimas. Anot J.L. Lickorish, C.L. Jenkins iki 1950 metų turizmas buvo fragmentiška ūkio šaka, nes viešbučiai, transporto kompanijos ir kelionių organizatoriai buvo linkę veikti nepriklausomai vieni nuo kitų. Esminiai pokyčiai ėmė formotis palaipsniui po 1950 metų, kuomet prasidėjęs kelionių organizatorių augimas ėmė keisti turizmo industriją. Įmonės, veikiančios turizmo sektoriuje, nustojo apsiriboti tik savo veikla. Jos pradėjo siūlyti platesnio spektro paslaugas. Pavyzdžiui transporto kompanijos pastebėjo, kad transporto paslaugų pardavimas yra neatsiejamas nuo apgyvendinimo paslaugų pardavimo. Pavyzdžiui, avialinijos ėmė siūlyti keliautojams papildomas paslaugas- viešbučių rezervavimą ir draudimą⁶⁸. Taigi, iš istorinės pusės matome, kad tokiu būdu apjungiant atskiras turizmo paslaugų grupes (transportas, viešbučiai ir t.t.), buvo pagerintos keliavimo sąlygos. Tai buvo vienas iš faktorių, skatinančių didesnius turizmo paslaugų pardavimus. Šis pavyzdys dar kartą atskleidžia, kad turizmo paklausai vietovėje įtaką daro ne tik gerai išvystyta infrastruktūra ar turizmo išteklių gausa, bet ir turizmo paslaugų teikėjų tarpusavio bendradarbiavimas bei teikiamų paslaugų kompleksiskumas.

Turistinės vietovė, gebanti pasiūlyti turizmo produktus ir paslaugas, kurie vertinant iš turisto perspektyvos savo kokybe lenkia kitų vietovių siūlomas turizmo paslaugas ir produktus, gali būti laikoma konkurencinga. Konkurencingumo sąvoka apima platų spektrą veiksnių, todėl skirtingi mokslininkai, apibrėždami konkurencingumą, labiau akcentuoja skirtingus veiksnius. Kaip savo disertacijoje rašo A. Rondonanskaitė „*anot L. Dwyer, P. Forsyth, P. Rao, konkurencingumas turizme yra bendrinė sąvoka, kuri apima kainų skirtumus, valiutų kursų svyravimą, skirtingų turizmo sektoriaus komponentų našumo lygį ir kokybinius veiksnius, darančius įtaką vietovės patrauklumui.*

---

⁶⁶ Dupeyras A., MacCallum N. *Indicators for measuring Competitiveness in tourism*. p.14. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/cfe/tourism/Indicators%20for%20Measuring%20Competitiveness%20in%20Tourism.pdf> [žiūrėta 2015-01-31]

⁶⁷ Dugulan D., Balaure V., Popescu I.C., Veghes C. *Cultural heritage, natural resources and competitiveness of the travel and tourism industry in central and eastern European countries*. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 12(2), 2010.p 742. Prieiga per internetą: <http://oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/1220102/26.pdf> [žiūrėta 2015-01-31]

⁶⁸ Lickorish J.L, Jenkins C.L. *An introduction to tourism*. 2001 (first published 1997), Oxford - p. 1-3. ISBN 0-7506-1956-2

*Yra daugybė kintamųjų, kurie parodo turistinės vietovės gebėjimą konkuruoti. Prie jų priskiriami tokie objektyviai išmatuojami rodikliai kaip lankytojų skaičius, užimama rinkos dalis, turistų išleidžiami pinigai, gyventojų užimtumo lygis bei labiau subjektyvūs veiksniai, tokie kaip kultūros ir paveldo turtingumas, turistų patiriamas pasitenkinimas ir jų patiriamų įspūdžių kokybė*⁶⁹. Kalbant apie konkurencingumą kultūriniame turizme, labai svarbūs yra vadinamieji subjektyvūs veiksniai- kultūros paveldo turtingumas ir turistinės patirties kokybė, kurią gauna lankytojai. Nors pozityvi lankytojų patirtis yra ganėtinai subjektyvus veiksnys, tačiau ji gali daryti nemažą įtaką vietovės ar kultūrinių turizmo išteklių konkurencingumui, ypač tuo atveju, kai vietovėje pabuvoję turistai dalinasi teigiamais atsiliepimais su dar tik planuojančiais savo kelionę. Tokiu būdu perteikiama teigiama patirtis gali iš dalies atstoti reklamą. Praktikoje galime dažnai pastebėti, kad susiformuoja tam tikros kelionių mados, kuomet keletą metų iš eilės tampa itin populiarios kelios kelionių kryptys. Dažnai minėtas turistų dalinimasis teigiamais atsiliepimais ir sukuria tas „populiarumo bangas“. Žinoma, čia gali veikti ir daugybė kitų faktorių, tokių kaip kaina ar kokybė. Į tą sąrašą įeina ir vietovės susikurtas turistinis įvaizdis, antriniai turizmo ištekliai, jų gausa ir būklė, turizmo sektoriuje dirbančio personalo kompetentingumas, ekonominiai veiksniai ir kiti. Tačiau akivaizdu, kad norint patraukti potencialaus turistų dėmesį, regionui nepakanka vien turėti turizmo išteklius ir gerą infrastruktūrą.

Kaip teigia R. Dapkus „*norint, kad kultūriniai turizmo ištekliai taptų išties konkurencingi turizmo rinkoje, jie turėtų būti paverčiami turizmo produktais, sukuriant ir pristatant išskirtinį produktą bei pasiūlant lankytojui patirtį, kuri jį gali sudominti*“⁷⁰.

Pasak K. Barkauskienės ir V. Barkausko, „*šalies turizmo rinkos plėtra priklauso nuo turizmo išteklių išskirtinumo bei turizmo produktų ir paslaugų kokybės*“⁷¹. Taigi dar kartą yra akcentuojami išskirtinumas ir kokybė. Išskirtinumas iš dalies yra tinkamos turizmo marketingo strategijos pagalba suformuojama savybė. Kitais žodžiais tariant, turistai turi būti motyvuojamas rinktis konkretų produktą ar paslaugą, o produkto ar paslaugos išskirtinumas ir yra dalis iš turistų motyvuojančių veiksnių. Derėtų išskirti esminius turizmo produkto ir turizmo paslaugos skirtumus. „*Turizmo paslauga gali būti nupirkta ir naudojama tik jos sukūrimo vietoje (muziejaus lankymas, ekskursija), o produktas gali būti įsigijamas gyvenamojoje vietoje ir naudojamas ten, kur jis pagamintas*“⁷². Kalbant apie kultūrinio turizmo produktus ir paslaugas, yra svarbu atkreipti dėmesį, jog norint užtikrinti jų konkurencingumą, vertėtų atlikti rinkos tyrimus, išsiaiškinti kokių produktų ir paslaugų pageidauja potencialus turistai, taip pat svarbu įvertinti, kokie motyvai lemia konkrečių produktų pasirinkimą, kokie veiksniai skatina nesirinkti vienokių ar kitokių turizmo produktų ar paslaugų. Reiktų periodiškai

⁶⁹ R. Dapkus. *The competitiveness of national tourism industry. Summary of doctoral dissertation*. p.16. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050726_155442-94655/DS.005.1.01.ETD [žiūrėta 2015-02-01]

⁷⁰ Dapkus R. *Kultūrinio turizmo plėtros perspektyvos*. Kauno technologijos universitetas. 2008. ISSN 1822-6760

⁷¹ Barkauskienė K., Barkauskas V. *Kauno regiono gyventojų turizmo produktų pasirinkimą lemiantys veiksniai*. Economics and management: 2012.17 (3). p. 938. ISSN 2029-9338. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CDwQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.ecoman.ktu.lt%2Findex.php%2FEkv%2Farticle%2Fdownload%2F2118%2F1641&ei=IvjEVNHiAs7Yar7zgcgD&usq=AFOjCNElHzhMZw1ZfK4FO-QDyNXI3SIzDw> [žiūrėta 2015-01-25]

⁷² Barkauskienė K., Barkauskas V, op. cit, p. 938

tirti ir apsilankiusių turistų nuomonę apie teikiamas turizmo paslaugas bei siūlomus turizmo produktus. Kaip pažymi I. Svetikienė, „*virtotojų poreikių, norų, skonių, pageidavimų, lūkesčių tyrimas yra būtinas norint nustatyti turizmo įmonės teikiamų paslaugų konkurencijos sąlygas*“⁷³.

Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad didelė dalis turistinių atrakcijų yra paveikiamos panašių problemų, kylančių dėl efektyvios vadybos ir marketingo trūkumo. Kultūrinių ir kitokių turizmo atrakcijų pasiūla auga, o jai augant vis aktualesne problema taps potencialių lankytojų sudominimas konkrečiu produktu⁷⁴. Kitaip tariant, augant turistinių atrakcijų skaičiui, didėja jų tarpusavio konkurencija. Kalbant apie kultūrinius turizmo išteklius Lietuvoje, ši konkurencija ypač tampa pastebima tarp įvairių vasarą vykstančių muzikinių festivalių, kurių skaičius kasmet vis labiau auga ir renginių datos pradeda dubliuotis. Kiekvieno festivalio rengėjai akcentuoja savojo renginio unikalumą ir išskiria privalumus, tokiu būdu siekdami patraukti lankytojų dėmesį. Norint užsitikrinti aukštą renginio ar kultūrinio projekto konkurencingumą, labai svarbus veiksnys yra organizaciniai gebėjimai. Ši savybė yra būtina ne tik renginių organizatoriams, tačiau ji yra naudinga ir regionų bei savivaldybių lygmeny, norint sėkmingai plėtoti kultūrinį turizmą. Kaip teigia J. Bruneckienė ir K. Pukėnas, „*nemažai mokslininkų išskiria miestų ar regionų organizacinius gebėjimus kaip vieną iš konkurencingumą lemiančių veiksnių*“⁷⁵. Kultūrinio turizmo kontekste šie organizaciniai gebėjimai galėtų reikšti tinkamos regiono turizmo plėtros strategijos parengimą, sugebant išskirti joje kultūrinio turizmo plėtrai svarbius veiksnius ir gebėjimą sukurti patrauklius turizmo produktus ir paslaugas pasitelkiant turimus kultūrinius turizmo išteklius. Norint sudominti potencialų lankytoją vietovės siūlomais turizmo produktais ir paslaugomis, yra svarbu suformuoti konkuravimo strategiją. Pasak V. Snieškos, J. Bruneckienės „*formuojant konkuravimo strategiją pirmiausia reiktų įvertinti esamą regiono konkurencingumą ir išskirti veiksnius, kurie sukuria konkurencinį pranašumą*“⁷⁶.

Turizmo išteklių patrauklumą ir konkurencinį pranašumą kuria šie veiksniai (S. Silberberg, 1995):

- 1) *„kokybė*
- 2) *žinomumas*
- 3) *požiūris į lankytojų aptarnavimą*
- 4) *tvarumas (angl. sustainability)*
- 5) *unikalumas ir išskirtinumas*
- 6) *patogumas*
- 7) *vietos bendruomenės parama ir įsitraukimas į produkto vystymą*

⁷³ Svetikienė I. *Turizmo marketingas*. Vilnius. 2002, p.47, ISBN 9955-519-02-9

⁷⁴ Richards G. *Cultural attractions and European tourism*. 2001. p.26. ISBN 0 851 99 440 7

⁷⁵ Bruneckienė J., Pukėnas K. *Regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių įtaka bendram konkurencingumui*. p. 460. ISSN 1822-6515, EKONOMIKA IR VADYBA: 2008. 13. Prieiga per internetą:

<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161564467/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2015-02-01]

⁷⁶ Snieška V., Bruneckienė J. *Measurement of Lithuanian Regions by Competitiveness index*. p. 56. ISSN 1392-2785 ENGINEERING ECONOMICS. 2009. No. 1 (61), prieiga per internetą:

<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/61/1392-2758-2009-1-61-45.pdf> [žiūrėta 2015-02-01]

8) vadyba „⁷⁷

Analizuojant juos norėtusi dar kartą pabrėžti, kad žinomumas gali būti nesunkiai užtikrinimas rinkodaros priemonėmis, tačiau turizmo išteklių kokybė- tai iš dalies subjektyvus veiksnys, kurį užtikrinti yra šiek tiek sunkiau. Taip yra todėl, kad dažniausiai kultūrinių turizmo išteklių kokybę atspindi turisto gaunama patirtis lankant konkretų objektą, o ši patirtis kiekvienu atveju yra labai individuali ir iš dalies priklausanti nuo paties turisto požiūrio, skonio, išsilavinimo, pomėgių. Vietos bendruomenės parama turizmui ir teigiamas turizmo sektoriaus darbuotojų požiūris į lankytojų aptarnavimą taip pat gali ženkliai pagerinti turistinę patirtį, ir tokiu būdu padidinti vietovės konkurencingumą. Turistai, lankydami tokioje vietovėje, jaučiasi laukiami ir svarbūs, o tai, kaip minėta ankstesniame poskyryje, skatina gerus atsiliepimus ir teigiamų rekomendacijų sklaidą kitiems galimiems lankytojams. Unikalumas ir išskirtinumas taip pat visada išlieka svarbūs, kai kalbama apie kultūrinius turizmo išteklius. Kalbant apie patogumą, visų pirma reiktų akcentuoti patogiai išdėstytą apgyvendinimo įtaigų tinklą ir tinkamos viešosios turizmo infrastruktūros kūrimą. „*Konkurenciniam pranašumui įtakos turi: klimatas, geografinė padėtis, gamtiniai išteklių, vietinių gyventojų turizmo supratimas ir toleravimas bei vietinė kultūra. Kiti konkurencinį pranašumą kuriantys bei su turizmo plėtra susiję bruožai yra vietovės prieinamumas, žemės ir paslaugų panaudojimo galimybės, gamtiniai pajėgumai, darbo vietų pasiūla ir infrastruktūra*“⁷⁸. I.Šiaulytės ir E.Jasinsko teigimu, pagrindinius turizmo pramonės konkurencingumą lemiančius veiksnius galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: išorinės aplinkos veiksnius ir vidinės aplinkos veiksnius ir juos apjungus sudaryti turistinio regiono konkurencingumo modelį (žiūrėti priedą nr. 5). Taigi matome, kad dalis konkurencingumą lemiančių veiksmų egzistuoja tarsi savaime (klimatas, geografinė padėtis), kiti gi gali būti tikslingai suformuojami, siekiant pritraukti turistus ir išsiskirti iš aplinkinių regionų. A. Dupeyras ir N. MacCallum teigia, kad vietovės konkurencinį pranašumą turizme gali lemti daugelis veiksnių, iš kurių ypač svarbūs yra šie:

1)*Turizmo sektoriaus veiklos rodikliai ir šios veiklos poveikis*- darbo vietų skaičiaus pokytis turizmo sektoriuje, iš turizmo gaunamos finansinės įplaukos, turizmo sektoriaus sukuriama BVP dalis.

2)*Vietovės gebėjimas teikti kokybiškas ir konkurencingas turizmo paslaugas*-tai atspindi turizmo produktų kokybę ir verslo aplinka, kuri turėtų būti dinamiška ir sąžininga; turizmo sektoriaus darbo jėgos našumas; kainų konkurencingumas; galimybės įvažiuoti į vietovę- vizų išdavimo metodai; nuolatinis paslaugų kokybės ir gyvenimo sąlygų gerinimas; socialinio teisingumo ir lygybės užtikrinimas.

3)*Politinės priemonės ir ekonominės galimybės*- vyriausybės teikiama finansinė parama ir prioriteto teikimas turizmui; nacionaliniai ir lokaliniai turizmo plėtros dokumentai, strategijos; partnerystės plėtojimas viešajame ir privačiame sektoriuose.

---

⁷⁷ Sigala M. ir Leslie D., *International Cultural Tourism: management, implications and mases*. 2005. p. 10. ISBN 0 7506 6312 x

⁷⁸ Šiaulytė I., Jasinskas E. *Turistinių regionų konkurencingumą lemiantys veiksniai*. p.173-174. ISBN 978-609-8040-56-2
Mokslas ir praktika, aktualijos ir perspektyvos: 2011.05.06. Prieiga per internetą:
http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/mokslas/doktorantura/2013/lkka_mk_2011.pdf [žiūrėta 2015-02-01]

5) *Turizmo produkto vystymas*- turizmo produktų diferenciacija, inovacija, turizmo pridėtinės vertės didinimas, unikalių turistinių patirčių kūrimas, marketingo tyrimai.

6) *Kainų konkurencingumas*- kainų nustatymas atsižvelgiant į suteikiamos paslaugos kokybę.

7) *Vietovės pasiekiamumas*- jį užtikrina infrastruktūros plėtra.

8) *Vietovės prekės ženklo kūrimas*- pagrindinės priemonės šiuo atveju yra reklama, marketingas ir savito identiteto kūrimas.

9) *Gamtiniai ir kultūriniai ištekliai*- jiems išlaikyti yra būtinas kultūrinės ir biologinės įvairovės apsaugojimas, darnios turizmo plėtros skatinimas.

10) *Žmogiškųjų išteklių tobulinimas*- profesinių įgūdžių ir kvalifikacijos kėlimas, produktyvumo kėlimas⁷⁹.

Kalbant apie turistinės vietovės konkurencingumą, vertėtų paminėti ir veiksnius, kurie jį mažina ir veikia kaip barjeras turizmui. J. R. Brent- Ritchie ir G. I Crouch prie tokių veiksnių priskiria politinį nestabilumą ir nesaugumą, prastą sveikatos priežiūros sistemą ir prastas sanitarines sąlygas, turizmui nepalankius įstatymus bei kultūrinius aspektus⁸⁰.

Remiantis įvairių mokslininkų mintimis, galima teigti, kad dalis konkurencingumą lemiančių veiksnių gali būti priskiriami natūraliai susiformavusiems (klimatas, geografinė padėtis, išteklių gausa, kultūrinis paveldas), tačiau daugumą šių veiksnių galima „suformuoti“ pasitelkiant vadybines – marketingines priemones (turizmo produkto kūrimas, kainodaros nustatymas, turizmo sektoriaus įmonių veiklos efektyvumo gerinimas, kokybės užtikrinimas, žinomumo didinimas) bei socialinius-ekonominius aspektus (vietos gyventojų svetingumas, požiūris į turizmą, vyriausybės vykdoma politika ir parama turizmo sektoriui). Taigi, regiono konkurencingumas iš dalies priklauso nuo natūralių faktorių, ir iš dalies yra lemiamas vietinio turizmo sektoriaus ir vietinės valdžios veiksmų bei naudojamų priemonių. Kalbant apie kultūrinio turizmo išteklius, produktus ir paslaugas, galima būtų teigti, kad jiems, kaip ir kitoms turizmo produktų ir paslaugų rūšims, galioja visi aukščiau įvardijami dėsniai.

---

⁷⁹ Dupeyras A., MacCallum N. *Indicators for measuring Competitiveness in tourism. A guidance document*. OECD tourism papers 2013/12. p.15-17. prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/cfe/tourism/Indicators%20for%20Measuring%20Competitiveness%20in%20Tourism.pdf> [žiūrėta 2015-01-31]

⁸⁰ Mihalic T. *Environmental management of a tourist destination. A factor of tourism competitiveness*. p.66. *Tourism Management* 21 (2000) 65-78. Elsevier Science Ltd. Prieiga per internetą: <http://www.geos.ed.ac.uk/~sallen/kathy/Mihalic%20%282000%29.%20Environmental%20management%20of%20a%20to%20urist%20destination.pdf> [žiūrėta 2015-02-08]

3. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTOJIMO GALIMYBIŲ, PANAUDOJANT KULTŪRINIUS IR ANTRINIUS TURIZMO IŠTEKLIUS, TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodika

Tyrimo metodikos sudarymas- tai visų pirma tinkamų tyrimo metodų pasirinkimas. Pasirenkant tyrimo metodus ir atliekant tyrimą buvo atsižvelgta į šio darbo pradžioje iškeltus uždavinius. Buvo siekiama pasirinkti tokius tyrimo metodus, kuriuos panaudojus, būtų gaunami rezultatai, tinkantys adekvačių išvadų ir siūlymų suformulavimui. Kaip teigia K. Kardelis, „*tyrimo metodai turi būti metodologiškai pagrįsti, informatyvūs ir patikimi (validūs)*“⁸¹.

Tyrimo objektas. Kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių įtaka kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms.

Tyrimo tikslas. Ištirti Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių panaudojimo galimybes kultūrinio turizmo plėtojimui.

Tyrimo laikotarpis. Tyrimas atliktas 2015 m. vasario mėnesį.

Tyrimo metodai.

Atliekant tyrimą buvo taikomi šie metodai:

- *empirinis kiekybinis tyrimas;*
- *statistinės duomenų analizės metodas;*
- *procentinių dažnių skaičiavimo metodas;*
- *vidurkio skaičiavimo metodas;*
- *kokybinė-interpretacinė gautų duomenų analizė;*
- *apibendrinamosios indukcijos metodas;*
- *empirinio apibendrinimo metodas.*

Tyrimo metodų taikymas.

Norint išanalizuoti ir atskleisti Dzūkijos kultūrinio turizmo potencialą ir kultūrinių bei antrinių turizmo išteklių panaudojimo galimybes, plėtojant kultūrinį turizmą, buvo atlikta antrinių duomenų apie Dzūkijos turizmo išteklius analizė, strateginių plėtros planų dokumentinė analizė, taip pat naudojami R. Tidikio⁸² aprašomi *apibendrinamosios indukcijos* ir *empirinio apibendrinimo* metodai, kurių pagalba duomenys apibendrinami iš atskiros surinktos faktinės medžiagos ir turimų prielaidų, suformuluojant apibendrintus teiginius ir išvadas apie bendras reiškinių tendencijas. Kaip teigia R. Tidikis, apibendrinamoji indukcija skirstoma į visą ir ne visą, kai „*nuo žinojimo tik apie kai kuriuos klasės objektus prieinama prie žinojimo apie visus*“.

⁸¹ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Šiauliai, 2005 m p. 91 ISBN 9955-655-35-6

⁸² Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius, 2003. p.388. ISBN 9955-563-26-5

Siekiant objektyvesnio Dzūkijos situacijos įvertinimo ir šiame darbe daromų prielaidų patikrinimo, buvo atliktas *empirinis kiekybinis tyrimas*. Kaip pagrindinis tyrimo instrumentas buvo pasirinkta *anoniminė anketinė apklausa elektroniniu paštu*. „Nurodoma, kad gerai suplanavus apklausą paštu, galima tikėtis iki 40% atsakymų, o su priminimo laiškais- iki 70%“⁸³. Šiuo atveju buvo gražinta 80,5 % anketų.

Skaičiais išreikšti tyrimo duomenys buvo apdorojami Microsoft Excel programa, naudojant *statistinės duomenų analizės, procentinių dažnių ir vidurkio skaičiavimo* metodus bei pateikiant *grafinį duomenų vaizdavimą*. Taip pat buvo naudotas *kokybinis-interpretacinis* gautų duomenų analizės metodas. Šis metodas naudotas kaip pagalbinis, *siekiant apdoroti gautus duomenis, kurie negali būti išreikšti skaičiais* (respondentų pareikštas nuomones atviruose klausimuose, vertinimo pagrindimą). Kaip teigia R. Tidikis, *skaičiais gaunami rezultatai yra apdorojami kiekybiniais metodais, o tekstu gaunami rezultatai yra kokybiniai ir apdorojami nagrinėjant gautą tekstą*⁸⁴.

Dažnai, esant mažai tiriamųjų populiacijai, apsiribojama kokybiniu tyrimo metodu. Tačiau „kaip teigiama literatūroje, neretai kokybiniai tyrimai kritikuojami dėl patikimumo, vertingumo ir kontrolės trūkumo“⁸⁵. Tad, *siekiant išvengti subjektyvumo, kuris galimas atliekant tik kokybinį tyrimą, buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas derinant jį su kokybine-interpretacine atsakymų į atvirus anketos klausimus analize*. Kaip rašo K. Kardelis, „mokslinėje literatūroje, vartojant sąvokas kokybinis ir kiekybinis tyrimas, dažniausiai turima omeny analogiški tyrimo metodai. Anot M. Gall su bendraautoriais, kokybinį ar kiekybinį tyrimą iš esmės nulemia tyrėjo požiūris, tuo tarpu metodai tėra įrankis, kuriuo renkami duomenys kokybiniam, ar kiekybiniam požiūriui patvirtinti“⁸⁶.

Generalinės aibės sudarymo kriterijai.

Renkantis potencialius respondentus buvo taikyti šie metodai:

- *imties atsitiktinumo principas (pirmajame respondentų atrankos etape);*
- *tikslinio grupių formavimo metodas (antrajame respondentų atrankos etape)*

Pirmajame etape buvo pasirinktos tyrime dalyvausiančios įstaigos ir gidai. Juos renkantis buvo taikomas *imties atsitiktinumo principas*, tai yra- visi populiacijos elementai turi vienodas galimybes patekti į imtį⁸⁷.

Antrasis respondentų atrankos etapas- pasirinktų įstaigų darbuotojų, galinčių dalyvauti tyrime atranka. Pagrindinis apklausiamų darbuotojų atrankos kriterijus- *jų turimos kompetencijos*. Renkantis planuojamus apklausti darbuotojus buvo taikytas *tikslinio grupių formavimo metodas*, kurio principas yra į formuojamą grupę įtraukti asmenis, „*kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu*“⁸⁸.

⁸³ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Šiauliai, 2005 m p. 202 ISBN 9955-655-35-6

⁸⁴ Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius, 2003. p.357. ISBN 9955-563-26-5

⁸⁵ Kardelis K., op. cit., p. 300

⁸⁶ Kardelis K., op. cit., p. 292

⁸⁷ Kardelis K., op. cit., p. 323

⁸⁸ Kardelis K., op. cit., p. 325

Pasirinkta tiriamųjų populiacija- specialistai, tiesiogiai dirbantys su kultūrinio turizmo ištekliais, vykdančys veiklą kultūrinio turizmo srityje arba dalyvaujantys rajonų turizmo planavimo ir turizmo informacijos sklaidos procesuose. Taigi, pradinis generalinės aibės pasirinkimo kriterijus buvo potencialių *respondentų darbinės veiklos specifika*. Sekantis žingsnis- su kultūriniu turizmu susijusių institucijų ir įstaigų sąrašo sudarymas:

1. *savivaldybės* - jos pasirinktos, nes kiekvieno rajono savivaldybėje yra už turizmo planavimą ir strateginių turizmo plėtros dokumentų regimą atsakingi asmenys. Jie yra gerai susipažinę su turizmo sektoriaus realijomis ir esama situacija savo rajone, įskaitant kultūrinio turizmo išteklių būklę, infrastruktūros būklę bei vykdomus ir numatomus projektus.
2. *turizmo informacijos centrai*- pasirinkti, nes jie organizuoja turizmo informacijos sklaidos procesą regione, disponuoja vertinga informacija apie kultūrinių, antrinių ir kitų kultūriniam turizmui svarbių turizmo išteklių būklę. Nuolat susidurdami su lankytojais, mato objektų lankomumo ir populiarumo tendencijas.
3. *privatūs ir valstybiniai muziejai bei meno galerijos* - pasirinkti, nes jie vykdo veiklą kultūrinio turizmo srityje, kuria ir teikia kultūrinio turizmo paslaugas. Muziejai kasdien tiesioginiai susiduria su tiksliniais kultūrinių produktų ir paslaugų vartotojais- kultūriniais turistais, mato kultūrinių turistų polinkius bei bendras kultūrinio turizmo tendencijas regione.
4. *kaimo turizmo sodybos, kuriose vykdomos edukacinės amatų pamokos* - pasirinktos, nes jose taip pat kuriami ir turtui pateikiami kultūrinio turizmo produktai ir paslaugos. Savo kasdienėje praktikoje šių sodybų darbuotojai susiduria su kultūriniais turistais, tiesiogiai gaudami iš jų atsiliepimus ir nuomones apie regiono infrastruktūrą, turimų turizmo išteklių kokybę ir bendrą turistų pasitenkinimą gaunamomis paslaugomis.
5. *kultūros centrai* - tai įstaigos, kurios didele dalimi prisideda prie kultūrinio turizmo plėtros kurdamos įvairias kultūrinės atrakcijas. Dažnai jie yra atsakingi ne tik už pavienių kultūrinių renginių organizavimą, bet ir už miesto ir tradicinių švenčių, festivalių rengimą, turi galimybę įvertinti renginių populiarumo ir lankomumo tendencijas.
6. *amatų centrai* - pasirinkti, nes jie yra atsakingi už tradicinių amatų populiarinimą regione, organizuoja edukacijas turistams, taigi taip pat yra vieni iš kultūrinio turizmo paslaugų kūrėjų ir teikėjų.
7. *gidai* – pasirinkti, nes jie gerai išmano kultūriniam turizmui reikalingų išteklių ir infrastruktūros būklę regione, vykdydami savo darbinę veiklą susiduria su turistais mato, kurie kultūriniai objektai susilaukia didesnio populiarumo, o kurie ne tokie paklausūs, kokia yra tų objektų būklė ir pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms.

Tyrimo organizavimas.

Norint įvertinti kultūrinio turizmo būklę regione ir pateikti adekvačius siūlymus jos gerinimui, galėtų būti tikslinga apklausti pačius turistus, nes jie yra kultūrinio turizmo paslaugų ir produktų

vertotojai. Jų turistinė patirtis ir nuomonė daugeliu atvejų gali atskleisti problemines sritis ir prioritetines kultūrinio turizmo plėtojimo kryptis regione. Tačiau, renkantis generalinę aibę, buvo atsižvelgta ne tik į šio tyrimo tikslą, bet ir į turizmo sektoriaus veiklos specifiką. ***Įvertinus visus veiksnius, įskaitant tyrimo atlikimo datą, sezoniškumo problemą ir mažą turistų srautą ne sezono metu, buvo atsisakyta turistų apklausos ir pasirinkta apklausti kultūrinio turizmo ir turizmo planavimo srities darbuotojus.***

Iš kiekvienos įstaigos buvo pasirinkti asmenys, atsakingi už įstaigos veiklos koordinavimą, ar turizmo srities planavimą, ir kurie, kaip manoma, toje įstaigoje turi aukščiausią kompetenciją arba didelę patirtį turizmo planavimo, ar kultūrinio turizmo srityse. Turizmo informacijos centruose ir savivaldybėse buvo pasirinkti ne tik įstaigų, ar skyrių vadovai bei jų pavaduotojai, bet ir kiti, atitinkamą kompetenciją turintys, darbuotojai (pavyzdžiui, turizmo vadybininkai ar už turizmo planavimą atsakingi specialistai). Su visais pasirinktais asmenimis buvo susisiektas telefonu.

Dalis potencialių respondentų buvo atmesti dėl ne pakankamos kompetencijos, nes jų pagrindinė veiklos sritis, kaip paaiškėjo, praktiškai nesusijusi su kultūriniu turizmu. Kaip pavyzdžius galima pateikti Alytaus teisėsaugos ir teisėtvarkos muziejų ir Daugų kalvės ekspozicijų salę. Alytaus teisėsaugos ir teisėtvarkos muziejus, yra kuruojamas policijos komisariato. Muziejų prižiūrintis ir ekskursijas vedantis darbuotojas yra policijos pareigūnas ir neturi žinių turizmo srityje. Daugų kalvės ekspozicijų salės atvejis yra praktiškai analogiškas- ekspozicijų salė priklauso kalviui, kuris taip pat neturi tyrimui reikiamų kompetencijų. Tokių respondentų buvo apytiksliai 14%. Dėl įvairių motyvų atsisakiusių dalyvauti tyrime skaičius sudaro apytiksliai 11%. Dažniausiai įvardijama atsisakymo priežastis- laiko stoka ir didžiulis darbo krūvis, susijęs su metinių ataskaitų rengimu, renginių planavimu ar kitais darbais.

Atmetus neatitinkančius užsibrėžtų kriterijų ir tyrime atsisakiusius dalyvauti respondentus, **generalinę aibę sudaro 87** respondentai.

Imties tūrio skaičiavimas.

Pageidaujamas ***tyrimo patikimumas***- 95%, todėl Δ - ***imties paklaida*** pasirinkta 5% , $\Delta=0,05$.

Imties tūriui paskaičiuoti buvo naudota Paniotto formulė⁸⁹ :

$$n= 1/ (\Delta^2 + 1/N)$$

n - imties tūrio dydis;

N - generalinės aibės dydis;

Taigi, ***tyrimui reikalinga imtis n*** yra:

$$n= 1/ (0,05^2 + 1/87)= 71$$

---

⁸⁹ Valackienė A. *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Technologija 2004 m. p.113. ISBN 995-09-134-7

Tyrimo instrumento sudarymas.

Pagrindinis šio tyrimo instrumentas yra apklausos anketa (žiūrėti priedą nr. 6). Sudarant anketos klausimyną buvo taikomos šios skalės:

- *Intervalinė skalė;*
- *Nominalinė skalė;*
- *Likerto skalė.*

Intervalinės skalės pagalba buvo nustatyta respondentų patirtis turizmo sektoriuje, *nominalinė skalė* panaudota darbinės veiklos pobūdžio nustatymui (respondento darbovietės tipo ir užimamų pareigų). *Likerto skalės* pagalba norėta ištirti, ar Dzūkijoje skiriamas pakankamas dėmesys kultūrinio turizmo produktų, paslaugų bei jų rinkodaros priemonių formavimui, ar vietos gyventojai aktyviai dalyvauja turizmo plėtros procese. Taip pat norėta nustatyti, kokia yra viešosios turizmo infrastruktūros būklė, ar yra užtikrinamas jos atnaujinimas ir plėtojimas. Skalėje buvo siekta subalansuoti teigiamų ir neigiamų atsakymų santykį, paliekant galimybę pasirinkt ir neutralų variantą.

Dauguma anketos klausimų yra uždari, nes paprastai respondentui lengviau atsakinėti į tokio tipo klausimus. Buvo stengtasi suformuluoti kuo lakoniškesnius ir labiau suprantamus klausimus. Taip pat buvo naudojami klausimai, kuriuose respondentas galėtų pasirinkti daugiau nei vieną iš jo nuomonę atspindinčių atsakymų arba įrašyti savo sugalvotą atsakymo variantą. Sudarant klausimyną, anketoje buvo atsižvelgiant ir į tai, kad yra galimybė gauti „pataikajamuosius“ atsakymus, todėl buvo suformuluoti kontroliniai klausimai, į kuriuos atsakydamas respondentas patvirtintų savo nuomonės autentiškumą, arba atsiskleistų tikroji situacija „pataikavimo“ atveju.

Formuluojant klausimus, respondentų buvo prašoma vertinti situaciją savo rajono apylinkėse, o iš gautų atsakymų daromas apibendrinimas apie bendrą vaizdą Dzūkijos regione. Toks klausimų pateikimo būdas buvo pasirinktas tikslingai, nes buvo padaryta prielaida, kad vieno rajono atstovas negali objektyviai vertinti situacijos kitame rajone, ypač kai kalbama apie tokius dalykus kaip, pavyzdžiui, rinkodaros priemonių naudojimas ar gyventojų įsitraukimas į turizmo populiarinimą.

Tyrimo eiga. Atrinkus ir sugrupavus įstaigas, su kiekviena iš jų buvo susisiekiama telefonu ir išsiaiškinta, kurie darbuotojai pagal savo turimas kompetencijas yra tinkami atliekamam tyrimui. Laikantis fundamentalios socialinių tyrimų koncepcijos⁹⁰ principų, su numatytais respondentais buvo susisiekiama asmeniškai (telefonu) siekiant gauti jų sutikimą dėl dalyvavimo tyrime ir anketos siuntimo elektroniniu paštu. Pasak K. Kardelio, „*prašant dalyvio sutikimo, yra gerbiama jo apsisprendimo teisė, bet kartu ir uždedama jam atsakomybė, jeigu tyrime kas nors nepavyksta. Kitas laisvo apsisprendimo aspektas- galimybė asmeniui atsisakyti dalyvauti tyrime, arba, jam prasidėjus, iš jo pasitraukti*“⁹¹. Kaip minėta, buvo keletas potencialių respondentų, kurie atsisakė dalyvauti tyrime. Jiems anketos nebuvo siunčiamos.

---

⁹⁰ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Šiauliai, 2005 m p. 77 ISBN 9955-655-35-6

⁹¹ Kardelis K., op. cit., p. 77

Respondentams buvo garantuotas anonimiškumas. Kaip teigia K. Kardelis, „*kai kurie autoriai pabrėžia anketos anonimiškumo svarbą, norint padidinti grįžtamų atsakymų procentą*“⁹². Anonimiškumo garantija buvo suteikta ir siekiant gauti kuo objektyvesnius ir labiau realią situaciją atitinkančius atsakymus bei išvengti oficialios įstaigos pozicijos atstovavimo.

Siunčiant laiškus (žiūrėti priedą nr. 7) elektroniniu paštu, buvo mandagiai prisistatyta, dar kartą išsamiai paaiškintas šio tyrimo tikslas ir paskirtis, parašytas telefono numeris, kuriuo respondentai galėtų susisiekti tuo atveju, jei iškiltų klausimų dėl anketos turinio. Kad būtų išvengta skubotų ir neapgalvotų atsakymų, respondentų buvo prašoma atsiųsti užpildytą anketos variantą savaitės bėgyje nuo jos gavimo. Buvo išsiųstos 87 anketos. Buvo užpildytos 70 anketų.

3.2 Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms analizė

Siekiant atskleisti Dzūkijos regiono kultūrinio turizmo potencialą ir kultūrinių bei antrinių turizmo išteklių įtaką jam, šiame poskyryje atlikta kultūrinių turizmo išteklių ir kultūrinio turizmo paslaugų pasiūlos analizė, taip pat nagrinėjami Dzūkijos antriniai turizmo ištekliai ir jų būklė.

Atliekant analizę buvo remiamasi turizmo informacijos centrų, savivaldybių, kultūros centrų ir turizmo paslaugų tiekėjų tinklapiuose pateikiama informacija, taip pat Algimanto Semaškos ir Ingridos Semaškaitės knyga „Visa turistinė Lietuva“, 2012 m. (detalesnė bibliografinė informacija apie šaltinį literatūros sąrašė) ir kitais šaltiniais.

3.2.1 Tradicinių amatų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms

Dzūkija nuo seno garsėja savo tautodailininkais ir amatininkais, unikaliu kulinariu paveldu. Dzūkijoje iki šiol išliko beveik visi senoviniai verslai. Čia yra daug senųjų amatų puoselėtojų – stalių, puodžių, kalvių, pynėjų iš vytelių ir skiedrų, medžio drožėjų, juodosios keramikos meistrų⁹³.

Tradiciniai amatai ir verslai yra regiono pasididžiavimas ir kultūros paveldo dalis, turinti didelį turistinį potencialą. Turizmo kontekste tradiciniai amatai gali būti paverčiami turizmo paslaugomis, rengiant kūrybines dirbtuves, kuriose turistai galėtų susipažinti su amatais iš praktinės pusės, išmėginami juos patys. Taip pat gali būti rengiamos amatų stovyklos vaikams ir suaugusiems, amatai puikiai papildo kaimo turizmo sodybų, etnografinių bei kraštotyros muziejų veiklą, tokiu būdu sukuriant papildomus turistinio patrauklumo veiksnius minėtiems objektams. Kaip teigiama tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programoje⁹⁴, „*plečiantis*

⁹² Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika*. Šiauliai, 2005 m p. 202 ISBN 9955-655-35-6

⁹³ *Tautinis paveldas. Informacinis tinklapis*. Prieiga per internetą:

<http://www.tautinispaveldas.lt/zemelapis/index.php?page=dzukija> [žiūrėta 2015-02-14]

⁹⁴ *Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programa*. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415068&p_query=&p_tr2=2 [2015-02-15]

turizmui didėja ir tautinio paveldo produktų paklausa, todėl reikėtų plėtoti tradicinių amatų veiklą, skatinti tradicinių amatininkų, tradicinių paslaugų teikėjų, kultūrinio ir kaimo turizmo subjektų partnerystę. Būtina pristatyti tautinio paveldo produktus tarptautinėse parodose, mugėse ir leidiniuose kartu su turizmo paslaugomis“. Tokiu būdu yra kuriamas turistui patrauklus regiono įvaizdis. Tradicinių amatų autentiškumas pabrėžia vietovės unikalumą, kuris gali būti naudojamas kaip vienas iš konkurencinių pranašumų.

Dzūkijoje yra sąlyginai daug žmonių, puoselėjančių senuosius amatus. Tačiau, palyginus su dideliu Dzūkijos užimamu arealu, ne itin daug vietų, kur turistams būtų demonstruojami amatai arba leidžiama išmėginti juos patiems. Amatų demonstravimas dažniau vyksta įvairių švenčių metu. Regione yra nemažai kaimo turizmo sodybų, kurių veiklos specifiką amatai galėtų puikiai papildyti. Tačiau dauguma jų teikia tik apgyvendinimo ir aktyvaus poilsio paslaugas, nedaugelyje iš jų vyksta tradicinių amatų dirbtuvės. Remiantis TIC bei Dzūkijos etnografinių sodybų ir muziejų tinklapiuose pateikiama informacija, buvo išsiaiškinta, kad palyginus nedaugelis (žiūrėti priedą nr. 8) kaimo turizmo sodybų Dzūkijoje vykdo amatų demonstravimus, su tuo susijusias edukacines programas ir skelbia apie savo veiklą lengvai turistui prieinamose informacinėse priemonėse- interneto tinklapiuose, turizmo informacijos centruose. Taigi, galima prieiti išvados, kad tokio pobūdžio edukacijos nėra labai plačiai paplitusios kaimo turizmo sodybose, arba nėra daug lengvai randamos informacijos apie jas.

Labai sveikintina iniciatyva yra amatų centrų įkūrimas, nes jie atlieka amatų demonstravimo funkcijas turistams, organizuodami įvairius užsiėmimus. Norint labiau integruoti amatus į kultūrinio turizmo paslaugas, reiktų daugiau panašių projektų, kaip 2014 liepos mėn. Dzūkijos nacionaliniame parke pradėtas įgyvendinti projektas „Gyvieji amatai Dzūkijoje“, kurio tikslas išsaugoti senuosius amatus regione. Projekto metu planuota surengti amatų stovyklą jaunimui, siekiant sudominti kaimo jaunimą amatais. Tokio pobūdžio projektai nėra tiesiogiai priskiriami prie turizmo išteklių, tačiau jie prisideda prie jų išsaugojimo.

3.2.2 Etnografinių kaimų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms

Kalbant apie paveldo objektus, kurie gali būti panaudojami turizmui, reiktų išskirti ir etnografinius kaimus. Dzūkijos regionas yra vienas iš turingiausių Lietuvoje etnografiniais kaimais. Paskutiniu metu šiems kaimams imta skirti daugiau dėmesio. 2014 metais Dzūkijoje pradėtas įgyvendinti projektas „Valstybės saugomo kultūros paveldo objekto etnografinės Zervynų kaimo gyvenvietės tradicinės medinės architektūros tvarkyba“. Projektas finansuojama ES lėšomis ir yra skirtas Zervynų kaimo medinės architektūros sutvarkymui, siekiama kaimo statiniams grąžinti autentišką vaizdą. Autentiškumas padidina šių kaimų turistinę trauką, todėl panašių projektų įgyvendinimas gali būti vertinamas ne tik kaip paveldosauga, tačiau ir kaip netiesioginė turizmo skatinimo priemonė. Šiuo metu Dzūkijos etnografiniai kaimai yra įtraukti į siūlomus maršrutus dviratininkams (žiūrėti priedą nr. 13). Šie maršrutai ir yra ne tik skelbiami turizmo informacijos centro, tačiau ir pateikiami vieno iš

mineralinio vandens gamintojų tinklapyje⁹⁵, o tai gali potencialiai didinti šių turizmo objektų žinomumą ir populiarumą.

Etnografiniai kaimai yra ne tik vertingas architektūros paminklas, tačiau ir puiki terpė įvairiems edukaciniams užsiėmimams rengti. Amatų demonstravimo pagalba galima būtų „atgaivinti“ etnografinius kaimus ir pritraukti į juos didesnę turistų skaičių, tokiu būdu populiarint turizmą šiuose kaimuose bei visame Dzūkijos regione ir generuojant papildomas pajamas pačių kaimų gyventojams. Juose taip pat gali būti rengiami folkloro festivaliai, regiono kulinarinio paveldo degustacijos, įvairios stovyklos bei edukacijos, rengiamos tradicinės šventės (Užgavėnės ir panašiai), tokiu būdu sukuriant papildomas turizmo paslaugas regione. Prieduose pateikiamoje lentelėje (žiūrėti priedą nr. 9) analizuojami Dzūkijos kaimai, turintys etnografinio kaimo statusą, išskiriami šių kaimų privalumai bei pateikiama informacija apie jų esamą pritaikymą kultūriniam turizmui bei priemones, kurių imasi kaimų gyventojai siekdami pritraukti turistus. Lentelėje matome, kad nedaugelyje etnografinių kaimų imamasi papildomų priemonių pritraukti turistams. Daugelyje jų išvis nevyksta jokie turistams skirti renginiai ar užsiėmimai, arba jei ir vyksta, tai nėra papildomai viešinama turizmo informacijos centrų arba pačių paslaugų tiekėjų tinklapiuose. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad daug kur trūksta visiems turistams prieinamų higieninių statinių, bent nedidelių aikštelių pasistatyti automobiliui.

3.2.3 Dzūkijos architektūrinio paveldo pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms

Dzūkijoje yra išlikę dvarai ar dvarų sodybų fragmentų, taip pat pilis. Norviliškių pilis buvo rekonstruota sąlyginai neseniai ir taip pat pritaikyta kultūriniam turizmui. Šiuo metu pilis yra vienas iš didžiausių turistinės traukos centrų Šalčininkų rajone, pilyje organizuojamos įvairios privačios šventės, vaikų stovyklos, esant švenčių dalyvių poreikiui vyksta ugnies šou, organizuojami senovinės, klasikinės ir šiuolaikinės muzikos koncertai, senoviniai šokiai, alkoholinių gėrimų degustacijos ir šokolado gamybos pamokos. Netoli pilies kasmet vyksta muzikinis festivalis „Be2gether“. Norviliškių pilis- tai vienas iš gerų pavyzdžių, kaip galima sėkmingai pritaikyti turizmo reikmėms istorinį-architektūrinį paveldą.

Turistinį Dzūkijos miestų patrauklumą kuria ir išlikę unikalūs medinės architektūros šedevrai- buvusi „Vila imperial“ Druskininkuose, miško muziejus „Girios aidas“ Druskininkuose, Vilkiškėse esantis Domochovskių dvaro gyvenamasis namelis, ir kiti objektai.

Kalbant apie dvarus (žiūrėti lentelę nr. 3), tik nedidelė dalis jų yra sutvarkyti ir pritaikyti kultūrinio turizmo reikmėms, dalis apleisti ir jų potencialas neišnaudojamas. Kai kuriuos dvarus planuojama restauruoti ir pritaikyti kultūrinio turizmo bei vietos bendruomenės reikmėms.

---

⁹⁵ *Dviračių takų maršrutai Dzūkijos kaimuose*. Prieiga per internetą: <http://www.neptunas.lt/gyvenimobudas/atrask-dzukija/> [žiūrėta 2015-01-30]

lentelė nr. 3 Dzūkijos dvarų ir dvarviečių pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms

Dvaro pavadinimas	Vietovė	Dvaro aprašymas	Pritaikymas kultūriniam turizmui			
			Įrengtas muziejus	Vyksta renginiai	Vyksta edukacijos	Kita informacija
<i>Dapkiškių dvaras</i>	Dapkiškės, Alytaus raj.	1831 m. sukilimo dalyvio S. Konarskio gimtinė. Buvęs dvaras nunyko ir sugriuvo, tačiau jo vietoje pastatytas statinys, panašus į buvusį dvarą.	ne	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Dvaro teritorijoje- privati valda. Joje įrengta turizmo ir pramogų sodyba (šiuo metu sodyba parduodama)
<i>Semaškų (Jundeliškių dvaras)</i>	Jundeliškės, Birštono sav.	XVIII a. Pabaigos dvaro gyvenamasis namas, turintis klasicizmo bruožų	ne	ne	ne	Nėra pritaikytas turizmui, tačiau dvaro teritorijos lankymas galimas
<i>Leipaleigio dvaro rūmai</i>	Leipaleigis, Druskininkų raj.	XVIII- a pabaigos – XIX a pradžios statyba. Vienaaukščiai rūmai, klasicizmo stiliaus statinys.	Bus įrengtas	Ateityje numatomi	-	2010 m. buvo gautas finansavimas dvaro rekonstrukcijai bei privažiavimo prie dvaro sutvarkymui. Dvare planuojama įrengti muziejų, kultūros centrą bei biblioteką.
<i>Aštriosios Kirsnos dvaro sodyba</i>	Aštrioji Krisna, Lazdijų raj.	Viena iš didžiausių svaro sodybų Dzūkijoje, dvaro ansamblis klasicistinio stiliaus, išvystyta vandens telkinių sistema bei gausybe apžvalgos kalvelių parke	ne	ne	Ne	Dvaro lankymas apribotas
<i>Justinavo dvaro parkas</i>	Vainežeris, Lazdijų raj.	Dvaro rūmai iki šių dienų neišliko, tačiau 2012 – 2013 metais įgyvendintas Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos projektas „Vainežerio parko tvarkymas“	ne	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Dvaro parkas prižiūrimas, rengtas pažintinis takas, teritorija pritaikyta neįgaliesiems
<i>Oginskių dvaro parkas</i>	Veisiejai, Lazdijų raj.	Gavus paramą iš ES fondų, dvaro parkas sutvarkytas. Pats dvaras nėra išlikęs.	ne	Nėra duomenų	Nėra duomenų	atidengtas paminklas esperanto kalbos kūrėjui Liudvikui Zamenhofui., įrengti dviračių ir pasivaikščiavimo takai, šviesos ir muzikos fontanas
<i>Šalčininkų dvaro rūmai</i>	Šalčininkai	Prašmatnūs rūmai su dviem portikais neoklasicistinio stiliaus, statyti 1876-1880 m.	ne	vyksta mokinių ir Lietuvos, užsienio atlikėjų koncertai.	Ne turistams skirtos	Šiuo metu patalpos priklauso Moniuskos menų mokyklai.
<i>Gornostajiškių dvarvietė</i>	Jašiūnai, Šalčininkų raj.	Išliko klasicizmo stiliaus vienaaukščiai rūmai, tvartas, grūdų sandėlis, kumetynas, vandens malūnas.	ne	ne	ne	Dvaro teritorijos lankymas nėra apribotas, tačiau dvaro būklė prasta, reikalingas restauravimas
<i>Jašiūnų dvaro ansamblis-</i>	(Jašiūnai, Šalčininkų raj.).	1824- 1828 m. pastatyti puošniojo vėlyvojo klasicizmo rūmai	ne	ne	ne	Planuojama dvarą restauruoti ES lėšomis ir pritaikyti kultūriniam turizmui.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis A, Semaškos darbais, TIC tinklapiais, strateginiais rajonų planais.

Galimas dvarų pritaikymas kultūriniam turizmui yra gana platus. Restauravus ir „atgaivinus“ dvarus juose galima:

- įrengti muziejus;
- dvarai gali būti naudojami kaip vieta kultūros renginiams, koncertams, parodoms, edukacijoms ir netgi festivaliams;
- jie taip pat gali būti naudojami privačių švenčių organizavimui, konferenciniam ir verslo turizmui;
- vietos bendruomenės interesams- įrengiant kultūros centrus, bibliotekas (Leipalingio pavyzdžiu).

Kaip matome lentelėje nr. 3, šiuo metu Dzūkijos dvarų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms yra gana menkas, daug nesutvarkytų dvarų, dvaruose praktiškai nevyksta jokie renginiai ar edukacijos, nėra įrengtų muziejų, tačiau planuojami kai kurių objektų renovavimo ir pritaikymo turizmui darbai.

Remiantis Semaškos surinkta medžiaga, Dzūkijos miestuose ir miesteliuose taip pat yra daugybė unikalių bažnyčių (žiūrėti priedą nr. 10), kurios gali būti panaudojamos tiek religiniam turizmui, tiek sakralinės muzikos festivaliams. Bažnyčiose gausu vertingų sakralinio meno kūrinių. Dzūkijoje taip pat yra ir kitų sakralinės reikšmės objektų, kurie potencialiai galėtų būti įdomūs religiniams turistams. Vieni gražiausių ir žymiausių iš jų- Bukaučiškių dvaro koplyčia-mauzoliejus (Alytaus raj.), Metelių Kryžių šventovė –koplyčia (Meteliai, Lazdijų raj.), Dominikonų vienuolynas Trakų raj., kurio koplyčioje įrengta sakralinio meno ekspozicija, Liškiavos švč. Trejybės bažnyčios ir vienuolyno kompleksas, Trakų Dievo motinos paveikslas, kuris, kaip tikima, garsėja savo stebuklais, Birštono sakralinis muziejus. Būtų tikslinga sudaryti religiniams turistams skirtus maršrutus ir ekskursijas po Dzūkiją.

3.2.4 Dzūkijos istorinio ir archeologinio paveldo pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms

Dzūkijos kraštas turi turtingą istorinę praeitį, todėl čia nemažai piliakalnių (žiūrėti priedą nr. 11), pillkapių ir kitų istoriškai įdomių lankytinų vietų bei objektų. Dalis Dzūkijos piliakalnių yra sutvarkyti ir pritaikyti turizmui, t.y. prie jų yra įrengtos poilsiavietės, įrengti laiptai į piliakalnį, informaciniai stendai, kai kur netgi lauko tualetai. Tačiau didžioji dalis piliakalnių nėra pakankamai pritaikyti kultūrinio turizmo reikmėms. Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008-2017 m. strateginiame plane⁹⁶ vienas iš numatytų uždavinių yra „tvarkyti ir pritaikyti turizmo reikmėms kultūros paveldo objektus“. Buvo numatyta sutvarkyti ir pritaikyti lankymui Norkūnų, Merkinės, Liškiavos, Giraitės, Dubičių,

---

⁹⁶ *Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008-2017 m. strateginis planas, aktuali redakcija*. Prieiga per internetą: <http://www.varena.lt/lt/strateginis-planavimas/varenos-rajono-savivaldyb-h7fs/varenos-rajono-savivaldyb-fewq.html> [žiūrėta 2015-02-03]

Ulbių ir Radyščiaus piliakalnių, įrengiant kopimo takus, informacinius standus, biotoletus ir automobilių stovėjimo aikštes.

Dauguma piliakalnių mena svarbius mūsų istorijos įvykius bei yra apipinti legendomis, kaip kad žymusis Punios piliakalnis, ant kurio, kaip manoma, stovėjo Pilėnų pilis. Piliakalniai gali būti panaudojami:

- kultūrinio turizmo populiarinimui rengiant juose kasmetinius gyvosios istorijos ir amatų festivalius (sekant Kernavės pavyzdžiu). Šiuo metu Alytuje ant Alytaus piliakalnio vyksta kasmetinis gyvosios istorijos festivalis „Jotvos vartai“.
- apleistus piliakalnių galima būtų sutvarkyti įrengiant laiptus bei informacinius standus greta jų, kuriuose būtų aprašoma konkretaus piliakalnio istorija ir ypatumai.

Kalbant apie archeologinį paveldą reiktų paminėti buvusią akmens amžiaus stovyklavietę greta Puvočių kaimo (Varėnos raj.) bei neseniai turistų atrastus „Janionių akmenis“ (netoli Merkinės, Varėnos raj.)- manoma, kad tai galėjo būti pagoniškus laikus menantis saulės laikrodis arba buvusi šventykla, taip pat yra pilkapių ir senovės gyvenviečių, kurių dauguma randamos prie piliakalnių (A. Semaška, 2012), Aradnikų archeologinė dvarvietė, valstybės saugoma paveldo vertybė. Tačiau jie, kaip ir kiti archeologinio paveldo objektai, nėra pritaikyti turizmo reikmėms. Norint pritaikyti turizmui archeologines radimvietes ir panašius objektus, reiktų :

- prie jų įrengti informacinius standus su šių objektų aprašymu,
- pastatyti kelio nuorodas
- sutvarkyti privažiavimus prie šių objektų, kur tai yra įmanoma.

Kitos žymesnės istorinės reikšmės ir istorinės atminties vietos- Lietuvos partizanų „Dainavos“ apygardos štabo bunkeris Alytaus raj., XVII a gynybiniai įtvirtinimai (Vainežeris, Lazdijų r.), Pirčiupiai ir kitos. Tokios istorinės vietovės gali būti pritaikomos istorinių- pažintinių maršrutų sudarymui bei ekskursijoms. Šiuo metu panašaus turinio ekskursijas siūlo Lazdijų ir Alytaus turizmo informacijos centrai, Druskininkų turizmo informacijos centre pateikiami ekskursijas rengiančių įmonių kontaktiniai duomenys. Šalčininkų rajone įkurtas Dieveniškų istorinis regioninis parkas, jame rengiamos pažintinės ekskursijos. Kalbant apie istorines ekskursijas, reiktų paminėti ir Druskininkų gidų asociacijos vykdomą projektą „Mineralinis miestelis“⁹⁷. Projekto esmę sudaro teatralizuotų kostiuminių (XIX a. Laikotarpis) ekskursijų rengimas po senąją miesto dalį ir senąjį gydyklų parką. Projektas vykdomas ketvirtus metus iš eilės ir sulaukia didelės turistinės paklausos, tačiau deja yra veikiamas sezoniškumo- ekskursijos-pasirodymai rengiami 4 kartus turistinio sezono metu (vasarą). Lazdijų turizmo informacijos centras turistams taip pat siūlo paslaugų paketus, kuriuose derinamos kultūrinio turizmo paslaugos su aktyvaus poilsio paslaugomis. Informacijos apie istorines-pažintines ekskursijas savo tinklapiuose nepateikia Varėnos ir Birštono turizmo informacijos centrai. Kaip matome, ne visi Dzūkijos turizmo informacijos centrai organizuoja pažintines ekskursijas arba informacija apie jas paprasčiausiai nėra skelbiama jų tinklapiuose.

---

⁹⁷ Informacija apie projektą gauta susisiekus su Druskininkų gidų asociacija

3.2.5 Muziejų, galerijų ir edukacinių programų pasiūlos ir populiarinimo galimybių analizė

Dzūkijos muziejai ir galerijos (žiūrėti priedą nr.12) yra dalis svarbių regiono kultūrinių turizmo išteklių. Dzūkijos regionui būdinga muziejų tematikos įvairovė. Lankytojas gali pasirinkti tiek „tradicinius“ istorijos, memorialinius, dailės muziejus, tiek originalios tematikos muziejus po atviru dangumi (A. Česnulio skulptūrų parkas, Grūto parkas, akmenų muziejus „Jotvingių kiemas“). Dideli muziejai susilaukia nemažo lankytojų srauto, ypač vasarą, tačiau mažesni muziejai, dėl mažo savo žinomumo ir ne itin didelių ekspozicijų praranda dalį potencialių lankytojų. To galima išvengti didinant šių muziejų žinomumą ir siūlant muziejuose papildomas paslaugas.

Memorialiniuose muziejuose galima vykdyti įvairias edukacinio pobūdžio programas tiek suaugusiems, tiek moksleiviams. Šiuos muziejus taip pat galima populiarinti įtraukiant į literatūrinius, dailės ir kitokius kultūrinius maršrutus apimančius visą Dzūkiją. Tokiu būdu galėtų būti padidintas lankytojų skaičius.

Dalis kraštotyros ir etnografinių muziejų atlieka ne tik muziejaus funkciją, tačiau ir siūlo minėtas papildomas paslaugas. Juose rengiami amatų demonstravimai bei edukaciniai užsiėmimai. Tai rodo, kad Dzūkijoje bandoma kurti turizmo produktus ir paslaugas, kurie atitiktų šiuolaikinio turisto poreikius. Įvairaus pobūdžio edukacinius ir kūrybinius užsiėmimus taip pat rengia ir kitokios kultūrinės įstaigos. Tą pačią praktiką galiam būtų pritaikyti ir galerijose.

Remiantis turizmo informacijos centrų pateikiamais duomenimis, kūrybinio pobūdžio edukacinių programų, pritaikytų ne tik vaikams, bet ir suaugusiems nėra daug. Nemažai edukacinių užsiėmimų yra skelbiami Alytaus turizmo informacijos tinklapyje. Kalbant apie edukacijas, galima paminėti, kad Alytaus miesto teatras vykdo su teatro menu susijusius edukacinius užsiėmimus, tačiau jie yra skirti tik moksleiviams. Alytaus rajone taip pat siūloma indėniška edukacinė programa- yra įrengtas muziejus-sodyba, kur galima susipažinti su šiaurės bei pietų Amerikos indėnų kultūra. Alytaus dailių amatų mokykloje vykdomi dailės edukaciniai užsiėmimai, kurie yra skirti ir suaugusiems, Alytaus lėlių teatras vykdo edukacinius užsiėmimus „lėlininko dirbtuvės“, tačiau jie vėlgi pritaikyti išskirtinai vaikams ir greičiausiai nėra orientuoti į turistus. Druskininkų „Druskos studija“ siūlo įdomią edukacinę programą suaugusiems, kurios metu galima išmokti gaminti skulptūras iš Druskos.

Išanalizavus turizmo informacijos centrų tinklapiuose pateikiamus duomenis, galima prieiti išvados, kad suaugusiems skirtų edukacinių užsiėmimų nėra daug arba dauguma turizmo informacijos centrų apie juos paprasčiausiai neskelbia (išskyrus Alytaus ir Druskininkų TIC) ir turistai turėtų susirasti juos pats. Tokia paieška dažniausiai užima laiko ir daugelis turistų greičiausiai bus linkę apsiriboti tomis paslaugomis, kurios siūlomos turizmo informacijos tinklapiuose.

Įvairaus pobūdžio kūrybinius- edukacinius užsiėmimus galima panaudoti sudarant aktyvaus-kultūrinio laisvalaikio paketus, siūlomus turistams, tokiu būdu pritraukiant į regioną tuos žmones, kurie ieško šiek tiek aktyvesnio kultūrinio laisvalaikio, o Dzūkijos muziejų ir galerijų populiarinimas

turėtų vykti užtikrinant informacijos skaidą apie jų veiklą bei plečiant jų teikiamų paslaugų spektrą ir gerinant šių paslaugų kokybę.

3.2.6 Dzūkijos kultūrinių renginių turistinio patrauklumo analizė

Dar viena turistinių traukos objektų grupė- įvairūs vietinių kultūros centrų organizuojami renginiai: profesionalaus ir mėgėjiško meno festivaliai; koncertai; miesto šventės.

Didžioji dalis iš šių renginių yra skirti vietos bendruomenei, tačiau jie gali būti sėkmingai taikomi kultūrinio turizmo populiarinimui regione. Iš tokių renginių verta paminėti kasmetines tradicines šventes (žiūrėti priedą nr. 13), kurios jau sulaukia didelio turistų dėmesio- „Grybų“ šventė (Varėnos raj.), Lazdijuose organizuojama „Pasienio fiesta“, tradicinė „Rudens šventė“ Alytaus rajone, tradicine tapusi Druskininkų kurorto šventė ir kitos. Nemažai organizuojama su kalendorinėmis bei valstybinėmis šventėmis susijusių renginių- šventiniai koncertai valstybinių švenčių proga, Naujametiniai ir Kalėdiniai renginiai, Joninių šventės renginiai, Užgavėnės. Kalėdinių- Naujametinių renginių panaudojimas kultūrinio turizmo plėtojimui turi didžiausią perspektyvą Birštone ir Druskininkuose, kadangi šie miestai turi kurortų statusą ir žiemos švenčių metu sulaukia nemažai lankytojų, kurie atvyksta poilsiniais ir gydomaisiais tikslais, tačiau atliekamą atostogų laisvalaikį mielai praleistų kultūriniuose renginiuose. Miesto šventės, Joninės, Užgavėnės ir kiti su etnokultūrinėmis tradicijomis susiję renginiai taip pat gali būti sėkmingai naudojami turistų pritraukimui į mažesnius miestelius ir kultūrinio turizmo populiarinimui juose. Gali būti perspektyvu tokio pobūdžio renginius organizuoti etnografiniuose kaimuose, nes turistai turės galimybę ne tik pažinti autentiškas švenčių tradicijas, bet ir pamatyti architektūrinį paveldą.

Kita svarbi renginių grupė- kasmetiniai festivaliai. Dzūkijoje vyksta nemažai įvairios tematikos festivalių (žiūrėti priedą nr. 14). Ši kategorija apima platų renginių spektrą- pradedant kasmetiniais poezijos, kino, teatro ir klasikinės muzikos festivaliais bei renginių ciklais ir baigiant po atviru dangumi vykstančiais vasaros festivaliais. Kasmetiniai festivaliai ne tik gali būti priskiriami kultūriniam turizmo produktams, tačiau gali tapti nebloga regiono reklama ir prisidėti prie regiono garsinimo šalies arba tarptautiniu mastu. Dzūkijoje vyksta nemažai įvairaus žanro muzikos festivalių. Vieni žymiausių jų- klasikinės muzikos festivalis „Dainavo šalies muzikos festivalis“ (Alytus) „Elektroninė žolė“, „Roko naktys“, Birštono džiazo festivalis, (Varėnos saloje), „Alytus in rock summer“, tarptautinis dainuojamosios poezijos festivalis „Tai aš..“ (Birštone bei Veisiejuose), „Yaga gathering“ alternatyvaus gyvenimo būdo ir muzikos festivalis, „Be2gether“ ir kiti panašaus pobūdžio renginiai, kurie pritraukia tam tikro žanro muzikos ar gyvenimo būdo gerbėjus iš visos Lietuvos. Dalis kasmetinių renginių turi savo tikslinę auditoriją –pavyzdžiui Frankofonijos dienos. Šis festivalis skirtas besidomintiems prancūzų kalba ir kultūra ir jo renginiai vyksta visoje Lietuvoje, įkaitant Birštoną ir Alytų. Panašių festivalių pritraukimas į regioną skatina kultūrinį turizmą, kadangi besidomintys specifine sritimi turistai bus linkę atvykti vien dėl festivalio renginių.

Daugeliu atvejų meno ir kultūros renginiai bei festivaliai gali būti naudojami turizmo sezoniškumo problemos sprendimui. Net ir į mažus miestelius galima prisikviesti lankytojus ne sezono metu, taikant tinkamas rinkodaros priemones ir užsibrėžiant suorganizuoti kokybiška renginį. Kaip pavyzdį galima pateikti Varėnoje vykstantį meno ir muzikos festivalį „Verpetai“ bei teatrų festivalį Alytuje „Tegyvuoja komedija“, tarptautinis literatūros festivalis „Poetinis Druskininkų ruduo“, kurie tradiciškai vyksta rudens antroje pusėje ir tokiu būdu ne turistinio sezono metu pritraukia lankytojus į šiuos miestus.

3.3 Dzūkijos antrinių turizmo išteklių analizė

Šiame poskyryje bus analizuojami Dzūkijos regiono antriniai turizmo ištekliai, viešojo turizmo infrastruktūra, jos privalumai bei išskiriamos probleminės sritys, kurias reikėtų tobulinti. Bus remiamasi TIC ir savivaldybių pateikiamais duomenimis bei kitais šaltiniais.

Dažnai turistas, remdamasis turizmo informacijos centrų tinklapiuose randama informacija, susidaro pirminį įspūdį ne tik apie vietovės turizmo išteklius, bet ir apie esamą infrastruktūros išvystymą rajone. Šis pirminis įspūdis gali nulemti apsisprendimą, ar bus vykstama į konkrečią vietovę, ar bus ieškoma kitų, patogesnių, įdomesnių ar kitokių privalumų turinčių alternatyvų. Taigi, turizmo informacijos centrų vaidmuo populiarinant kultūrinį turizmą yra gan didelis.

Šiuo metu Dzūkijoje veikia šie turizmo informacijos centrai: Alytaus, Birštono, Varėnos, Lazdijų, Druskininkuose veikia TIC ir jo filialas. Pagrindinė jų funkcija- turizmo informacijos teikimas. Informacija yra teikiama ne tik tiesiogiai susisiekiantiems su turizmo informacijos centrais. Didelis kiekis turistui naudingos informacijos yra pateikiamas elektroninėje erdvėje, o tai labai pagerina aktualios informacijos prieinamumą. Ji tampa prieinama ir TIC nedarbo valandomis. Varėnos TIC tinklapyje yra prieinama informacija tik Lietuvių kalba, trūksta jos pateikimo užsienio kalbomis ne vietiniams turistams. Kitų TIC internetiniuose tinklapiuose yra pateikiama informacija anglų, lenkų, vokiečių kalbomis. Užsienio kalbomis pateikiami duomenys yra atnaujinti. Tai rodo, kad Dzūkijos turizmo informacijos centrai pasirengę priimti ir užsienio šalių lankytojus.

Visi minėtieji turizmo informacijos centrai yra išsidėstę miestuose. Dauguose yra įkurtas Alytaus TIC filialas, Janaslavo kaime Lazdijų TIC filialas, Merkinėje ir Marcinkonyse veikia Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos lankytojų centrai, kuriuose irgi gali būti teikiama aktuali informacija apie vietovę. Rajonuose TIC filialų nėra daug ir jaučiamas jų trūkumas. Visiškai nėra turizmo informacijos centrų Šalčininkų rajone. TIC nebuvimas yra vienas iš veiksnių, kurie neigiamai veikia kultūrinio turizmo plėtrą šiame rajone. Dalis turistui naudingos informacijos yra pateikiama Šalčininkų rajono savivaldybės tinklalapyje, bet nėra jokio informacinio punkto į rajoną jau atvykusiems ar atsitiktinai užklydusiems turistams ar užsienio svečiams. Šalčininkų rajono strateginiame turizmo plėtros plane iki 2017 m.⁹⁸ yra numatytas turizmo informacijos centro

---

⁹⁸ Šalčininkų rajono strateginis turizmo plėtros planas iki 2017 m. Prieiga per internetą:

<http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/TURIZMAS/375/12/17999> , žiūrėti aplanke Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio ir pažintinio turizmo sektorinė studija. [žiūrėta 2015-03-09]

įsteigimas ir internetinio puslapio kūrimas apie turizmo galimybes Šalčininkų rajone. Tačiau kol kas šie planai nėra įgyvendinti.

Norint į regioną pritraukti kultūrinius turistus yra būtinas gerai išvystytas apgyvendinimo įstaigų tinklas. Kultūrinis turizmas pasižymi tuo, kad turistai daugiau laiko skiria įdėmiai lankytinų vietų bei objektų apžiūrai ir tyrinėjimui. Dėl šios priežasties atsiranda poreikis apsistoti ilgesniam laikui.

Renkant duomenis apie apgyvendinimo įstaigas, buvo pastebėta, kad turizmo informacijos centrų tinklapiuose ir kituose šaltiniuose pateikiama informacija šiek tiek skiriasi. Esant skirtumui, buvo vadovautasi turizmo informacijos centrais. Tokiam pasirinkimui padarė įtaką dvi priežastys:

- 1) tikimasi, kad TIC pateikiami duomenys yra objektyvesni ir dažniau atnaujinami,
- 2) turistas ieškodamas informacijos, vadovausis TIC pateikiamais duomenimis, todėl jais remiantis galima objektyviau įvertinti esamos situacijos įtaką turistams.

Kadangi renkant duomenis buvo rasti minėti duomenų neatitikimai lyginant skirtingus šaltinius, pateikiamas tik preliminarus apgyvendinimo įstaigų skaičius Dzūkijoje (žiūrėti lentelę nr. 4). Remiantis turizmo informacijos centruose ir kituose šaltiniuose pateikiamais duomenimis, Dzūkijos apgyvendinimo paslaugų sektoriuje dominuoja kaimo turizmo sodybos bei privačios, gyventojų teikiamos apgyvendinimo paslaugos. Išskyrus Druskininkus, nėra išplėtotas viešbučių tinklas ir praktiškai visos viešbučio statusą turinčios įstaigos yra išsidėsčiusios miestų teritorijoje. Svečių namų taip pat nėra daug, tačiau jie yra labiau pasiskirstę po rajonus. Nebuvo visai rasta duomenų apie hostelius ir jaunimo nakvynės namus, todėl daroma prielaida, kad jų nėra arba TIC interneto svetainėse apie juos neskelbiama. Teigiamas dalykas- tai, kad iš esamų apgyvendinimo paslaugų galima pasirinkti įvairaus kokybės lygmens paslaugas – yra ir 4 žvaigždučių viešbučių, ir kuklesnių svečių namų.

4 lentelė Preliminarus apgyvendinimo įstaigų skaičius Dzūkijoje

Rajonas:	Alytaus	Lazdijų	Varėnos	Druskininkų	Šalčininkų	Birštono	Iš viso:
Įstaigos:	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais	Skaičius vienetais
Viešbučiai	6	4	3	19	3	6	40
Svečių namai	2	0	2	25	Nerasta duomenų	2	31
Kaimo turizmo sodybos	28	51	25	16	10	3	133
Hosteliai	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų	Nerasta duomenų
Privačios apgyvendinimo paslaugos ir kita	8	3	13	45	Nerasta duomenų	23	92

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis turizmo informacijos tinklapiuose pateikiama informacija, Šalčininkų savivaldybės duomenimis <http://www.salcininkai.lt>, bei informaciniu tinklapiu www.turizmas.lt

Kultūrinio turizmo plėtrai gali būti aktualūs ir kempingai, stovyklavietės bei poilsiavietės. Dalis kultūrinių turistų keliaudami dėl įvairių motyvų (kaina, buvimas arčiau gamtos ir pan.) renkasi būtent šio tipo apgyvendinimo paslaugas. Remiantis turizmo informacijos centrų pateikiamais duomenimis Lazdijuose yra 6 stovyklavietės, Varėnoje yra netgi 20 stovyklaviečių, tačiau abiejų rajonų TIC nepateikia jokių duomenų apie kempingus bei poilsiavietes. Alytuje yra 4 poilsiavietės, Birštone 1 kempingas ir 1 poilsiavietė, Druskininkuose yra 1 kempingas. Šio tipo apgyvendinimo paslaugų nėra daug, būtų tikslinga jas plėsti.

Kiti svarbūs antriniai turizmo ištekliai yra maitinimo įstaigos, kurios iš esmės yra aktualios ne tik kultūrinio turizmo, bet kitų turizmo rūšių plėtrai. Atlikus Dzūkijos turizmo informacijos centrų pateikiamų duomenų apie maitinimo įstaigas analizę, buvo nustatyta, kad maitinimo įstaigos pasiskirsčiusios po regioną ne tolygiai. Absoliuti jų dauguma yra susitelkusios miestuose. Toks paskirstymas neatitinka turisto poreikių, kadangi keliaujant po atokiau nuo miestų nutolusias vietas jaučiamas maitinimo įstaigų stygius, norint užkąsti, jų reikia gerokai paieškoti. Miestuose ši problema nėra juntama. Remiantis turizmo informacijos centrų ir Šalčininkų savivaldybės duomenimis:

- Šalčininkų rajone yra 10 maitinimo įstaigų;
- Varėnos rajone – 12 maitinimo įstaigų, iš kurių 6 yra Varėnos mieste;
- Birštono rajone yra 16 maitinimo įstaigų;
- Lazdijų rajone- 8 maitinimo įstaigos;
- Alytaus rajone – 27 maitinimo įstaigos, tačiau tik 8 iš jų yra už miesto ribų;
- Druskininkų rajone yra 38 maitinimo įstaigos.

Deja, esamas maitinimo įstaigų stygius kaimo vietovėse negali būti panaikintas dėl nedidelio turistų srauto ne sezono metu ir mažo gyventojų skaičiaus. Taigi, norint sudaryti tolygiai išsidėsčiusį maitinimo įstaigų tinklą regione, visų pirma reiktų spręsti turizmo sezoniškumo problemas.

Kultūriniam turizmui plėtoti taip pat svarbūs ir kultūriniai- pažintiniai maršrutai dviratininkams ir pėstiesiems. Remiantis turizmo informacijos centrų pateikiamais duomenimis, Dzūkijoje yra sudaryta nemažai maršrutų dviratininkams (žiūrėti priedą nr.15). Keliauti miestų pažintiniais maršrutais yra gan patogų- nutiesti dviračių takai arba patogi asfaltuota danga. Tačiau išvažiavus už miestų ribų ir keliaujant per rajonus daugelyje vietų yra susiduriama dviračių takų nebuvimu, tenka keliauti sudėtingesnėmis sąlygomis žvyrkeliais, miško takais. Šios sąlygos dalį turistų atbaido nuo pažintinės kelionės dviračiu. Nors dviračių takų tiesimas yra ganėtinai brangus ir ne visur įmanomas, tinkamai jį planuojant galima padidinti turistų kiekį regione. Kaip gerą dviračių takų infrastruktūros kūrimo pavyzdį galima paminėti Varėnos rajono savivaldybės įgyvendintą „Poilsio ir turizmo infrastruktūros plėtra prie Varėnos I-ojo tvenkinio“ projektą. Įgyvendinus projektą nutiesti dviračių takai, įrengtos poilsinės aikštelės su pavėsinėmis. 2015 m. numatyta savivaldybės biudžeto lėšomis suplanuoti ir paženklinti dviračių maršrutą Valkininkai–Varėna, įrengti informacinius standus (8vnt.) bei išleisti

maršruto viešinimo priemonės⁹⁹. Iš esamų gerai sutvarkytų dviračių trasų galima būtų paminėti Euro velo 11 rytų Lietuvos trasos dalį ir Dzūkijos žiedo trasą¹⁰⁰.

Kitas svarbus turizmo infrastruktūros elementas- pažintiniai takai pėstiesiems. Dauguma oficialiai skelbiamų Dzūkijos pažintinių takų pėstiesiems yra rekreacinio pobūdžio ir skirti norintiems pabūti gamtoje. Tačiau yra sudaryta ir kultūrinių maršrutų, kurie pateikiami turizmo informacijos centrų internetiniuose tinklapiuose (žiūrėti priedą nr. 16). Taigi, kaip matome, sudarytų kultūrinių-pažintinių maršrutų pėstiesiems Dzūkijoje nėra itin daug. Būtų tikslinga sudaryti daugiau maršrutų susijusių su žymių žmonių gyvenimais, dailės, literatūrinių maršrutų bei atnaujinti esamų maršrutų infrastruktūrą. Kaip vieną iš atnaujintinų maršrutų pavyzdžių galima pateikti M.K. Čiurlionio kelią. Čiurlionio kelio stogastulpiai atspindi šio meninio kūrybos motyvus, pasakoja apie jo gyvenimą, bet daliai jų jau reikalingas restauravimas¹⁰¹.

Keliaujantiems taip pat yra aktuali viešojo transporto sistema regione. Norintys keliauti po Dzūkijos regioną viešuoju transportu gali susidurti su problemomis, kylančiomis dėl netolygiai išplėtos viešojo transporto infrastruktūros. Dzūkijos miestuose susisiekimas yra geras, tačiau rajonuose – sudėtingas. Pagrindinė susisiekimo priemonė- autobusai, kurių tvarkaraščiai ir maršrutai nepritaikyti turizmo reikmėms. Autobusai važiuoja retai, jų maršrutai nėra sudaryti atsižvelgiant į kultūrinių turizmo išteklių pasiskirstymą rajonuose. Tačiau yra sudaryti autoturizmo maršrutai (žiūrėti priedą nr. 17). Dalis jų patenka į nacionalinės reikšmės reprezentacinį-kultūrinį maršrutą „Lietuvos istorijos ir kultūros vėrinys“, nacionalinę autoturizmo trasą „Nemuno kelias“. Šie maršrutai yra itin reikšmingi kultūrinio turizmo plėtojimui, nes dauguma turistų į Dzūkijos rajonus atvyksta ir keliauja nuosavais automobiliais. Į autoturizmo maršrutus yra įtraukti Dzūkijos kultūriniai objektai, kurių daugumą būtų sudėtinga pasiekti viešuoju transportu. Keliaujant autoturizmo maršrutais Dzūkijoje nėra pakankamas apžvalgos ir poilsio aikštelių skaičius, kuriose būtų įrengti biotoletai, suoliukai, nuolat tvarkomos šiukšliadėžės. Trūksta informacinių stendų. Dažnai nėra užtikrinamas pakankamas paslaugų kompleksiskumas keliaujantiems autoturizmo maršrutais. Kaip teigiama Alytaus apskrities turizmo ir rekreacijos plėtros specialiajame plane, „kompleksiškai gauti paslaugas (nakvynės, maitinimo, techninio aptarnavimo, laisvalaikio, pramogų), autoturistas gali tikėtis tik Druskininkuose ir, iš dalies, Alytuje“¹⁰². Tad pageidautina plėsti minėtų paslaugų pasiūlą.

Kultūrinio turizmo plėtojimo interesai skatina plėsti apgyvendinimo įstaigų tinklą, susisiekimo paslaugas, plėsti pėsčiųjų takų ir dviračių takų tinklą, sudaryti daugiau pažintinių maršrutų.

---

⁹⁹ *Varėnos rajono savivaldybės turizmo vystymo programos aprašymas*. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CCoQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.infolex.lt%2Fvarena%2FGetFile.aspx%3FDocId%3Dddb414e7-0e23-44f9-9b94-6a4cb9c3f71e&ei=9FgMVdTPNNjdaoq5gIAF&usq=AfQjCNFTarDhh7d8eG2jIENc8-jdlKagwg> [žiūrėta 2015-01-02]

¹⁰⁰ *Alytaus regiono 2010-2020 metų plėtros strategija*. Prieiga per internetą: http://www.pvcentras.lt/public/images/global/PROJEKTAI/Alytaus%20RPP_bendras_2010%2006%2014_FINAL%20%283%29.pdf [žiūrėta 2015-01-02]

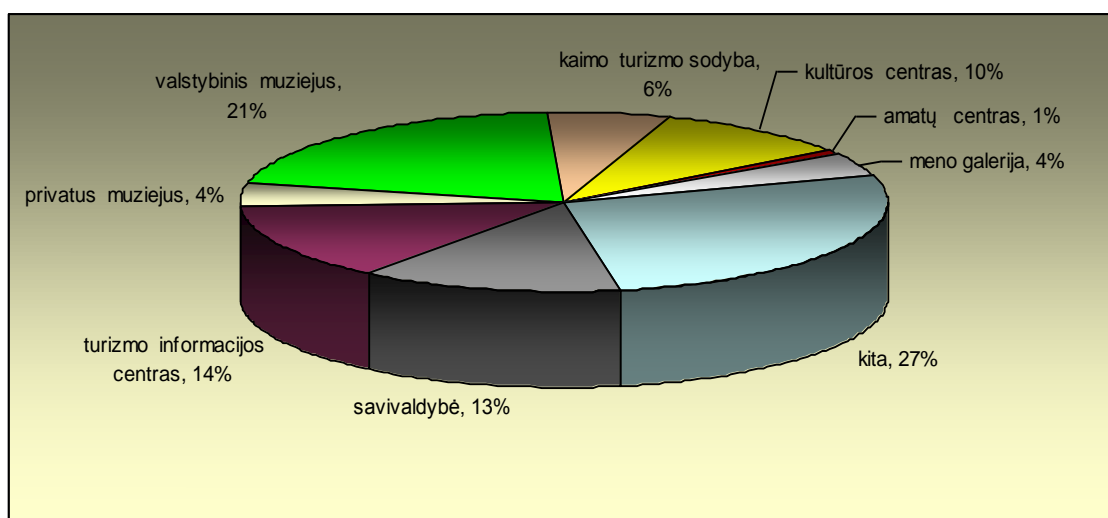
¹⁰¹ A. Semaška, I. Semaškaitė. *Visa turistinė Lietuva*. 2012 m. p. 89. ISBN 978-609-423-008-0

¹⁰² *Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija*. Esamos situacijos ir SSGG analizės projektas. Prieiga per internetą: <https://www.alytus.lt/documents/10180/1110957/Alytaus%20turizmo%20studija-projektas%20%282013%2009%2011%29.pdf> [žiūrėta 2015-03-08]

3.4 Anketinės apklausos rezultatų analizė

Ši darbo dalis yra skirta empirinio tyrimo rezultatų analizei ir interpretavimui. Atliktas tyrimas yra svarbus darbe iškeltų uždavinių įgyvendinimui ir praktiniam iškeltos problemos pagrindimui bei darbe daromų prielaidų patikrinimui. Išsami tyrimo rezultatų analizė padės suformuluoti adekvačias išvadas ir galimus iškeltos problemos sprendimų variantus. Norint objektyvesnio situacijos įvertinimo, gauti tyrimo rezultatai sugretinami ir lyginami su savivaldybių sudarytais strateginiais plėtros planais.

Pirmajame anketos klausime respondentų buvo paprašyta įvardinti įstaigą, kurioje jie dirba. Šis pasiskirstymas pagal darbuotojus matomas skritulinėje diagramoje (žiūrėti paveikslą nr. 5)

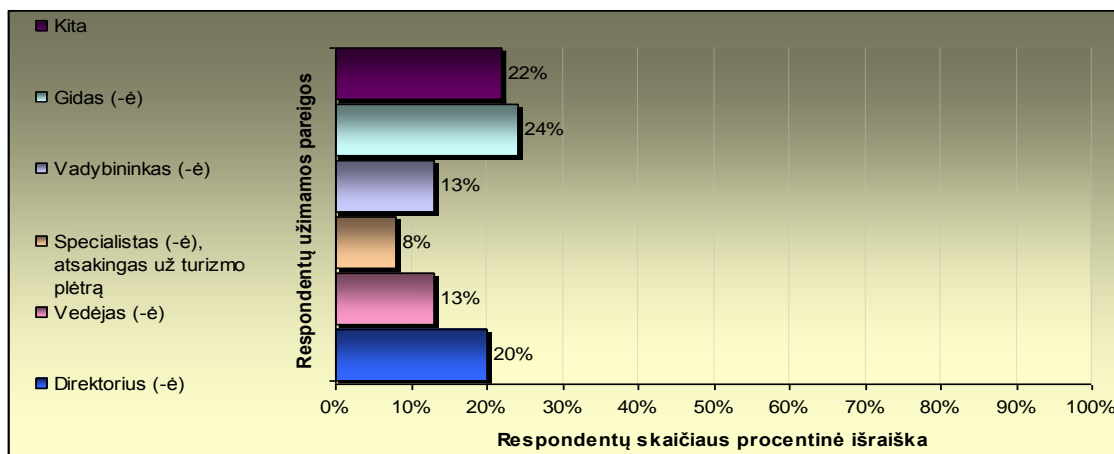

5. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbuotojų pobūdį

27% apklaustųjų atstovauja įstaigas, atsakingas už turizmo plėtrą ir turizmo informacijos sklaidą (savivaldybės 13% ir turizmo informacijos centrai 14%), Likę 73% dirba kultūrinio turizmo paslaugų teikimo srityje. Iš jų 27% ,nurodydami savo darbo pobūdį, pasirinko atsakymą „kita“. Dalis iš šią kategoriją pasirinkusių respondentų atstovauja Dzūkijos Nacionalinio parko direkciją, kuriai priklauso etnografinė sodyba-muziejus ir drevinės bitininkystės muziejus. Taip pat yra dirbančių privačioje meno studijoje. Likę šios kategorijos atstovai yra Dzūkijos gidai, dirbantys turizmo agentūrose, arba pagal individualios veiklos pažymėjimą. Kai kurie iš jų gretina du darbus- gido specialybę ir darbą su turizmu nesusijusiose įstaigose (mokykloje, parduotuvėje). Šių respondentų anketos nebuvo atmestos, nes, nepaisant su turizmo sritimi nesusijusios darbinės veiklos, jie teikia gido paslaugas ir dėl savo turimų žinių atitinka respondentams iškeltus reikalavimus.

Sekantys du klausimai buvo skirti išsiaiškinti respondentų užimamas pareigas ir turimą darbo stažą. Klausimas apie išsilavinimą nebuvo užduodamas, kadangi apklausai tikslingai pasirinkti palyginus aukštas pareigas užimantys žmonės. Tuo remiantis buvo daroma prielaida, kad jų išsilavinimas yra adekvatus užimamoms pareigoms. Klausimai apie užimamas pareigas, darbo stažą buvo užduoti ir norint preliminariai įsivaizduoti respondentų turimą kompetenciją. Buvo daroma prielaida, kad įstaigų vadovai, jų pavaduotojai, vadybininkai ir už turizmo planavimą atsakingi

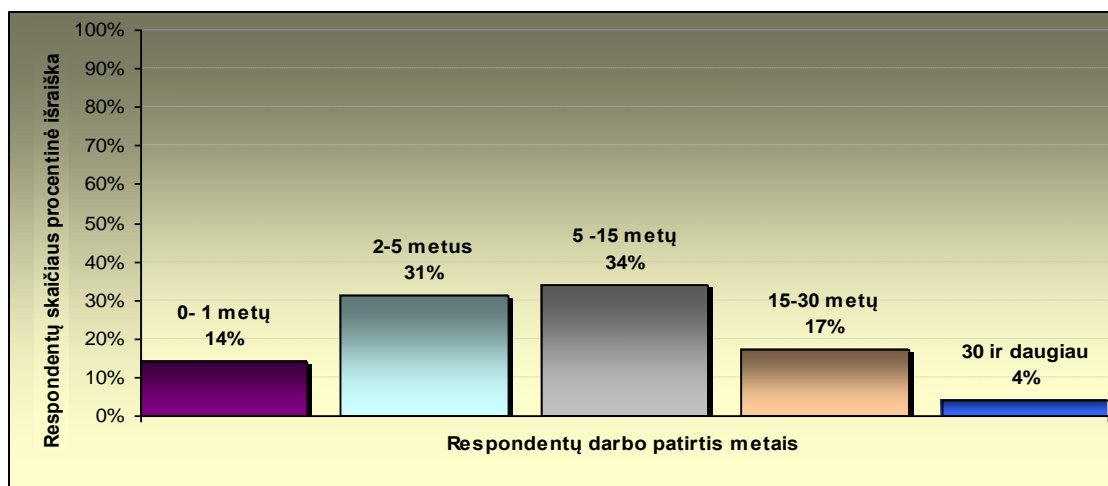
specialistai turi pakankamai reikiamų žinių ir kompetencijų dalyvauti šiame tyrime. Atskira kategorija yra gidai, nes iš jų darbinės veiklos pobūdžio yra sunku nuspręsti apie turimą išsilavinimą. Tačiau jų nuomonė yra ypač vertinga, nes jie tiesiogiai susiduria tiek su kultūriniais turistais, tiek su daugeliu kultūrinių išteklių regione, tokiu būdu itin aiškiai matydami situaciją iš praktinės pusės. Taigi, paveikslas nr. 6 vaizduoja respondentų generalinės aibės sudėtį.

6. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas

Į kategoriją „kita“ pateko tokios pareigybės kaip skyriaus vedėjo pavaduotojas, padalinio vadovas, už strateginį planavimą ir investicijas atsakingas specialistas, direktoriaus pavaduotojas, vyr. specialistas turizmui, vyr. muziejininkė ir panašūs. Iš šio paveikslo matome respondentų pasiskirstymą pagal užimamų pareigų pobūdį.

Sekančiame paveiksle matome (žiūrėti paveikslą nr. 7) respondentų darbinę patirtį turizmo sektoriuje. Buvo prašoma nurodyti, kiek laiko jie dirba šioje srityje. Matome, kad 55% apklaustųjų turi didelę darbo patirtį turizmo sektoriuje – 5 ir daugiau metų. Tuo remiantis galima daryti prielaidą, kad Dzūkijoje turizmo plėtros ir kultūrinio turizmo srityse dirba didelę patirtį turintys ir kompetentingi darbuotojai. Tai sudaro palankias sąlygas sėkmingam projektų įgyvendinimui ir kultūrinio turizmo plėtrai.

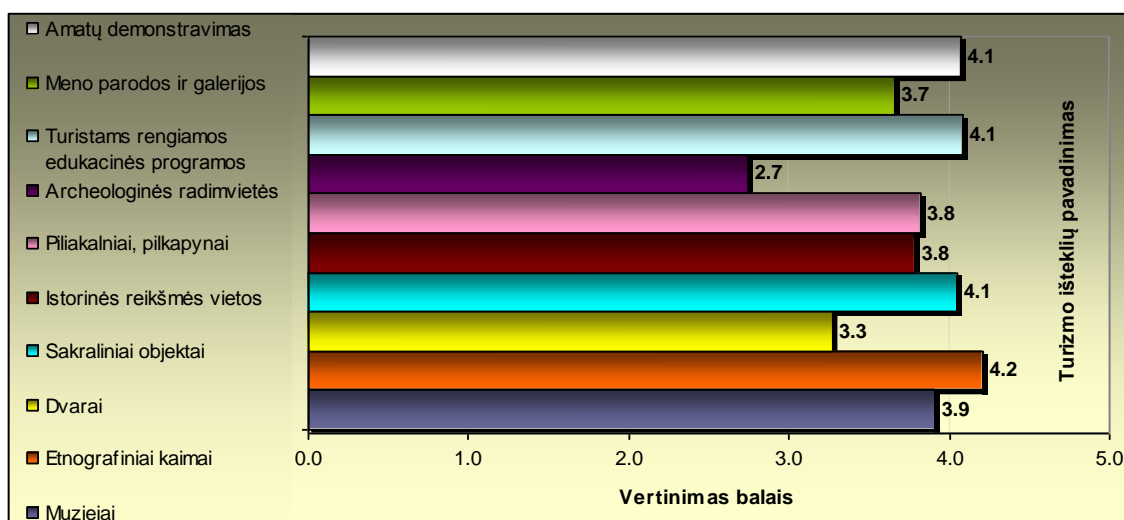

7. pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą

Tačiau analizuojant atskirų Dzūkijos rajonų turizmo plėtros strategijas atsiskleidžia, kad kai kuriuose iš rajonų žmogiškųjų išteklių srityje susiklosčiusi situacija nėra itin palanki turizmo plėtrai. Kaip teigiama Šalčininkų turizmo plėtros galimybių studijos santraukoje¹⁰³, „žmogiškieji turizmo ištekliai šiame rajone nesusiformavę“. Dėl įvardintų priežasčių reiktų skirti didesnę dėmesį ne tik įvairių projektų įgyvendinimui, bet ir žmogiškųjų išteklių planavimui ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimui.

Kitas anketinės apklausos klausimas buvo užduotas norint išsiaiškinti, kurie Dzūkijos kultūriniai turizmo ištekliai, respondentų manymu, yra patraukliausi turistams. Buvo paprašyta įvertinti atskirų turizmo išteklių grupių patrauklumą balais nuo 1 iki 5 (1 balas- visiškai nepatrauklūs, 2 balai – mažai patrauklūs, 3 balai- vidutiniškai patrauklūs, 4 balai patrauklūs ir 5 balai- labai patrauklūs objektai).

Gauti duomenys (žiūrėti paveikslą nr. 8) padeda atskleisti stipriąsias ir silpnąsias kultūrinių turizmo išteklių puses regione.

8 pav. Kultūrinių turizmo išteklių patrauklumo įvertinimas

Susumavus visus atsakymus ir išvedus balų vidurkį paaiškėjo, kad patraukliausiais turistams laikomi etnografiniai kaimai (4.2 balo). Jų patrauklumą dalinai galėjo sąlygoti ir jų unikalumas bei nuolatinis akcentavimas, kad tai yra valstybiniu mastu saugoma vertybė. Jiems nedaug nusileidžia vienodą balų skaičių surinkę (4.1 balo) sakraliniai objektai, turistams rengiamos edukacinės programos ir amatų demonstravimas. Edukacinių programų ir amatų demonstravimo populiarumas atskleidžia didėjančią turistų žingeidumą ir bendrą augančio domėjimosi kultūriniu paveldu tendenciją. Tai taip pat rodo, kad aktyvus kultūrinis laisvalaikis įgauna vis didesnę paklausą ir tokio tipo kultūrinio turizmo produktai tampa vis labiau paklausūs. Vienas iš gidų anketoje pateikė pastabą, kad „amatų demonstravimas pasitaiko retai“, tačiau, jo nuomone, šią atrakciją galima įvertinti 5 balais. Tai rodo, kad viena iš šiuo metu perspektyviausių kultūrinio turizmo nišų nėra pakankamai užpildyta ir šis

¹⁰³ Šalčininkų turizmo plėtros galimybių studijos santrauka. Prieiga per internetą: <http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/Turizmo-pletros-galimybiu-studija/385/12/18006/1> [žiūrėt 2015-03-10]

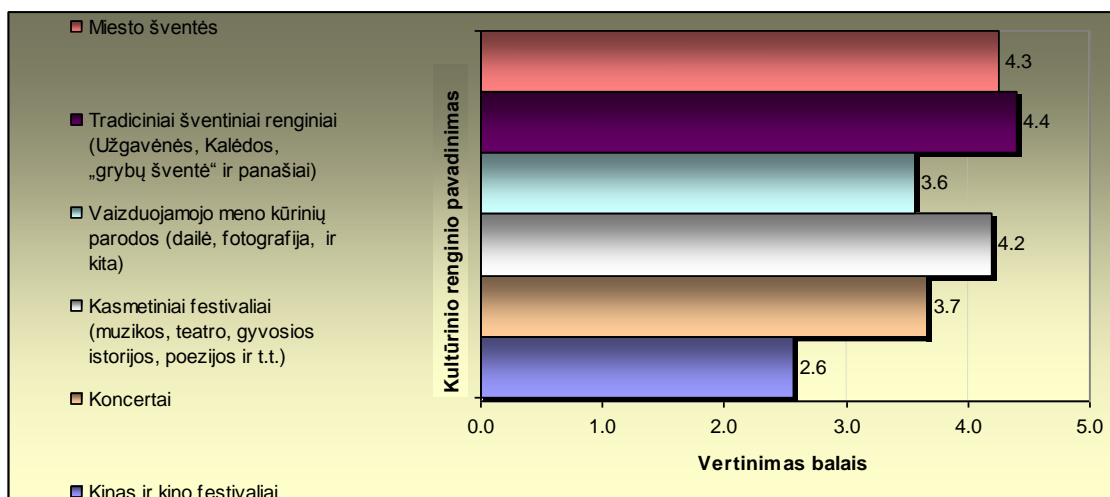
potencialas lieka neišnaudotas. Kitas gidas išreiškė nuomonę, kad „paveldo objektų lankymą reiktų susieti su gamtos objektų lankymu, kulinarinio paveldo degustacijomis ir senoviniais amatais“. Tokio pobūdžio paslaugos galėtų būti aktyviau plėtojamos etnografiniuose kaimuose.

Sakralinių objektų populiarumas rodo palankią situaciją religinio turizmo plėtrai. Kalbant apie religinį turizmą, reiktų atkreipti dėmesį į Dzūkijos geografinę padėtį. Regiono teritorija ribojasi su katalikiškos Lenkijos pasieniu ir tai sudaro palankias sąlygas religinio turizmo plėtrai. Lenkų religinių turistų pritraukimas į regioną galėtų būti vienas iš realių kultūrinio turizmo plėtojimo prioritetų, tuo pačiu skatinant juos aplankyti ir kitus Dzūkijos kultūrinius objektus. Bažnyčių gausa regione taip pat sudaro prielaidas rengti jose regioninio masto sakralinės muzikos festivalius.

Šiek tiek mažiau balų surinko muziejai (3.9), piliakalniai, pilkapynai (3.8), istorinės reikšmės vietos (3.8) ir galerijos (3.7). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šie objektai vis vien labiau priskirtini patraukliams, nei vidutinio patrauklumo objektams. Šiek tiek mažesnę galerijų ir muziejų patrauklumą galėjo lemti paprasčiausias reklamos trūkumas ir rinkodaros strategijų nebuvimas. Ne iki galo sutvarkyta infrastruktūra mažina piliakalnių bei istorinės reikšmės vietų patrauklumą, nors šie objektai, palyginus su dvarais, kur kas geriau pritaikyti kultūrinio turizmo reikmėms.

Kaip mažiausiai patrauklūs buvo įvardinti Dzūkijos dvarai ir archeologinės radimvietės. Tokia situacija galėjo susiklostyti ne dėl menkos šių objektų kultūrinės vertės, o dėl jų apleistumo ir nesutvarkytos infrastruktūros. Vienas iš respondentų pridėjo pastabą, kad „ne visi dvarai sutvarkyti“. Dalis Dzūkijoje išlikusių dvarviečių ir esančių archeologinių radimviečių nėra pritaikytos kultūrinio turizmo reikmėms. Ši tendencija išsamiau atsispindi atsakymuose į šeštąjį anketos klausimą (paveikslas nr. 12).

Taip pat norėta išsiaiškinti kultūrinių renginių Dzūkijoje patrauklumą turistams (žiūrėti paveikslą nr.9).

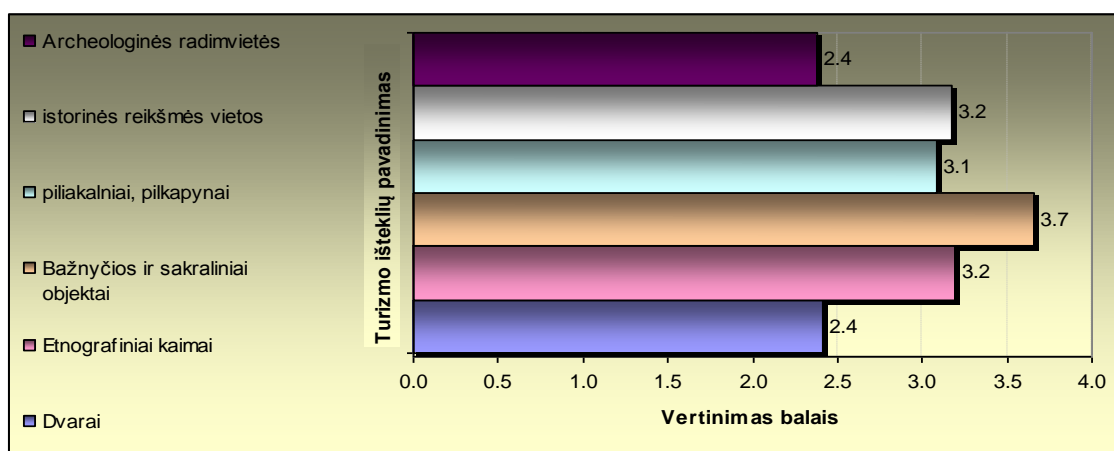
9. pav. Dzūkijos kultūrinių renginių patrauklumo įvertinimas

Respondentų buvo paprašyta atsakyti, kurie kultūriniai renginiai, jų manymu, yra patraukliausi turistams. Renginių patrauklumą buvo galima įvertinti balais nuo 1 iki 5. Kaip rodo atlikta apklausa,

patraukliausi turistams, respondentų manymu, yra tradiciniai šventiniai renginiai (4.4), miesto šventės (4.3) ir kasmetiniai festivaliai (4.2). Remiantis Alytaus apskrities turizmo plėtros galimybių studija (2013 m.)¹⁰⁴, daugiausia lankytojų sulaukiančios tradicinės ir miestų šventės Dzūkijoje yra Varėnos rajono Grybų šventė, Alytaus rajone Simno kermošius ir Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventė Dauguose, Druskininkų kurorto šventė ir Kalėdinių renginių ciklas, Lazdijuose- „Pasienio fiesta“. Tai rodo, kad tradicinės ir miesto šventės bei kasmetiniai festivaliai yra viena iš prioritetinių krypčių renginių organizavimo srityje. Šiek tiek mažiau patrauklūs atrodo koncertai (3.7) ir vaizduojamojo meno parodos (3.6), kinas ir kino festivaliai (2.6). Sąlyginai mažą šių renginių patrauklumą iš dalies galima paaiškinti tuo, kad dažniausiai apie juos nėra tokios didelės informacijos sklaidos šalies mastu, kaip apie festivalius ir tradicines šventes. Be to, jie turi preliminariai nustatytas kasmetines vyksmo datas ir dėl daugiamečių tradicijos yra gerai žinomi.

Kaip anksčiau minėta šiame darbe, kalbant apie kultūrinius turizmo išteklius, svarbus jų turistinį patrauklumą nulemiantis faktorius yra jų pritaikymo kultūriniam turizmui laipsnis. Sekančiame anketos klausime respondentai buvo paprašyti įvertinti kultūrinių turizmo išteklių pritaikymą kultūrinio turizmo reikmėms balais nuo 1 iki 4. (1 balas- objektas visiškai nepritaikytas kultūriniam turizmui, 2 balai- objektas mažai pritaikytas kultūriniam turizmui, 3 balai- objektas neblogai pritaikytas kultūriniam turizmui, 4 balai- objektas labai gerai pritaikytas kultūriniam turizmui). Gauti rezultatai (žiūrėti paveikslą nr. 10) praktiškai patvirtino 2. 1 poskyryje atliktos analizės išvadas.

10 pav. Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms vertinimas

Remiantis respondentų atsakymais, dauguma iš minėtų objektų yra neblogai pritaikyti kultūriniam turizmui, tačiau maksimalaus įvertinimo negavo nei viena iš minėtų turizmo išteklių grupių. Bažnyčios ir sakraliniai objektai buvo įvertinti didžiausiu balu (3.7 balai). Šis atsakymas buvo gana netikėtas. To priežastis galėtų būti tai, kad aplink jas gerai sutvarkyta infrastruktūra, lyginant su kitais objektais. Dažniausiai yra tvarkingi privažiavimai, įrengtos bent nedidelės stovėjimo aikštelės, kai kur yra galimybė pasinaudoti toletu ir panašiai. Toliau seka etnografiniai kaimai (3.2 balai),

¹⁰⁴ Alytaus apskrities turizmo plėtros galimybių studija, 2013 m. prieiga per internetą:

<http://www.druskininkai.lt/go.php/lit/Parengtos-Turizmo-pletros-galimybiu-studijos-ir-Atsinaujinanciu-energijos-istekliu-panaudojimo-galimybiu-studijos-aplinkos-analizes/698> [žiūrėta 2015-02-28]

istorinės reikšmės vietos (3.2 balai), piliakalniai bei pilkapynai (3.1). Visos šios išteklių grupės taip pat įvardijamos kaip neblogai pritaikytos kultūriniam turizmui. Pradėjus vykdyti empirinį tyrimą buvo tikėtasi gauti daug blogesnius rezultatus apie šių objektų esamą pritaikymą. Rezultatai rodo, kad situacija nėra tokia prasta kaip manyta, bet deja, šių objektų pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms dar nėra pakankamas.

Nepalankiausiai buvo įvertinti dvarai ir archeologinės radimvietės, kurie surinko po 2.4 balo. Tačiau tendencija yra tokia, kad palaipsniui šie objektai turėtų būti pritaikyti turizmo reikmėms. Vienas iš respondentų teigė, kad jo rajone yra renovuojami dvarai, kitas nurodė, kad „dvarų būklė nėra gera, tačiau jie tvarkomi ir netrukus planuojama atidaryti Leipalingio dvarą“. Vertinant rezultatus, galima prieiti išvados, kad paskutiniu metu savivaldybės skiria dėmesį kultūrinių turizmo išteklių priežiūros ir tvarkymo darbams. Tai rodo ir strateginės plėtros dokumentai. Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008- 2017 m. strateginiame plane¹⁰⁵ vienas iš numatytų uždavinių yra „tvarkyti ir pritaikyti turizmo reikmėms kultūros paveldo objektus“, Šalčininkų rajono strateginiame turizmo plėtros plane iki 2017¹⁰⁶ yra numatyta „vykdyti dvarų renovaciją ir juos pritaikyti turizmui“ bei „rekonstruoti kultūros paveldo objektus ir pritaikyti turizmo reikmėms“. Šiuo atveju numatoma ir dvarų rekonstrukcija. Alytaus rajono savivaldybės 2013- 2020 m. strateginės plėtros plane¹⁰⁷ numatyta „sukurti palankią aplinką kultūrinio pažintinio ir ekologinio turizmo paslaugoms plėtoti“. Vienos iš šio uždavinio įgyvendinimo priemonių yra kultūros objektų (Pivašiūnų bažnyčios, Punios piliakalnio, A. Žmuidzinavičiaus muziejaus ir kitų) restauravimas ir pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms. Druskininkų strateginės plėtros plane 2014-2020 m.¹⁰⁸ taip pat yra numatoma „kompleksiškai sutvarkyti viešuosius kultūros paveldo objektus, pritaikant kultūros, edukacinės, ekonominės ir socialinės reikmės“. Birštone¹⁰⁹ numatoma „atkurti istorinį Vytauto parką ir pritaikyti kultūros bei turizmo reikmėms; atkurti etnografinį Siponių kaimą“.

Paprašius respondentų įvardinti, kurių antrinių turizmo išteklių trūkumas labiausiai jaučiamas jų rajone (žiūrėti paveikslą nr. 11), respondentai galėjo rinktis tiek atsakymų variantų, kiek jie mano esant reikalinga. Dominuojantys atsakymai buvo apžvalgos aikštelės ir regyklos (37%), apgyvendinimo įstaigos (31%), turizmo informacijos centrai (35%) ir kempingai (28%). Dalis šių atsakymų buvo netikėti. Buvo žinoma, kad yra jaučiamas apžvalgos aikštelių ir regyklų trūkumas, tačiau nebuvo manoma, kad tai išryškės kaip viena iš pagrindinių problemų. Apžvalgos aikštelės ir regyklos yra ypač

---

¹⁰⁵ *Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008-2017 m. strateginis planas, aktuali redakcija*. Prieiga per internetą: <http://www.varena.lt/lt/strateginis-planavimas/varenos-rajono-savivaldyb-h7fs/varenos-rajono-savivaldyb-fewq.html> [žiūrėta 2015-02-03]

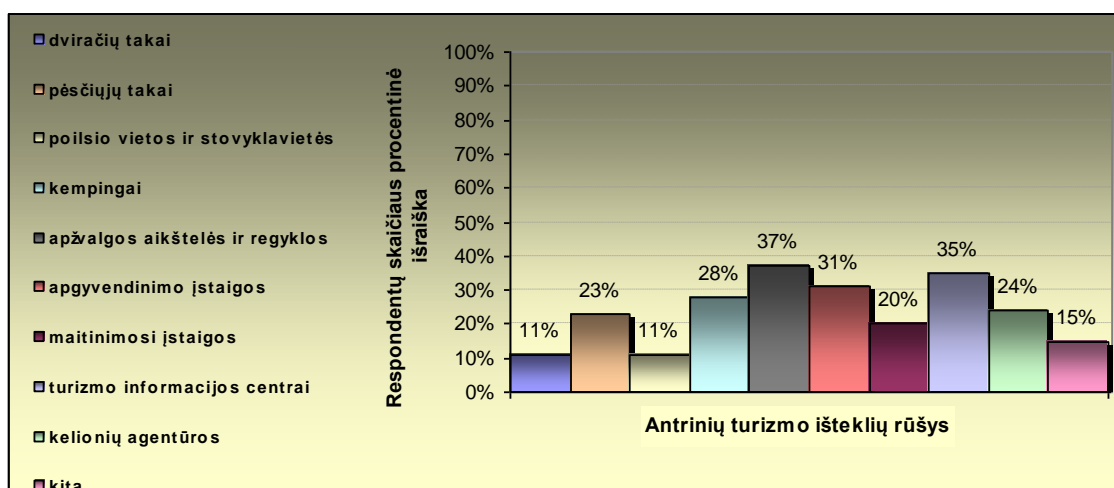
¹⁰⁶ *Šalčininkų rajono strateginis turizmo plėtros planas iki 2017 m.* Prieiga per internetą: <http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/TURIZMAS/375/12/17999>, žiūrėti aplanke Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio ir pažintinio turizmo sektorinė studija. [žiūrėta 2015-03-09]

¹⁰⁷ *Alytaus rajono savivaldybės 2013- 2020 m. strateginės plėtros planas*. Prieiga per internetą: www.arsa.lt/index.php?1424346743 [žiūrėta 2015-03-15]

¹⁰⁸ *Druskininkų strateginės plėtros planas 2014-2020 m.* Prieiga per internetą: <http://www.druskininkai.lt/go.php/Strategija965> [žiūrėta 2015-03-10]

¹⁰⁹ *Birštono savivaldybės 2013-2020 m. strateginis plėtros planas*. <https://www.birstonas.lt/index.php?388047157> [žiūrėta 2015-03- 15]

svarbios keliaujantiems autoturizmo maršrutais, nes jos suteikia galimybę susipažinti su vietiniu kraštovaizdžiu, pasigerėti gražiausiomis apylinkių vietomis bet ir tampa poilsio vieta pavargus.

11. pav. Antrinių turizmo išteklių trūkumas Dzūkijoje

Šiuo metu, Dzūkijos rajonų strateginiuose planuose nėra numatyta šių objektų plėtra. Kalbant apie apgyvendinimo įstaigų tinklą, derėtų pastebėti, kad geriausiai išplėtotas apgyvendinimo įstaigų tinklas yra Druskininkų rajone, mažiausiai- Šalčininkų ir Lazdijų rajonuose. Tokią situaciją iš dalies lemia turizmo sezoniškumo problema, todėl kaimiškose vietovėse nėra sąlygų stipriai plėsti apgyvendinimo įstaigų tinklo dėl mažėjančio turistų srauto ne sezono metu. Galima prieiti išvados, kad Druskininkai ir Birštonas, palyginus su kitais Dzūkijos rajonais, sezoniškumo problemą jaučia šiek tiek mažiau dėl savo turimo kurorto statuso, visus metus lankomų gydyklų ir vykstančių renginių gausos.

Iš apklausos rezultatų matome, kad yra poreikis plėsti turizmo informacijos centrų tinklą, nes šiuo metu jie išsidėstę daugiausia miestuose ir jaučiamas TIC filialų trūkumas kaimiškose vietovėse. Nėra jokio turizmo informacijos centro Šalčininkų rajone. Vienas iš Šalčininkų respondentų skiltyje „kita“ parašė komentarą, kad „šiuo metu atvykę turistai gauna informaciją tik iš vietos gyventojų“. Pagal esamą Šalčininkų rajono strateginį turizmo plėtros planą iki 2017 m.¹¹⁰, yra numatyta įsteigti turizmo informacijos centrą. Taip pat numatyti du turizmo informacijos centro filialai Eišiškėse ir Jašiūnuose. Šiuo metu yra sukurtas savivaldybės tinklapis, atstojantis TIC internetinę svetainę ir savivaldybėje sukurtas turizmo plėtros specialisto etatas. Tačiau šios priemonės nėra pakankamos, norint užtikrinti sklandų informacijos teikimą keliaujantiems.

Sekanti išryškėjusi problema yra kempingų trūkumas. Šis atsakymas buvo tikėtinas, nes kempingų skaičius Dzūkijoje išties yra mažas ir ši problema yra bendra visos šalies mastu. Peržiūrėjus strateginius plėtros planus paaiškėjo, kad praktiškai visose savivaldybėse yra numatomas naujų kempingų įkūrimas. Šalčininkų rajone privačių investuotojų pagalba norima sukurti kempingų tinklą.

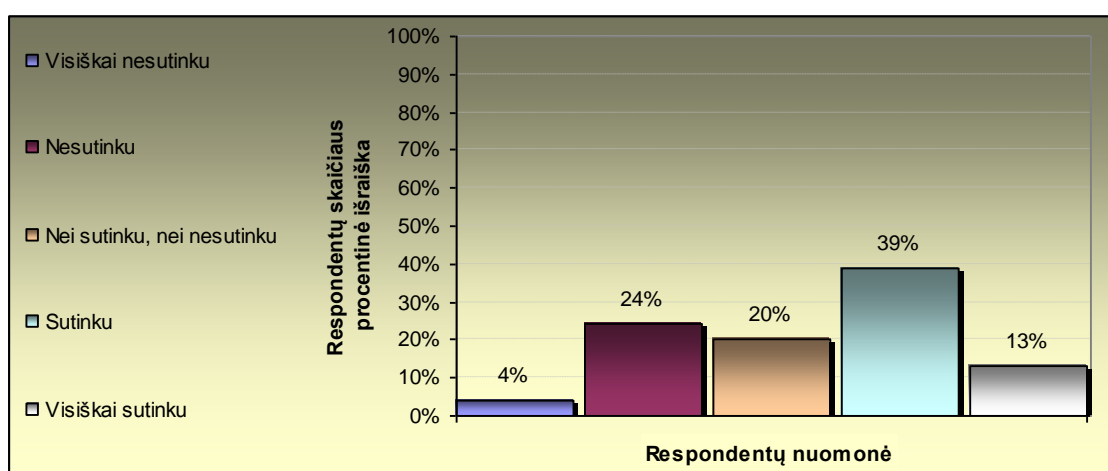
¹¹⁰ Šalčininkų rajono strateginis turizmo plėtros planas iki 2017 m. Prieiga per internetą:

<http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/TURIZMAS/375/12/17999>, žiūrėti aplanke Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio ir pažintinio turizmo sektorinė studija. [žiūrėta 2015-03-09]

Maitinimo įstaigas kaip trūkstamas pažymėjo tik 20% respondentų. Prieš atliekant tyrimą buvo tikėtasi, kad situacija yra kur kas prastesnė. Situacija su maitinimo įstaigomis yra panaši kaip ir su apgyvendinimo įstaigomis- dauguma jų išsidėsčiusios miestuose, kaimo vietovėse jaučiamas jų trūkumas. Sezoniškumo problemos ir mažas vietinių gyventojų skaičius stabdo maitinimo įstaigų kūrimąsi. Turizmo agentūrų trūkumą nurodė 24% respondentų; 23% mano, kad trūksta pėsčiųjų takų; 11% mano, kad trūksta dviračių takų ir toks pats skaičius nurodo, kad nepakanka poilsio vietų ir stovyklaviečių. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad strateginiuose plėtros planuose yra numatomas dviračių takų bei pažintinių maršrutų dviratininkams ir pėstiesiems kūrimas, taigi šią problemą mėginama spręsti. „Kita“ pasirinko 15% respondentų. Dažnai buvo nurodoma, kad jaučiamas viešųjų toiletų trūkumas. Taip pat buvo pažymima, kad „trūksta elementariai sutvarkytų aikštelių su pavėsinėmis“. Kiti dažnai pasitaikę komentarai- trūksta nuorodų į lankytinus objektus, žemėlapių turistams, informacinių stendų. Dažniausiai panašios pastabos pasitaikė Šalčininkų ir Lazdijų rajonuose. Peržiūrėjus Lazdijų rajono savivaldybės 2014-2016 m. strateginį veiklos planą¹¹¹ išsiaiškinta, kad ši problema savivaldybėje identifikuota. Savivaldybė numato „plėtoti turizmo infrastruktūrą; sukurti informacinių ženklų tinklą, nukreipiantį į rajono savivaldybės turistinius objektus; įrengti apžvalgos bokštelių ir automobilių stovėjimo aikšteles prie labiausiai turistų lankomų objektų“. Šalčininkų rajono savivaldybė taip pat numato infrastruktūros gerinimo darbus. Net keletas druskininkiečių įvardijo, kad trūksta koncertų salės dideliems kultūriniais renginiams ir kino teatro. Koncertų ir konferencijų salės įrengimas numatomas Druskininkų strateginiame plėtros plane.

Sekantys dešimt anketos klausimų buvo sudaryti naudojant Likerto skalę. Respondentų buvo paprašyta įvertinti pateiktą teiginį. Galimi atsakymų variantai: visiškai nesutinku; nesutinku; nei sutinku, nei nesutinku; sutinku; visiškai sutinku.

Aštuntuoju anketos klausimu (žiūrėti paveikslą nr. 12) norėta išsiaiškinti, ar kultūrinių turizmo paslaugų pasiūla yra pakankama ir ar atitinka esamą paklausą.

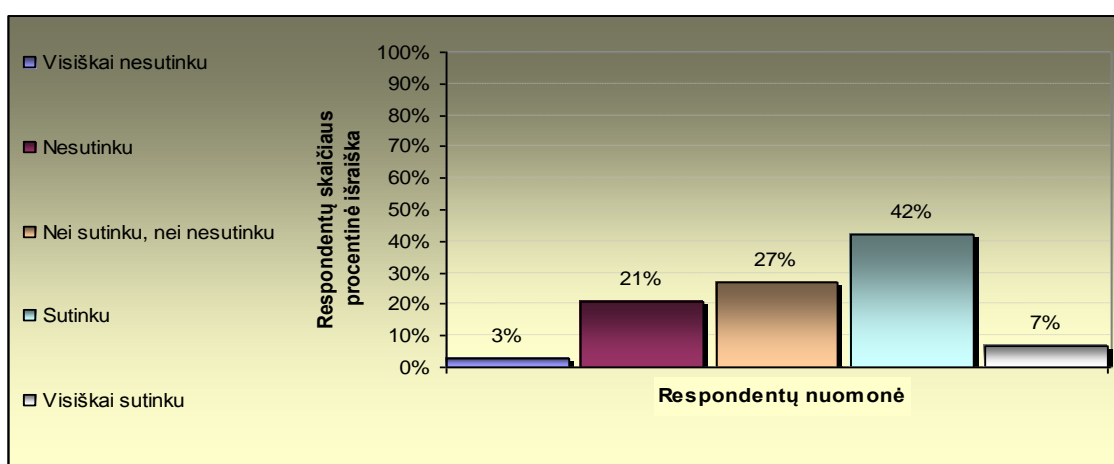

12 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų pasiūla“ vertinimas

¹¹¹ Lazdijų rajono savivaldybės 2014-2016 m. strateginis veiklos planas¹¹¹ išsiaiškinta, kad ši problema savivaldybėje identifikuota. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c2a08580aab111e38e1082d04585b3dd> [žiūrėta 2015-03-09]

Respondentams buvo pateiktas teiginys „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų pasiūla“. Didžioji dalis respondentų (39%) pažymėjo, kad jie sutinka su šiuo teiginiu; 24% nesutinka, 20% neturėjo aiškios nuomonės; 13% visiškai sutinka, 4% visiškai nesutinka. Atsakymų visuma rodo bendrą tendenciją Dzūkijos regione, kad turizmo paslaugų pasiūla nėra labai maža, tačiau pageidautina ją didinti. Silpniausiai šiuo požiūriu pasirodė Šalčininkų rajonas. Geriausiai kultūrinių turizmo paslaugų pasiūla išplėta Druskininkų, Varėnos ir Alytaus rajonuose.

Taip pat norėta išsiaiškinti, ar teikiamos kultūrinio turizmo paslaugos yra pakankamai įvairios. Vertindami teiginį „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų įvairovė“ 42% sutiko su teiginiu; 27% nei sutiko, nei nesutiko; 21% nesutiko; 7% visiškai sutiko; 3% visiškai nesutiko (žiūrėti paveikslą nr. 13).

13 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų įvairovė“ vertinimas

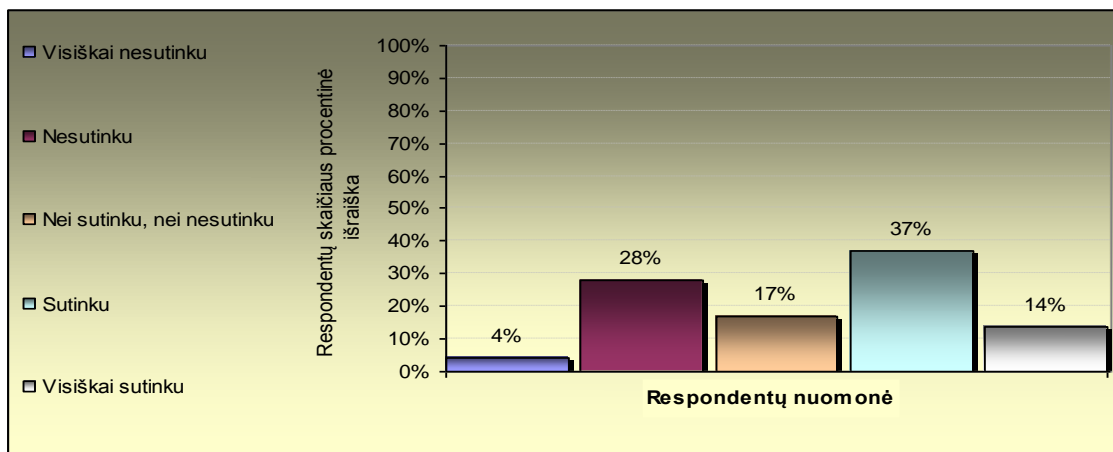
Gauti rezultatai yra gan panašūs į prieš tai užduoto klausimo rezultatus ir rodo, kad situacija nėra prasta, tačiau dalyje regiono jaučiamas kultūrinio turizmo paslaugų įvairovės nepakankamumas.

Pakankama kultūrinių turizmo paslaugų pasiūla ir įvairovė yra vieni iš pagrindinių faktorių, skatinančių kultūrinio turizmo plėtrą regione. Kaip anksčiau minėta šiame darbe, nepakanka vien turėti turizmo išteklius- jie turi būti paverčiami turizmo paslaugomis, ir kuo tos paslaugos įvairesnės, tuo didesnė regiono turistinė trauka. Strateginiuose planuose yra numatoma tobulinti šią sritį. Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008- 2017 m. strateginiame plane užsibrėžta „išplėsti turizmo paslaugų įvairovę ir pagerinti kokybę“, Druskininkų savivaldybės plėtros 2014-2020 m. plane numatoma „skatinti kultūrinio turizmo paslaugų plėtrą“ strateginiame Alytaus rajono savivaldybės 2013-2020 m. strateginės plėtros plane norima „sukurti palankią aplinką kultūrinio pažintinio ir ekologinio turizmo paslaugoms plėtoti“. Šalčininkų savivaldybėje kultūrinio turizmo paslaugų plėtra laikoma vienu iš prioritetinių žingsnių. Birštono savivaldybėje skiriamas mažesnis dėmesys šių paslaugų plėtrai, nes prioritetinė turizmo kryptis Birštone – sveikatingumo turizmas. Tačiau Birštono savivaldybėje¹¹² yra

¹¹² Birštono savivaldybės 2013-2020 m. strateginis plėtros planas. <https://www.birstonas.lt/index.php?388047157> [žiūrėta 2015-03- 15]

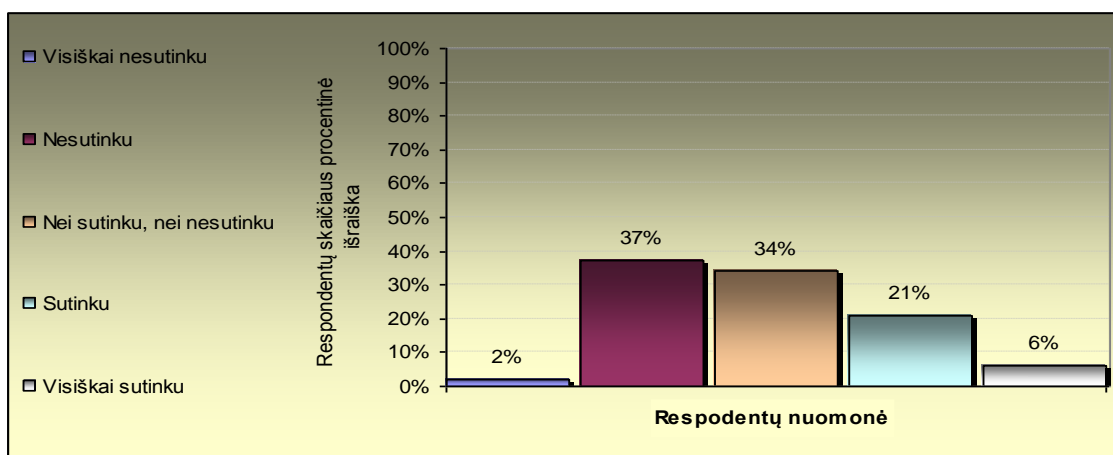
numatyta parengti „ilgalaikę reprezentacinių kultūros renginių programą ir ją parengti; organizuoti kultūrinius renginius, atitinkančius turistų poreikius“. Lazdijų rajone kultūrinių turizmo paslaugų įvairovės plėtra nėra numatoma.

Sekantis respondentams pateiktas teiginys buvo „Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys naujų kultūrinio turizmo paslaugų kūrimui“. Visiškai su teiginiu sutinka 14% apklaustųjų, 37% sutinka, 17% nei sutinka, nei nesutinka, 28% nesutinka ir 4% visiškai nesutinka (žiūrėti paveikslą nr. 14). 51% respondentų sutinka, arba visiškai sutinka su šiuo teiginiu, o tai rodo, kad Dzūkijoje gana sėkmingai mėginama kurti naujas kultūrinio turizmo paslaugas.

14 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys naujų kultūrinio turizmo paslaugų kūrimui“ vertinimas

Paprašius įvertinti, ar jų rajone yra atliekami rinkos tyrimai, vertinant turizmo paslaugų patrauklumą, dauguma respondentų pasirinko atsakymą nesutinku- 37%; 34% neturėjo aiškios nuomonės; 21% sutiko su teiginiu; 6% visiškai sutiko su teiginiu ir 2% visiškai nesutiko (žiūrėti paveikslą nr. 15).

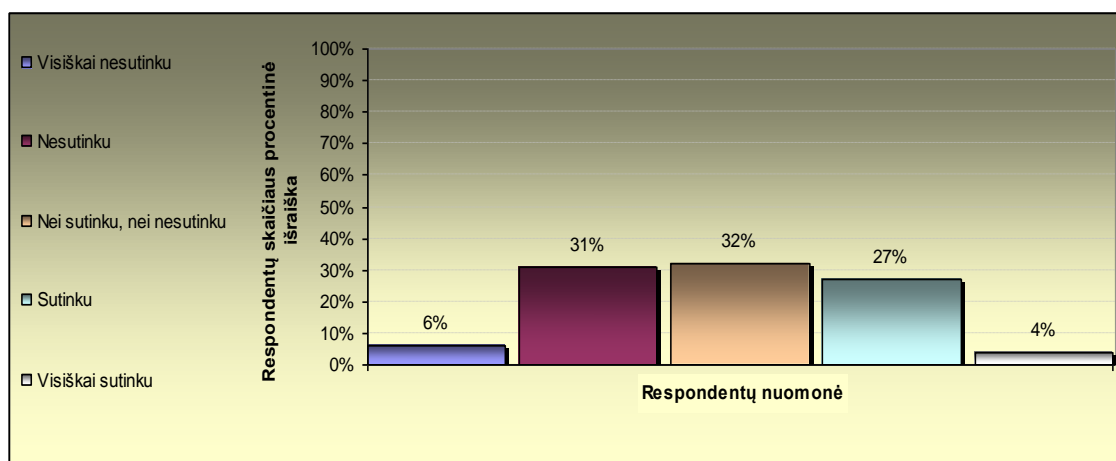

15 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra atliekami rinkos tyrimai vertinant kultūrinio turizmo paslaugų patrauklumą“ vertinimas

Atsakymai į šį klausimą rodo, kad nėra skiriamas pakankamas dėmesys kultūrinio turizmo paslaugų rinkos tyrimams. Neatliekant rinkos tyrimų yra sunku nustatyti, ar turistai yra patenkinti esamų paslaugų kokybe ir kurių paslaugų labiausiai trūksta regione.

Tačiau savivaldybės numato bendrinius turizmo paslaugų rinkos tyrimus ir stebėseną. Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008-2017 m. strateginiame plane yra numatoma „kasmet vykdyti turistų apklausą turizmo srautams, turizmo paslaugų kokybei, turizmo pajamoms įvertinti“, Šalčininkų savivaldybė taip pat numato „turizmo plėtros ir rinkodaros monitoringą“. Šiais atvejais nėra išskirtos rinkos tyrimo priemonės, skirtos konkrečiai kultūrinio turizmo paslaugų vertinimui. Druskininkų, Lazdijų ir Birštono rajono savivaldybės tokių priemonių nėra numačiusios, Alytaus rajono savivaldybė 2013 m. atliko turizmo plėtros galimybių studiją¹¹³, kurios dalis yra skirta įvertinti kultūrinio turizmo plėtros galimybėms Alytaus regione (įskaitant Varėnos, Lazdijų ir Druskininkų rajonus).

Sekantis respondentams pateiktas teiginys buvo „Populiarinant kultūrinį turizmą Jūsų rajone yra naudojamos tiksliai apgalvotos marketinginės priemonės“ (žiūrėti paveikslą nr. 16).

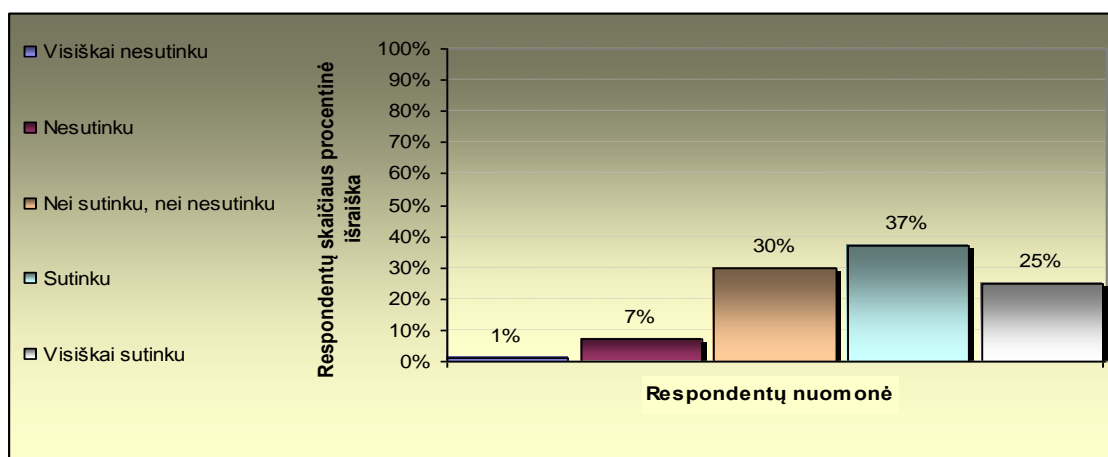
16 pav. Teiginio „Populiarinant kultūrinį turizmą Jūsų rajone yra naudojamos tiksliai apgalvotos marketinginės priemonės“ vertinimas

Rezultatai dar kartą atskleidžia, kad šiuo metu naudojamos rinkodaros priemonės greičiausiai neduoda didelių rezultatų. Tai, kad trečdalis respondentų neturi nuomonės šiuo klausimu rodo, jog jos arba yra mažai taikomos, arba nėra pakankamai rezultatyvios. Su teiginiu sutiko 27%, visiškai sutiko 4% respondentų, neturėjo nuomonės 32%, nesutiko 31%, visiškai nesutiko 6%. Tačiau savivaldybių strateginės plėtros planuose yra numatomas rinkodaros priemonių planavimas ir įgyvendinimas. Druskininkuose yra planuojama „parengti ir įgyvendinti kurorto rinkodaros strategiją“, Birštono kurorte užsibrėžta „sukurti Birštono kurorto prekės ženklą ir komunikacijos bei rinkodaros priemonių strategiją“, Lazdijų rajono strateginiame plėtros plane teigiama, kad „bendros turizmo rinkodaros

¹¹³ Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija. Esamos situacijos ir SSGG analizės projektas. Prieiga per internetą: <https://www.alytus.lt/documents/10180/1110957/Alytaus%20turizmo%20studija-projektas%20%282013%2009%2011%29.pdf> [žiūrėta 2015-03-08]

sistemos kūrimas kartu su kaimyninėmis savivaldybėmis taip pat gali duoti apčiuopiamos naudos“. Tačiau nėra aišku, kokia dalis numatomų rinkodaros priemonių bus taikoma kultūriniam turizmui.

Sekančiu klausimu norėta išsiaiškinti, ar yra skiriamas dėmesys vietovės įvaizdžio formavimui (žiūrėti paveikslą nr. 17). 37% respondentų sutinka su teiginiu, 25% visiškai sutinka, 30% neturi aiškios nuomonės, 7% nesutinka ir 1% visiškai nesutinka. Tiek apklausos rezultatuose, tiek strateginiuose plėtros planuose pateikiama informacija liudija, kad Dzūkijos regione vietovės įvaizdžio formavimui skiriamas nemažas dėmesys. Įvaizdžio formavimą, kaip prioritetinį uždavinį, yra išskyrusi Šalčininkų rajono savivaldybė. Kaip teigiama Šalčininkų rajono turizmo plėtros galimybių studijos santraukoje¹¹⁴, „Šalčininkų rajono įvaizdis yra išskirtinai neigiamas tarp kitų rajonų“. Šalčininkuose numatytas „nuoseklus straipsnių plano sudarymas reguliariam straipsnių teikimui į šalies žiniasklaidos priemones; teminių straipsnių ciklo parengimas ir reguliarius viešinimas“. Prie įvaizdžio formavimo priemonių galima priskirti ir turizmo informacijos centrų dalyvavimą tarptautinėse turizmo parodose, kuris yra numatomas Varėnos, Alytaus, Birštono savivaldybių strateginės plėtros planuose. Strateginiuose plėtros planuose taip pat minimos tokios priemonės, kaip informacinių leidinių platinimas ir reklaminių stengų įrengimas. Druskininkuose numatyta padidinti tarptautinį kurorto žinomumą tikslinėse rinkose.

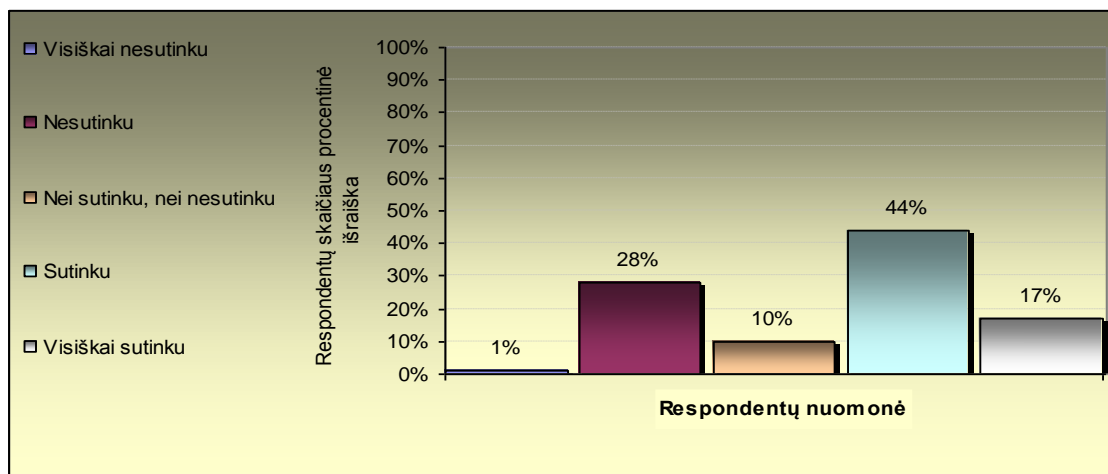
17 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys vietovės įvaizdžio formavimui“ vertinimas

Toliau respondentams buvo pateiktas teiginys „Jūsų rajone yra užtikrinama pakankama informacijos sklaida apie vykstančius kultūrinius renginius“. Su teiginiu sutinka 44% apklaustųjų ir 17% visiškai sutinka. Nesutinkantys sudaro 28%, visiškai nesutinkantys- 1% , neturi nuomonės 10% (žiūrėti paveikslą nr. 18). Tai rodo bendrą regiono tendenciją, kad Dzūkijoje stengiamasi užtikrinti pakankamą informacijos sklaidą apie vykstančius renginius, tačiau skiriasi situacija skirtinguose rajonuose. Vienuose tam skiriama daugiau dėmesio, kituose mažiau. Tokių nuomonių pasiskirstymą galėjo lemti ir tai, kad tam tikrais atvejais naudojamos informacijos sklaidos priemonės gali būti ne

¹¹⁴Šalčininkų rajono turizmo plėtros galimybių studijos santrauka
<http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/Turizmo-pletros-galimybiu-studija/385/12/18006/1> [žiūrėta 2015-03-10]

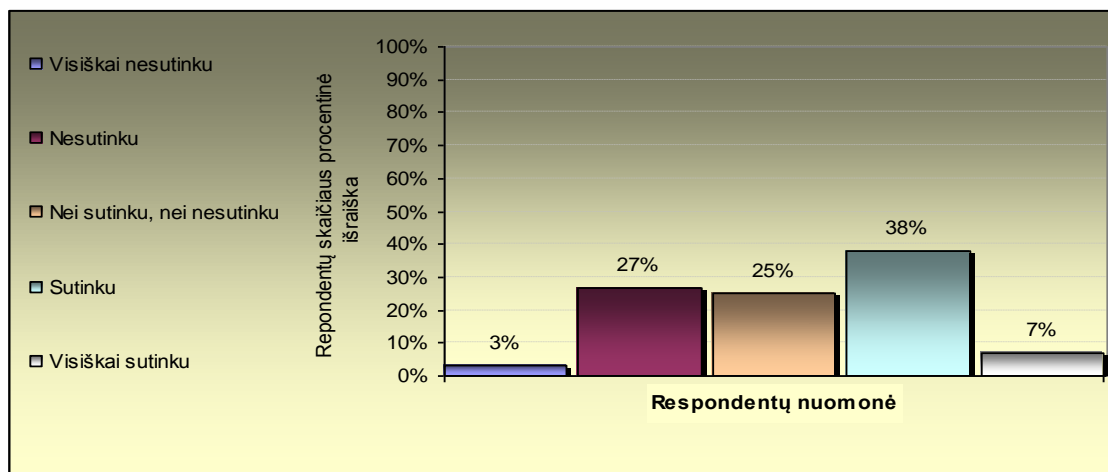

pakankamai veiksmingos, arba labiau orientuotos į vietinius gyventojus, o ne turistų pritraukimą. Vienas iš Druskininkų gidų anketoje prie atsakymo į šį klausimą parašė komentarą, kad trūksta „lankstukų“ (informacinių bukletų) apie rajoną ir renginius užsienio kalbomis, ypač Vokiečių kalba.

18 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra užtikrinama pakankama informacijos sklaida apie vykstančius kultūrinius renginius“ vertinimas

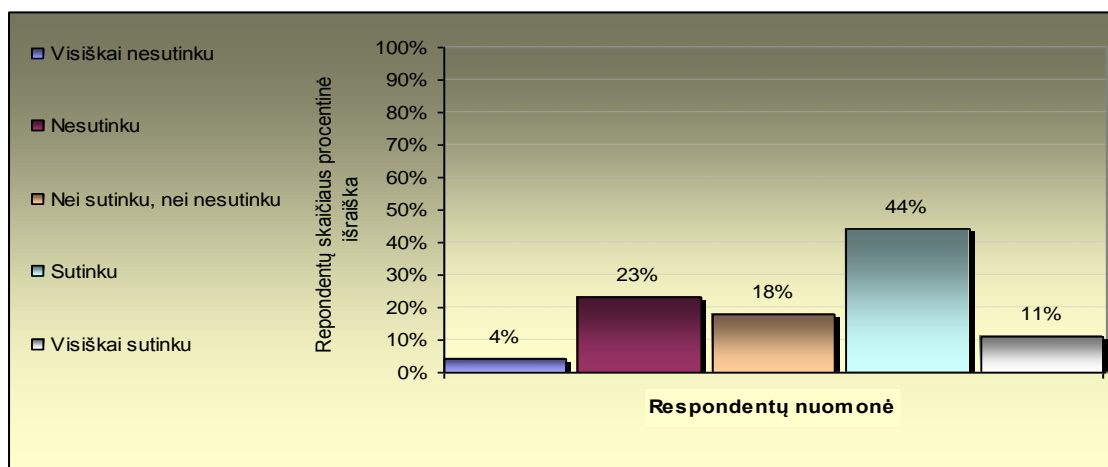
Kitas svarbus veiksnys kultūrinio turizmo plėtrai yra vietos gyventojų pritarimas turizmo plėtojimui ir įsitraukimas į kultūrinio turizmo populiarinimą. Respondentų buvo paprašyta įvertinti teiginį „Vietos gyventojai aktyviai prisideda prie kultūrinio turizmo populiarinimo“. Dauguma apklaustųjų nurodė, kad jie sutinka su šiuo teiginiu (38%), 7% visiškai sutinka, 25% neturi griežtos nuomonės, 27% nesutinka ir tik 3% visiškai nesutinka (žiūrėti paveikslą nr. 19).

19 pav. Teiginio „Vietos gyventojai aktyviai prisideda prie kultūrinio turizmo populiarinimo“ vertinimas

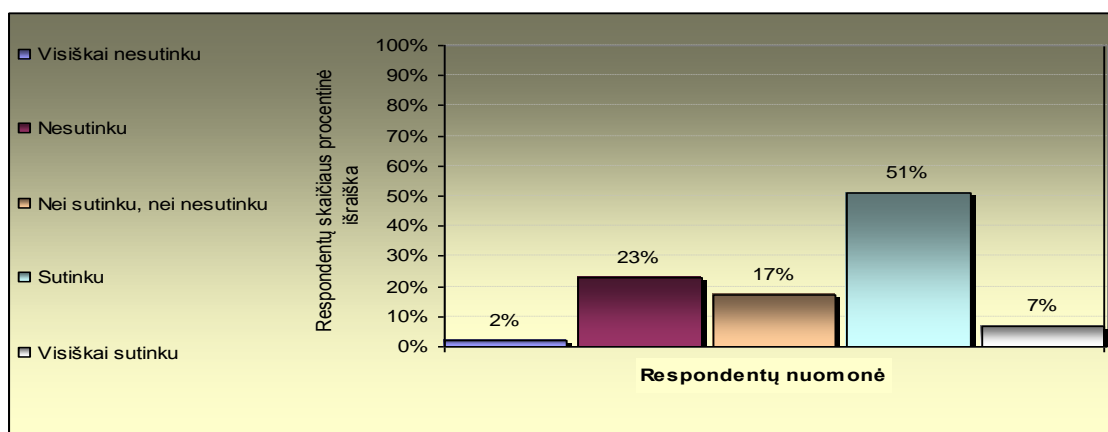
Iš pirmo žvilgsnio, situacija atrodo gera- dauguma vietos gyventojus laiko aktyviais kultūrinio turizmo srities dalyviais. Tačiau šiuo atveju apklausos rezultatai rodo ir tai, kad dalis vietos bendruomenės laikosi gana pasyviai.

Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybės didelę reikšmę turi ir viešojo turizmo infrastruktūra. Teiginiui „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros plėtrai“ pritaria 44% apklaustųjų, 11% visiškai pritaria, 18% nei pritaria nei nepritaria, 23% nepritaria, visiškai nepritaria 4% (žiūrėti paveikslą nr. 20).

20 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros plėtrai“ vertinimas

Norint išsiaiškinti, ar esama viešojo turizmo infrastruktūra yra atnaujinama, buvo paprašyta įvertinti teiginį „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros atnaujinimui“. Šiam teiginiui pritaria 51% respondentų, visiškai pritaria 7%, konkrečios nuomonės neturi 17%, 23% nepritaria ir 3% visiškai nepritaria (žiūrėti paveikslą nr. 21).

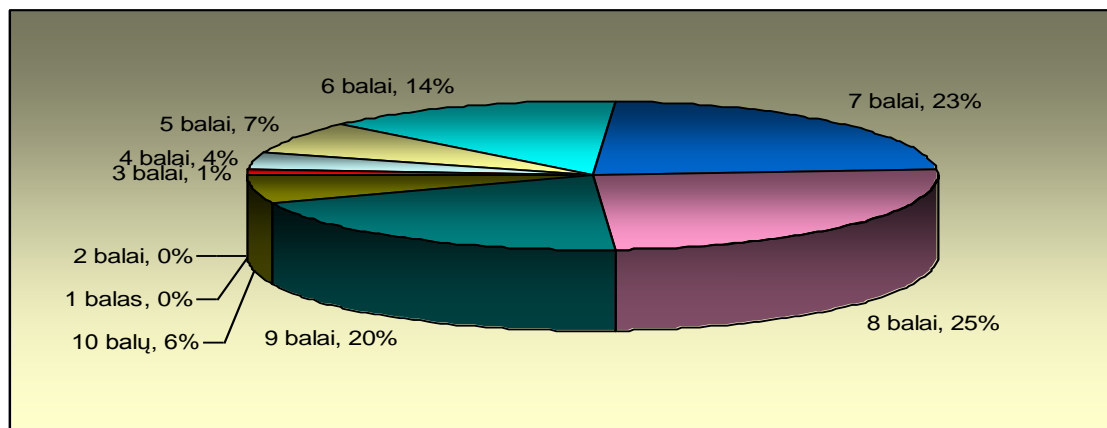

21 pav. Teiginio „Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros atnaujinimui“ vertinimas

Paskutiniųjų dviejų teiginių įvertinimų rezultatai atskleidžia, kad viešosios turizmo infrastruktūros plėtra ir priežiūra yra viena iš prioritetinių sričių Dzūkijoje. Į visų nagrinėjamų rajonų savivaldybių strateginius planus yra įtraukti viešosios turizmo infrastruktūros plėtros ir atnaujinimo darbai. Savivaldybių strateginiuose planuose numatomi tokie infrastruktūros plėtros žingsniai, kaip dviračių takų plėtra, kempingų įrengimas, „Grybų parko“ Varėnoje sukūrimas, nuorodų apie

lankytinus objektus įrengimas, naujų pažintinių maršrutų kūrimas. Daugiausia jų numatoma sukurti Alytaus rajone- maršrutų „Daugų ežero legendų kelias“, „Žalčio kelias“ infrastruktūros įrengimas, Panemunės dzūkų turizmo maršruto organizacinės sistemos palaikymas, Raižių kaimo, kaip totorių sostinės infrastruktūros plėtra, Pažintinės trasos Daugai –Pivašiūnai sukūrimas. Minėtus darbus numatoma atlikti iki 2018 m.

Sekančioje diagramoje (žiūrėti paveikslą nr. 22) matome, koku balu dešimtbalėje skalėje respondentai įvertino esamą viešąją turizmo infrastruktūrą savo rajone.

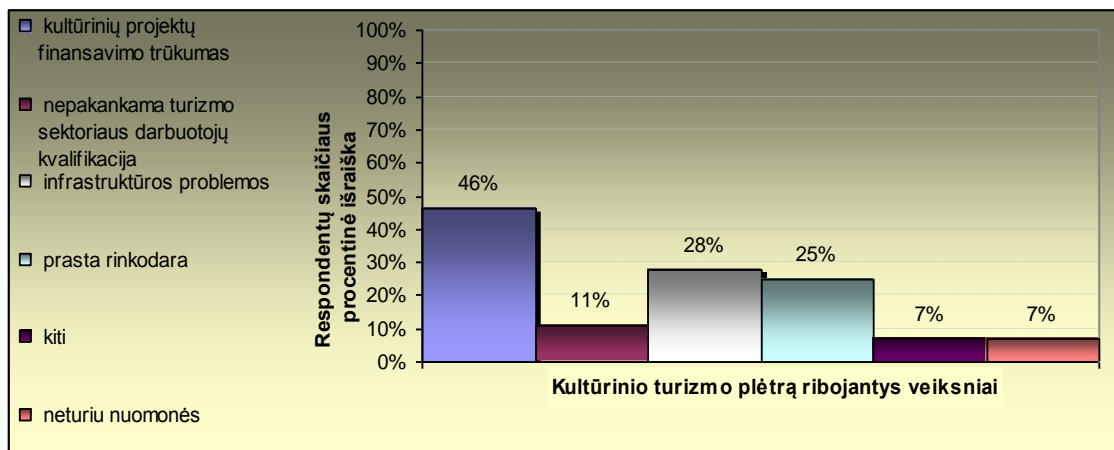

22 pav. Viešosios turizmo infrastruktūros įvertinimas balais

Dominuojantys įvertinimai yra 8 balai (25%) ir 7 balai (23%); žemiausių 1 ir 2 balų įvertinimo neskyrė nei vienas respondentas. Po šiuo įvertinimu respondentų buvo prašoma pagrįsti savo nuomonę, kodėl jie skyrė aukštą arba žemą balą. Aukštus balus skyrusieji savo vertinimą argumentavo tuo, kad yra „tvarkomi pagrindiniai keliai, įrengiamos stovyklavimo aikštelės, bet vis dar trūksta dviračių takų“, „savivaldybės teritorijoje yra numatomas didelis kiekis projektų, susijusių su infrastruktūros plėtra“ ir panašiais teiginiais. Dauguma komentarų buvo pozityvūs ir juose akcentuojami infrastruktūros objektų atnaujinimo darbai. Bendras esamos viešosios turizmo infrastruktūros vaizdas Dzūkijoje yra geras. Tačiau išskaidant įvertinimus per rajonus, jaučiami ganėtinai dideli skirtumai tarp jų, kalbant apie viešosios turizmo infrastruktūros kokybę ir išplėtojimą. Geriausiai įvertintos Druskininkų ir Birštono savivaldybės. Alytaus ir Varėnos rajonai taip pat įvardijami kaip skiriantys didelį dėmesį turizmo infrastruktūros plėtrai, tačiau šiose savivaldybės minima šiek tiek daugiau trūkumų, nei Druskininkuose ir Birštone. Lazdijų rajonas įvertintas daugiausia vidutiniškai. Pagrindiniai respondentų minimi viešosios turizmo infrastruktūros trūkumai- nepakankamas stovėjimo aikštelių ir poilsio zonų skaičius, menkai išplėtotas maitinimo įstaigų tinklas, biotoletų trūkumas. Kai kur pasigendama nuorodų į lankytinus objektus, ypač dviratininkų trasose, informacinių stendų, minima, kad kai kur nesutvarkytas privažiavimas prie lankytinų objektų. Taip pat akcentuojamas nepakankamas finansavimas. Išskiriama, kad ilgai trunkantys dokumentų parengimo ir derinimo procesai stabdo viešosios infrastruktūros plėtros projektų įgyvendinimą. Prasčiausiai buvo įvertintas Šalčininkų rajonas, tačiau buvo akcentuota, kad jame palaipsniui restauruojami ir pritaikomi kultūriniam turizmui įvairūs lankytini objektai. Bendra tendencija visam regionui yra ta, kad visuose rajonuose numatoma

nemažai viešosios turizmo infrastruktūros atnaujinimo ir plėtros darbų, kuriuos įgyvendinus situacija turėtų keistis pozityvia linkme.

Sekančiame klausime buvo prašoma nurodyti veiksnius, kurie respondentų manymu gali riboti kultūrinio turizmo plėtrą jų rajone. Buvo suteikta galimybė rinktis kelis tinkamus atsakymus, arba įrašyti savo asmeninę nuomonę (žiūrėti paveikslą nr. 23).

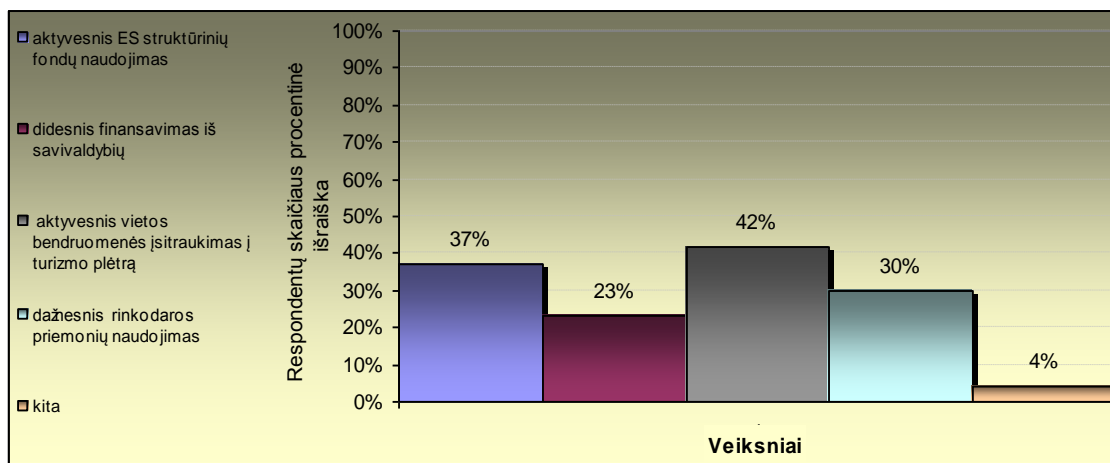

23 pav. Veiksniai, ribojantys kultūrinio turizmo plėtrą

Dalis šiuose paskutiniuose klausimuose pateikiamų teiginių atlieka kontrolinę funkciją, siekiant išsiaiškinti užtikrinti, kad respondentai pateikia tikrąją savo nuomonę. Buvo daroma prielaida, kad vertindami teiginius, pateiktus Likerto skalėje, jie gali sąmoningai atstovauti oficialią savo rajono poziciją tokiu būdu šiek tiek pagražindami esamą situaciją. Nemažai respondentų nurodė, kad kultūrinio turizmo plėtrą riboja infrastruktūros problemos (28%) ir prasta rinkodara (25%). Šie pasirinkimai patvirtino prieš tai gautus rezultatus ir išryškino problemines sritis. Tačiau dominuojantis veiksnys – kultūrinių projektų finansavimo trūkumas (pasirinko 46%). Nepakankamą turizmo sektoriaus darbuotojų kvalifikaciją pasirinko 11% apklaustųjų- tai sąlyginai nedidelis skaičius ir rezultatas rodo, kad turizmo sektoriaus darbuotojų kvalifikacija regione yra pakankamai aukšta. 7% neturėjo nuomonės šiuo klausimu ir 7% nurodė kitas priežastis, tokias kaip nepalanki esama geopolitinė ir ekonominė situacija, sezoniškumas, „vidinės vadybos problemos“, „naujų idėjų trūkumas“, ir „vizų režimas ne ES piliečiams“. Paskutinis veiksnys yra aktualus dėl to, kad didelę dalį mūsų kurortų lankytojų sudaro turistai ir Rusijos ir Baltarusijos. Čia greičiausiai turėta omenyje, kad neesant visų režimui galima būtų padidinti iš šių šalių atvykstančių užsienio turistų skaičių.

Paskutiniajame klausime (žiūrėti paveikslą nr. 24) prašoma nurodyti priemones, kurių pagalba galima būtų paskatinti kultūrinio turizmo plėtrą. Buvo siūloma pasirinkti tinkamą atsakymą, arba įrašyti savo nuomonę. Buvo galima rinktis kelis atsakymų variantus.

Kaip viena iš pagrindinių priemonių įvardinta aktyvesnis vietos bendruomenės įsitraukimas į turizmo plėtrą (42%). Anksčiau užduotame klausime apie vietos bendruomenės įsitraukimą į kultūrinio turizmo populiarinimą, dauguma respondentų jį įvertino pozityviai. Paskutiniojo klausimo rezultatai atskleidžia tendenciją, kad visgi vietos bendruomenės įsitraukimas į turizmą nėra pakankamas.

24 pav. Priemonės, galinčios geriausiai prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtros

Aktyvesnis ES struktūrinių fondų naudojimas (37%) ir didesnis finansavimas iš savivaldybių (23%) galėtų pagalbėti kuriant naujus kultūrinius projektus. Dažnesnį rinkodaros priemonių naudojimą pasirinko 30%. Variantą „kita“ pasirinkę respondantai įvardijo, kad kultūrinio turizmo plėtrą galėtų paskatinti „paveldo objektų susiejimas su gamtos objektų lankymu ir kulinarinėmis degustacijomis, senoviniais amatais“, „geresnė geopolitinė situacija“, „pavienių kultūros entuziastų iniciatyvos“. Minimas ir „privatinių investicijų pritraukimas“, kuris taip pat galėtų būti viena iš pagalbinių kultūrinio turizmo plėtros priemonių.

3.5 Trumpas rezultatų apibendrinimas

Apibendrinant Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių analizę ir empirinio tyrimo rezultatus prieinama išvada, kad pagrindiniai prioritetai turėtų būti skiriami viešosios turizmo infrastruktūros plėtrai, kultūrinio paveldo objektų renovavimui, jų autentiškumo išlaikymui ir pritaikymui kultūrinio turizmo reikmėms (dvarai, etnografiniai kaimai, senoji medinė architektūra), taip pat piliakalnių ir kito istorinio- archeologinio paveldo objektų pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms gerinimui. Negalima teigti, kad šie objektai visiškai nepritaikyti kultūriniam turizmui, tačiau dabartinis jų pritaikymas nėra pakankamas norint aktyviai plėtoti kultūrinį turizmą regione. Turėtų būti užtikrinama didesnė informacijos sklaida apie vykstančius renginius bei edukacijas ne tik rajoninių, bet ir šalies mastu, skiriamas didesnis dėmesys tradicinių amatų bei etnokultūrinio potencialo integravimui į etnografinių kaimų lankymą, naujų turizmo produktų ir paslaugų kūrimas muziejuose ir galerijose.

Taip atsiskleidė vietos bendruomenės dalyvavimo kultūrinio turizmo plėtojimo procese svarba. Išryškėjo kultūrinio turizmo plėtrą stabdantys veiksniai, bei veiksniai, galintys ją padidinti.

Atlikus empirinį tyrimą atsiskleidė tikroji situacija Dzūkijos regione, kuri kaip paaiškėjo, nėra tokia prasta, kaip buvo manyta prieš atliekant tyrimą. Taip pat išryškėjo kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių būklė ir jų svarba plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje.

IŠVADOS

1. Kultūrinis turizmas- tai viena iš dinamiškiausiai besivystančių turizmo rūšių kuri, augant visuomenės išsilavinimo lygiui, įgauna vis didesnę svarbą turizmo industrijoje. Teigiamas kultūrinio turizmo įtaka yra jaučiama daugelyje sričių pradedant paveldosaugos, kultūros sritimis ir baigiant jo teigiamu poveikiu ekonomikos sektoriaus augimui bei tautinės savimonės ir tarptautinio šalies įvaizdžio formavimui. Didėjant kultūrinio turizmo populiarumui ir plečiantis kultūrinio turizmo sektoriui, konkurencija tarp atskirų regionų tampa neišvengiama. Norint sėkmingai plėtoti kultūrinį turizmą ir išlaikyti regiono konkurencingumą, yra svarbus gebėjimas turimus kultūrinius turizmo išteklius pritaikyti šiuolaikinio žingėdaus turisto poreikiams, paverčiant juos inovatyviomis ir dinamiškomis kultūrinio turizmo paslaugomis, nepamirštant išlaikyti turistinei vietai būdingo autentiškumo. Autentiškumas, išskirtinumas ir inovatyvumas yra vieni iš pagrindinių veiksnių, kuriančių kultūrinių turizmo paslaugų konkurencinį pranašumą. Tikslingai pasirinktos įvaizdžio formavimo priemonės ir didelis dėmesys antrinių turizmo išteklių atnaujinimui, kokybei ir jų plėtrai taip pat priskirtini regiono konkurencinį pranašumą didinantiems veiksniams.

2. Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms didžiausią įtaką daro regiono turimos kultūros vertybės, kurios sukuria turistinį interesą. Atlikus išsamią Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių analizę, pasitvirtino prielaida, kad didžioji dalis regiono pasižymi dideliu arba vidutiniu turizmo potencialu ir kultūrinių turizmo išteklių gausa. Dzūkijos regione išsaugoti beveik visi senieji amatai, daug etnografinių kaimų, istorinių vietų, muziejų, sakralinių ir architektūrinio paveldo objektų, o tai sukuria palankias sąlygas kultūrinio turizmo plėtojimui;

3. Kultūrinio turizmo specifika paprastai yra susijusi su poreikiu išsamiau ištyrinėti lankomos vietovės aplinką, kultūrą ir lankytinus objektus, o tai sąlygoja šiek tiek ilgesnį kelionės laikotarpį ir atitinkamai labiau išvystytos viešosios turizmo infrastruktūros poreikį. Atsiranda poreikis gerai išplėtotam maitinimo ir apgyvendinimo įstaigų tinklo, informacinių stendų įrengimo prie lankytinų objektų ir nuorodų į juos, sutvarkytų pėsčiųjų takų, turizmo informacijos centrų ir t.t. Antriniai turizmo ištekliai užtikrina komfortą kelionės metu, turisto mobilumą bei kitus jo poreikius. Dzūkijos antrinių turizmo išteklių analizė ir empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad situacija yra pakankamai gera, bet regione jaučiamas kai kurių antrinių turizmo išteklių trūkumas:

- Regionui būdinga bendra tendencija – jaučiamas maitinimo įstaigų trūkumas kaimiškose vietovėse, dauguma jų susitelkę miestų teritorijose, maitinimo įstaigų tinklas išplėtotas netolygiai;
- Kaip vieni iš labiausiai trūkstamų antrinių turizmo išteklių buvo minimi apžvalgos aikštelės ir regyklos, poilsio vietos su pavėsinėmis, biotoletai prie lankytinų objektų;
- Kai kur pasigendama informacinių stendų ir nuorodų į lankytinus objektus.

- Nepakankamai išplėtotas turizmo informacijos centrų filialų tinklas, jaučiamas jų trūkumas. Šalčininkų rajone nėra jokio turizmo informacijos centro, o tai apsunkina keliavimo galimybes po šį rajoną;
- Rajoninėse vietovėse nepakankama apgyvendinimo paslaugų įvairovė. Nėra išplėtotas kempingų tinklas;
- Keliaujantiems autoturizmo maršrutais nėra užtikrinamas teikiamų paslaugų kompleksiskumas, t.y. (nakvynės, maitinimo, laisvalaikio organizavimo, techninio transporto priemonės aptarnavimo ir kitų paslaugų suteikimas toje pačioje vietovėje).

Infrastruktūros būklė daugiausia buvo įvertinta 7-8 balais, o tai rodo, kad situacija nėra labai prasta, tačiau yra nemažai tobulintinų sričių. Minėti trūkumai gali riboti kultūrinio turizmo plėtojimo galimybes regione.

4. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, didžiausią turistinį patrauklumą turi šie turizmo ištekliai: etnografiniai kaimai; sakraliniai objektai; tradiciniai amatai ir edukacinės programos; muziejai. Patraukliausi kultūriniai renginiai yra tie, kurie turi galias tradicijas ir yra gerai žinomi už regiono ribų- kasmetinės tradicinės ir miesto šventės, tokios kaip „Grybų šventė“ Varėnos rajone, „Pasienio fiesta Lazdijuose“, Druskininkų miesto šventė, bei kasmetiniai įvairios tematikos festivaliai. Apklausos rezultatai parodė, kad ne visų Dzūkijos kultūrinių turistinių objektų esamas pritaikymas kultūrinio turizmo reikmėms yra pakankamas. Kaip geriausiai pritaikyti buvo išskirti: sakraliniai objektai, etnografiniai kaimai ir istorinės reikšmės vietos. Pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms labiausiai stokoja dvarai ir archeologinės radimvietės, yra nemažai piliakalnių, kurie visiškai nepritaikyti turizmo reikmėms. Kaip prioritetinėmis kultūrinio turizmo plėtojimo kryptys Dzūkijoje galėtų būti išskiriamos: pažintinis turizmas; renginių ir festivalių turizmas; religinis turizmas.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai kultūrinio turizmo plėtrą ribojantys veiksniai Dzūkijoje yra: kultūrinių projektų finansavimo trūkumas; infrastruktūros problemos; nepakankamas rinkodaros priemonių naudojimas. Geriausiai kultūrinio turizmo plėtrą paskatintų: didesnis vietos bendruomenės dalyvavimas plėtojant kultūrinį turizmą; aktyvesnis ES struktūrinių fondų naudojimas; dažnesnis tikslingai pasirinktų rinkodaros priemonių naudojimas.

6. Išanalizavus gautus tyrimo duomenis ir sugretinus juos su strateginiais plėtros planais prieita išvada, kad esami viešosios turizmo infrastruktūros ir turizmo išteklių pritaikymo kultūrinio turizmo reikmėms trūkumai yra identifikuoti savivaldybėse ir yra numatomas sprendimų, galinčių pagerinti situaciją kai kuriose srityse, įgyvendinimas. Regione yra stengiamasi užtikrinti kultūrinių turizmo paslaugų pasiūlą ir įvairovę, tačiau pasiūlos ir įvairovės lygis labai skiriasi pagal rajonus. Geriausia situacija Druskininkų, Alytaus ir Varėnos rajonuose, prasčiausia- Šalčininkų rajone. Visų tirtų savivaldybių strateginiuose plėtros planuose (išskyrus Lazdijų) kultūrinio turizmo paslaugų plėtra yra numatomas kaip prioritetinis turizmo srities uždavinys.

PASIŪLYMAI

Remiantis šiame darbe atlikta turizmo išteklių analize ir empirinio tyrimo rezultatais buvo iširtos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių panaudojimo galimybės kultūrinio turizmo plėtojimui Dzūkijoje. Siekiant užtikrinti sklandaus kultūrinio turizmo plėtojimo perspektyvas regione, reiktų įgyvendinti sekančius žingsnius:

1. Kultūrinio turizmo srityje dažniau taikyti tikslingai pasirinktas rinkodaros priemonės.

* Viena iš išskirtinų prioritetinių priemonių - periodiškai rinkos tyrimų vykdymas, organizuojant turistų apklausas TIC, muziejuose, maitinimo, apgyvendinimo įstaigose. Tai padės įvertinti esamus trūkumus ir identifikuoti tobulintinas sritis, išsiaiškinti, kokių paslaugų ir produktų turistai labiausiai pasigenda, nustatyti stipriąsias regiono puses. Šiuos tyrimus tikslinga būtų organzuoti *turizmo informacijos centrams*. Šiuo metu tokių tyrimų vykdymas numatytas tik dalyje savivaldybių.

* Būtų tikslinga skirti didesnę dėmesį ne pavienių rajonų įvaizdžio formavimui, o sukurti bendrą viso Dzūkijos regiono įvaizdžio koncepciją, kurioje būtų akcentuojamas regiono kultūrinio paveldo autentiškumas ir regiono išskirtinumas; Tokio projekto įgyvendinimui būtinas visų *regiono savivaldybių ir turizmo informacijos centrų* tarprajoninis bendradarbiavimas

2. Norint geriau išnaudoti esamą regiono kultūrinio turizmo potencialą, *Turizmo informacijos centams* yra tikslinga:

* sudaryti daugiau teminių – kultūrinių maršrutų pėstiesiems bei dviratininkams (literatūros, dailės, istorinių, paremtų vietos legendomis ir kitokių), panaudojant regiono turimus kultūrinius turizmo išteklius ir įtraukiant į šiuos maršrutus esamus muziejus bei galerijas, taip padidinant jų lankomumą;

* Sudaryti daugiau religiniams turistams skirtų maršrutų- tokiu būdu būtų išnaudojamas religinio turizmo potencialas Dzūkijoje (regione daug bažnyčių ir kitų sakralinės reikšmės objektų);

* Bendradarbiaujant su kitais turizmo paslaugų teikėjais, didinti siūlomų turizmo paslaugų kompleksiskumą- dažniau siūlyti turizmo paslaugų paketus, į kuriuos įeitų apgyvendinimo, maitinimo, pramoginės ir kultūrinės turizmo paslaugos;

* Didinti turizmo informacijos sklaidą užsienio kalbomis (parengti daugiau informacinių lankstinukų turistams ne tik anglų, bet ir vokiečių, rusų, lenkų kalbomis); išskirti turizmo informacijos centrų tinklapiuose kontaktinius duomenis gidų, kurie gali teikti paslaugas užsienio kalbomis;

* Išskirti amatus ir edukacijas visų turizmo informacijos centrų tinklapiuose kaip atskirą kultūrinių turizmo paslaugų rūšį, nurodyti kokios įstaigos juos vykdo.

• *Savivaldybėms* yra tikslinga :

* Sekant Dargužių kaimo pavyzdžiu įkurti amatų centrus didžiausiuose etnografiniuose kaimuose (pavyzdžiui Zervynose) ir tokiu būdu sukurti didesnę šių kaimų turistinį patrauklumą susiejant amatų demonstravimą ir edukacines programas su etnografinių kaimų lankymu;

* vykdyti projektus, susijusius su etnografinių kaimų renovavimu, išlaikant šių objektų autentiškumą;

* išnaudoti turimų dvarų potencialą- juos restauruoti ir įkurti muziejus, kultūros ir parodų centrus, numatant dalies dvarų pritaikymą konferencijų ir verslo turizmo plėtojimui; Galima sekti Leipalingio pavyzdžiu;

- Dzūkijos *muziejai* ir *galerijos* turėtų papildyti veiklą edukacinėmis programomis ir kūrybinėmis dirbtuvėmis; pagal galimybes atnaujinti ir praplėsti turimas ekspozicijas;

3. Reiktų *savivaldybių lygmenyje* spręsti esamas viešosios turizmo infrastruktūros problemas:

- *Savivaldybės* turėtų spręsti maitinimo įstaigų trūkumo rajoninėse vietovėse problemą, skatinant vietos gyventojus kurti bent turistinio sezono metu veikiančias maitinimo įstaigas (sekant pajūrio pavyzdžiu); Sezoniškas sprendimas siūlomas, nes neesant pakankamam vietos gyventojų skaičiui, ne sezono metu tokių įstaigų išlaikymas gali būti nerentabilus.

- *Šalčininkų rajono savivaldybei* būtina tęsti vieningos turizmo informacijos sklaidos sistemos kūrimą rajone, įkuriant turizmo informacijos centrą bei jo filialus; *kitų rajonų savivaldybėms* reiktų esant galimybei plėsti turizmo informacijos centrų tinklą.

- *Visose rajonuose savivaldybėms* būtų tikslinga pritaikyti pakelėse esančius piliakalnius autoturistų poreikiams, įrengiant juose apžvalgos aikšteles ir regyklas; poilsio vietas su suoliukais ir pavėsinėmis;

- *Visose rajonuose savivaldybėms* būtų tikslinga pasirūpinti trūkstamų informacinių nuorodų į esamus turizmo objektus įrengimu; biotoletų ir automobilių stovėjimo aikštelių įrengimu šalia populiariausių lankytinų objektų; suženklinti pažintinius maršrutus dviratininkams.

- Sukurti kempingų tinklą Dzūkijos regione. Šiam tikslui įgyvendinti galima pasitelkti vietos gyventojus, skatinant juos steigti kempingus savo sodybų teritorijose arba pritraukti privačius investuotojus. Projekto sudarymu ir įgyvendinimu turėtų rūpintis *rajonų savivaldybės*.

4. Dzūkijoje vykdoma aktyvi kultūrinė veikla, rengiama daug renginių rajoniniame lygmenyje. Norint patraukti didesnę turistų dėmesį, *kultūros centrai* turėtų aktyviau naudoti rinkodaros priemones ir užtikrinti geresnę reklamą ir informacijos sklaidą ne tik rajono, bet ir šalies mastu. Tai pasiekti galima, pavyzdžiui, naudojant reklamos priemones skaitomiausiuose šalies naujienų tinklaraščiuose.

Kultūros centrai prioritetinėmis renginių organizavimo kryptimis turėtų pasirinkti kasmetinius festivalius ir tradicines bei miesto šventes, nes iš vykstančių renginių, jie sukelia didžiausią turistų susidomėjimą;

5. *Savivaldybės* turėtų daugiau lėšų skirti kultūrinių projektų finansavimui, kurio dalis gali būti panaudojama aktyvesnei šių projektų reklamai šalies mastu ir kitų rinkodaros priemonių įgyvendinimui; reiktų skatinti didesnę vietos bendruomenės narių įsitraukimą į kultūrinio turizmo populiarinimą; teikti daugiau projektų ES teikiamų paramos lėšų įsisavinimui; taip pat svarbus būtų privačių investicijų pritraukimo priemonių numatymas.

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai ir kiti normatyviniai dokumentai:

1. **Lietuvos respublikos turizmo įstatymo pakeitimo įstatymas**, Valstybės žinios, 2011-07-13, Nr. 85-4138. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=197451&Condition2> [2014-12-10]
2. **Lietuvos saugomų teritorijų įstatymas**. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=157257 [žiūrėta 2014-12-29]
3. **Lietuvos teritorijos bendrasis planas**. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=284909 [žiūrėta 2015-02-08]
4. **Nacionalinio lygmens autoturizmo specialusis planas**. Prieiga per internetą:
http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/aktai/Autotrasos_aiskinamasis%20rastas.pdf [žiūrėta 2015-02-08]

Oficialūs savivaldybių strateginės plėtros planai, turizmo planavimo dokumentai ir galimybių studijos:

5. **Alytaus rajono savivaldybės 2013- 2020 m. strateginės plėtros planas**. Prieiga per internetą:
www.arsa.lt/index.php?1424346743 [žiūrėta 2015-03-15]
6. **Alytaus regiono 2010-2020 metų plėtros planas**. Prieiga per internetą:
http://www.pvcentras.lt/public/images/global/PROJEKTAI/Alytaus%20RPP_bendras_2010%2006%2014_FINAL%20%283%29.pdf [žiūrėta 2015-03-15]
7. **Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija**. Esamos situacijos ir SSGG analizės projektas. Prieiga per internetą:
<https://www.alytus.lt/documents/10180/1110957/Alytaus%20turizmo%20studija-projektas%20%282013%2009%2011%29.pdf> [žiūrėta 2015-03-08]
8. **Baltijos šalių kultūrinio turizmo politikos dokumentas**. P.6-7. Prieiga per internetą:
http://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/kulturinis_turizmas/Baltijos_saliu_kulturinio_turizmo_politikos_dokumentas.pdf [žiūrėta 2015-01-24]
9. **Birštono savivaldybės 2013-2020 m. strateginis plėtros planas**.
<https://www.birstonas.lt/index.php?388047157> [žiūrėta 2015-03-15]
10. **Druskininkų strateginės plėtros planas 2014-2020 m.** Prieiga per internetą:
<http://www.druskininkai.lt/go.php/Strategija965> [žiūrėta 2015-03-10]
11. **Europos Sąjungos paramos poveikio Lietuvos turizmo Sektoriui ir plėtros galimybių vertinimo galutinė ataskaita**. 2013 m. p.169-176. Prieiga per internetą:
http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/Vertinimas/Galutine_vertinimo_ataskaita_2013_11_18.pdf [žiūrėta 2015-02-07]
12. **Lazdijų rajono savivaldybės 2014-2016 m. strateginis veiklos planas**. Prieiga per internetą:
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c2a08580aab111e38e1082d04585b3dd> [žiūrėta 2015-03-09]

13. **Lietuvos respublikos seimas.** Informacija apie Lietuvos etnografinius regionus. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=7039&p_d=95438&p_k=1 [žiūrėta 2015-02-13]
14. **Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa.** P.4. Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2014/140312/12.pdf [žiūrėta 2015-01-24]
15. **Nemuno zonos kaip kultūrinės-turistinės zonos potencialo plėtros ir galimybių studija.** Galutinė ataskaita. VšĮ Baltijos rekreacinių sistemų modeliavimo institutas. 2007.p.6 Prieiga per internetą:http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/Studijos/Nemuno-studija.doc. [žiūrėta 2015-01-12]
16. **Šalčininkų rajono strateginis turizmo plėtros planas iki 2017 m.** Prieiga per internetą: <http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/TURIZMAS/375/12/17999>, žiūrėti aplanke Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio ir pažintinio turizmo sektorinė studija. [žiūrėta 2015-03-09]
17. **Šalčininkų turizmo plėtros galimybių studijos santrauka.** Prieiga per internetą: <http://www.salcininkai.lt/go.php/lit/Turizmo-pletros-galimybiu-studija/385/12/18006/1> [žiūrėta 2015-03-10]
18. **Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2012–2020 m. programa.** Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415068&p_query=&p_tr2=2 [žiūrėta 2015-02-15]
19. **Varėnos rajono savivaldybės plėtros 2008-2017 m. strateginis planas,** aktuali redakcija. Prieiga per internetą: <http://www.varena.lt/lt/strateginis-planavimas/varenos-rajono-savivaldyb-h7fs/varenos-rajono-savivaldyb-fewq.html> [žiūrėta 2015-02-03]
20. **Varėnos rajono savivaldybės turizmo vystymo programos aprašymas.** Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CcoQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.infolex.lt%2Fvarena%2FgetFile.aspx%3FdocId%3Dddb414e7-0e23-44f9-9b94-6a4cb9c3f71e&ei=9FgMVdTPNNjdaoq5gIAF&usg=AFQjCNFTarDhh7d8eG2jIENc8-jdlKagwg> [žiūrėta 2015-01-02]
21. **Turizmo plėtotės strategija iki 2015.** Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Valstybes%20ilgalaiques%20strategijos/LT%20Ukio%20strategija/sektorines%20strategijos/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc> [žiūrėta 2014-12-30]

Mokslinė literatūra:

22. **Armaitienė A.** ir kiti. *Kaimo turizmas. Mokymo priemonė.* – Vilnius: Mokymo metodikos centras, 1999. p. 21-22. ISBN 9986-847-24-9
23. **Batta R. N.** *Tourism and the environment. A quest for sustainability.* 2000. p. 108. ISBN 81-7387-110-8

24. **Barkauskienė K., Barkauskas V.** *Kauno regiono gyventojų turizmo produktų pasirinkimą lemiantys veiksniai*. Economics and management: 2012.17 (3). p. 938. ISSN 2029-9338. prieiga per internetą:
<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CdwQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.ecoman.ktu.lt%2Findex.php%2Fekv%2Farticle%2Fdownload%2F2118%2F1641&ei=IvjEVNHiAs7Yar7zgcgD&usq=AFQjCNELHzhMZW1ZfK4FO-QDyNXI3SizDw> [žiūrėta 2015-01-25]
25. **Baroniūnaitė E., Meilienė E.** *Turizmo ekonominio poveikio analizės ypatumai*. 2001. p.10
http://www.lrti.lt/veikla/bar_turizm.doc [žiūrėta 2014-09-10]
26. **Boniface P.** *Managing quality cultural tourism* Taylor & Francis e-Library, 2003. p. 6, 15. ISBN 0-203-73247-2
27. **Boniface B. G., Cooper C.** *Worldwide destinations. The geography of travel and tourism*. 4th Edition. 2005. p. 32; 40. ISBN 0 7506 5997 1
28. **Bruneckienė J., Pukėnas K.** *Regionų konkurencingumą lemiančių veiksnių įtaka bendram konkurencingumui*. ISSN 1822-6515, EKONOMIKA IR VADYBA: 2008 (13), p. 460. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161564467/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2015-02-01]
29. **Buhalis D., Costa C.** *Tourism management dynamics: trends management and tools*, First published 2006, p. 153. ISBN 0 7506 6378 2
30. **Canada: destination culture.** *A symposium on cultural and heritage tourism products*. May 1th, 2004. p.1. Prieiga per internetą šiuo metu neveikianti: [torc/downs1/Destination_culture_ENG.pdf](http://torc.downs1/Destination_culture_ENG.pdf) [pdf formatu medžiaga gauta prieš 5 metus, esant poreikiui gali būti pateikta]
31. **Charles R. Goeldner, J.R. Brent Ritchie.** *Tourism principles, practices, philosophies*. 11th Editon. 2009. p.334, 335, 336 ISBN 978-0-470-08459-5
32. **Clarke A.** *The cultural tourism dynamic*. Prieiga per internetą:
http://www.academia.edu/5600383/The_Cultural_Tourism_Dynamic [žiūrėta 2015-01- 24]
33. **Cooper C.** *Classic reviews in tourism*. 2003. p.38 ISBN 1-853150-45-8
34. **Cooper C., Hall. C.M.** *Contemporary tourism: An International approach*. 1st Editon. 2008 m. p. 117;118;119, ISBN: 978-0-7506-6350-2
35. **Dapkus R.** *Kultūrinio turizmo plėtros perspektyvos*. Kauno technologijos universitetas. 2008. ISSN 1822-6760
36. **Dugulan D., Balaure V., Popescu I. C., Veghes C.** *Cultural heritage, natural resources and competitiveness of the travel and tourism industry in central and eastern European countries*. Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 12(2), 2010.p 742. Prieiga per internetą:
<http://oconomica.uab.ro/upload/lucrari/1220102/26.pdf> [žiūrėta 2015-01-31]

37. **Dupeyras A., MacCallum N.** *Indicators for measuring Competitiveness in tourism. A guidance document.* OECD tourism papers 2013/12. p.15,16, 17. prieiga per internetą:
<http://www.oecd.org/cfe/tourism/Indicators%20for%20Measuring%20Competitiveness%20in%20Tourism.pdf> [žiūrėta 2015-01-31]
38. **Gedeikaitė A., Eidukaitienė E.** Mokslinė – praktinė konferencija. Pranešimas: *Turizmo informacijos centras ir jo vieta turizmo versle.*, Mokslas ir praktika, aktualijos ir perspektyvos: 2011.05.06, p.179-180, ISBN 978-609-8040-56-2. Prieiga per internetą:
http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/mokslas/doktorantura/2013/lkka_mk_2011.pdf [žiūrėta 2015-02-01]
39. **Indriūnas G.** *Kultūrinio turizmo plėtra.* 2006. Prieiga per internetą:
<http://www.logincee.org/file/5354/library> [žiūrėta 2015-01-10].
40. **Kardelis K.** *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika.* Šiauliai, 2005 m. p.77, 88, 89, 91, 202, 292, 300, 323, 325. ISBN 9955-655-35-6
41. **Keller P.** *Management of cultural change in tourism regions and communities.* p.3. Prieiga per internetą: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan002556.pdf> [žiūrėta 2014-12-30]
42. **Lehtimäki M.** *Kultūros paveldas ir turizmas. Galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas.* Pranešimai, skaityti III Baltijos jūros regiono šalių kultūros paveldo forume. 2009. Vilnius, p.17 Prieiga per internetą:
<http://www.kpd.lt/uploads/Tai%20%C4%Afdomu/FORUMO%20KNYGA.pdf> [žiūrėta 2014-11-11]
43. **Lickorish J. L., Jenkins C. L.** *An introduction to tourism.* 2001 (first published 1997), Oxford – p. 1-3;– ISBN 0-7506-1956-2
44. **Lord G. D.** *The Power of cultural tourism.* Wisconsin Heritage Tourism Conference. September 17, 1999. p 5, 9. Prieiga per internetą:
http://www.lordcultura.com/Media/Artcl_PowerCulturalTourism-GL.pdf [žiūrėta 2015-01-03]
45. **Malakauskaitė A., Navickas V.** *Relation between the Level of Clusterization and Tourism Sector Competitiveness.* Inžinierinė Ekonomika-Engineering Economics. 2010, 21(1). p.60, ISSN 1392 – 2785. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/66/1392-2758-2010-21-1-60.pdf> [žiūrėta 2015-01-25]
46. **Matias A., Nijkamp P., Neto P.** *Advances in modern tourism research. Economic perspectives.* Physica-Verlag Heidelberg New York. ISBN 978-3-7908-1717-1. p. 347-348
47. **Mihalic T.** *Environmental management of a tourist destination. A factor of tourism competitiveness.* Tourism Management 21 (2000) 65-78. Elsevier Science Ltd, p.66. Prieiga per internetą:
<http://www.geos.ed.ac.uk/~sallen/kathy/Mihalic%20%282000%29.%20Environmental%20management%20of%20a%20tourist%20destination.pdf> [žiūrėta 2015-02-08]

48. **Ragauskaitė A., Daugirdas V.** *Dzūkijos kultūrinis regionas*. *Annales geographicae* 43-44, 2010-2011, p.16. ISSN 1822-6701. Prieiga per internetą: <http://www.geo.lt/geo/fileadmin/failai/43-44/16-28.pdf> [žiūrėta 2015-02-13].
49. **Randomanskaitė A.** *The competitiveness of national tourism industry. Summary of doctoral dissertation*. p.16. prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050726_155442-94655/DS.005.1.01.ETD [žiūrėta 2015-02-01]
50. **Richards G.** *Cultural attractions and European tourism*. 2001. p.7, 22,23,26. ISBN 0 851 99 440 7
51. **Richards G.** (1996 ed.). *Cultural tourism in Europe*. p.68. CAB International, Wallingford, UK 1996. Re-issued in electronic format by ATLAS, 2005.
52. **Sharpley R., Telfer D. J.** *Aspects of tourism. Concepts and issues*. 2002. p. 243. ISBN 1-873150-35-0
53. **Semaška A., Semaškaitė I.** *Visa turistinė Lietuva*. 2012 m. p. 17-31, 52-62, 83-92, 301-312, 553-564, 679-694, 734-748. ISBN 978-609-423-008-0
54. **Smith M.K., Robinson M.** *Cultural tourism in a changing world: politics, participation and (re)presentation*.2006. p.12, 179. ISBN 1-84541-044-0
55. **Sigala M. ir Leslie D.** *International Cultural Tourism: management, implications and mases*. 2005. p.5,10. ISBN 0 7506 6312 x
56. **Snieška V., Bruneckienė J.** *Measurement of Lithuanian Regions by Competitiveness index*. ISSN 1392-2785 ENGINEERING ECONOMICS. 2009. No. 1 (61)., p.56. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeko/61/1392-2758-2009-1-61-45.pdf> [žiūrėta 2015-02-01]
57. **Svetikienė I.** *Turizmo marketingas*. Vilnius. 2002.p.47. ISBN 9955-519-02-9
58. **Šiaulytė I., Jasinskas E.** *Turistinių regionų konkurencingumą lemiantys veiksniai*. P.173-174. ISBN 978-609-8040-56-2 Mokslas ir praktika, aktualijos ir perspektyvos: 2011.05.06. Prieiga per internetą: http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/mokslas/doktorantura/2013/lkka_mk_2011.pdf [žiūrėta 2015-02-01]
59. **Tidikis R.** , *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius, 2003. p.357. ISBN 9955-563-26-5
60. **Theobald W.F.** *Global Tourism*, third Edition. 2005.- p. 75 - ISBN: 0-7506-7789-9
61. **Valackienė I.** *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Technologija.2004. p.113. ISBN 995-09-134-7
62. **Vaitekūnas S., Povilanskas R.** *Turizmo ir kelionių geografija*. Vilnius, 2011. p. 12, 22,61. ISBN 978-5-420-01684-8
63. **Žuromskaitė B., Baležentis A.** *Turizmo vadyba*. Vilnius, 2012. p. 75, 95. ISBN 978-9955-19-467-5
64. **Žuromskaitė B., Gražulis V.** *Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis?* ISSN 1648-9098. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2011. 4 (24). P.135, 137.

65. **Woodside A., Martin D.** *Tourism management: analysis, behavior and strategy*. P.113. CABI, 2007. ISBN-13: 978 1 84593 323 4

Informaciniai internetiniai tinklapiai:

66. **Informacinis tinklapis apie Lietuvos piliakalnių** . Prieiga per internetą:

<http://www.piliakalniai.lt/index.php> [žiūrėta 2015-02-15]

67. **Lietuvos verslo paramos agentūra**. Prieiga per internetą:

<http://www.lvpa.lt/Puslapiai/Priemone.aspx?prid=38> [žiūrėta 2015-01-03]

68. **Tautinis paveldas**. Informacinis tinklapis. Prieiga per internetą:

<http://www.tautinispaveldas.lt/zemelapis/index.php?page=dzukija> [žiūrėta 2015-02-14]

69. **TIC Alytaus**. Prieiga per internetą: <http://www.alytus-tourism.lt/> [žiūrėta 2015-02-14]

70. **TIC Birštono**. Prieiga per internetą: <http://www.visitbirstonas.lt/> [žiūrėta 2015-02-14]

71. **TIC Druskininkų**. Prieiga per internetą: <http://info.druskininkai.lt/new/lt/> [žiūrėta 2015-02-14]

72. **TIC Lazdijų**. Prieiga per internetą: <http://www.lazdijai-turizmas.lt/> [žiūrėta 2015-02-14]

73. **TIC Varėnos**. Prieiga per internetą: <http://varena.dev.weblancet.com/>[žiūrėta 2015-02-14]

74. **Turizmo informacinis tinklapis**. Prieiga per internetą: <http://www.turizmas.lt/>

[žiūrėta 2015-02-14]

75. **Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie aplinkos ministerijos**. Prieiga per internetą:

http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=75 [žiūrėta 2014-12-29]

ANOTACIJA

Arnaitytė R. Kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių vaidmuo plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje/ Magistro baigiamasis darbas. Doc. Dr. B. Žuromskaitė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015 m. -80 p.

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių įtaka kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms. Darbe atskleidžiami teoriniai kultūrinio turizmo aspektai, analizuojami įvairūs kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių klasifikacijos modeliai, turistinių vietovių ir turizmo išteklių konkurencingumo veiksniai. Šiame darbe taip pat identifikuojamos probleminės Dzūkijos kultūrinio turizmo plėtojimo sritys, analizuojamas skirtingų regiono turizmo išteklių grupių potencialas, strateginiai Dzūkijos savivaldybių plėtros dokumentai, nagrinėjamos turizmo plėtros galimybių atskiruose rajonuose studijos. Buvo atliktas empirinis tyrimas, kurio pagrindinis tikslas – iširti Dzūkijos turizmo išteklių panaudojimo galimybes. Remiantis tyrimo duomenimis suformuluotos išvados ir praktiniai pasiūlymai, kuriuos pritaikius, būtų užtikrinamas efektyvesnis Dzūkijos kultūrinio turizmo potencialo panaudojimas ir sklandesnė kultūrinio turizmo plėtra regione.

Raktiniai žodžiai: kultūrinis turizmas, turizmo ištekliai, kultūriniai turizmo ištekliai, antriniai turizmo ištekliai, kultūrinio turizmo plėtra, turizmo konkurencingumo veiksniai, strateginiai plėtros planai.

ANOTATION

Arnaitytė R. The impact of cultural and secondary tourism resources on the cultural tourism development in Dzūkija/ Master's thesis. Doc. Dr. B. Žuromskaitė – Vilnius: Mykolas Romeris university, Faculty of politics and management, 2015 m. -80 p.

In this Master's thesis was analyzed impact of Dzūkijas cultural and secondary tourism resources on cultural tourism development opportunities. There were analyzed theoretical aspects of cultural tourism, various typologies of cultural and secondary tourism resources. There were also analyzed factors which have impact on the competitiveness of tourism resources and destinations. In this thesis were identified the main problems of cultural tourism development in Dzūkijas region and there was analyzed potential of different categories of cultural tourism resources. There was investigated condition of secondary tourism resources in Dzūkija including infrastructure. There was made a survey in case to explore the situation of cultural tourism in Dzūkija. According to the results of this survey were arranged practical suggestions for possible improvements of tourism infrastructure in Dzūkija and more efficient use of Dzūkijas cultural tourism recourses for cultural tourism development in this region.

Keywords: cultural tourism, tourism resources, cultural tourism resources, secondary tourism resources, cultural tourism development, competitiveness, strategic development plans.

SANTRAUKA

Šiame darbe nagrinėjami Dzūkijos etnografinio regiono kultūriniai ir antriniai turizmo ištekliai bei jų vaidmuo plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje. Analizuojamas šių išteklių potencialas ir išskiriamos jų panaudojimo galimybės bei perspektyvos plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje. Rašant šį darbą buvo siekiama atskleisti mažesnių arba labiau nuo sostinės nutolusių Dzūkijos miestų, rajonų ir jų kampelių kultūrinio turizmo potencialą, nes šios teritorijos dažnai lieka antrame plane ir kultūrinio turizmo galimybės jose nėra iki galo išnaudojamos. *Darbo tikslas.* Atskleisti Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių svarbą plėtojant kultūrinį turizmą regione. *Darbo objektas.* Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybės Dzūkijoje panaudojant kultūrinius ir antrinius turizmo išteklius. Pagrindiniai darbo metu išskelti *uždaviniai*:

1. Atskleisti kultūrinio turizmo plėtojimo galimybių ir regione esamų kultūrinių turizmo išteklių sąsają;
2. Atskleisti antrinių turizmo išteklių būklę Dzūkijoje ir jų įtaką kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms;
3. Empirinio tyrimo pagalba nustatyti patraukliausius Dzūkijos kultūrinius turizmo išteklius ir jų esamą pritaikymą turizmo reikmėms bei identifikuoti prioritetines kultūrinio turizmo plėtojimo kryptis regione;
4. Naudojant anketinės apklausos instrumentą išsiaiškinti Dzūkijos kultūrinio turizmo plėtojimo galimybes ribojančius ir skatinančius veiksnius;

Siekiant įvertinti stipriąsias ir silpnąsias Dzūkijos turizmo išteklių puses ir jų įtaką kultūrinio turizmo plėtojimo galimybėms, buvo atliktas empirinis tyrimas (anketinė Dzūkijos kultūrinio turizmo srities darbuotojų ir turizmo plėtros specialistų apklausa) ir antrinių duomenų apie Dzūkijos turizmo išteklius analizė. Tyrimui atlikti buvo naudojami empirinio kiekybinio tyrimo, statistinės duomenų analizės, dokumentinės analizės ir apibendrinamosios indukcijos metodai. Remiantis šiais duomenimis pateiktos išvados ir praktiniai pasiūlymai. Taip pat atlikta antriniuose šaltiniuose pateikiamų duomenų apie kultūriniu Dzūkijos turizmo išteklius analizė.

Atliktos Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių analizės rezultatai patvirtino, kad Dzūkijos regionas turi nemažą kultūrinio turizmo potencialą, o empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad kultūrinių turizmo išteklių galimybės nėra maksimaliai išnaudojamos šiame regione. Taip pat nustatyta, kad ne visi kultūriniai Dzūkijos turizmo ištekliai pakankamai gerai pritaikyti kultūrinio turizmo reikmėms. Buvo iširta, kurių antrinių turizmo išteklių regione trūksta labiausiai, identifikuotos pagrindinės viešosios turizmo infrastruktūros problemos. Darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo rezultatus atitrinkančios išvados ir praktiniai pasiūlymai.

Arnaitytė R. Kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių vaidmuo plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje/ Magistro baigiamasis darbas. Doc. Dr. B. Žuromskaitė – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015 m. -80 p.

SUMMARY

In this master's thesis are analyzed cultural and secondary tourism resources in Dzūkijas ethnographical region and their impact on the cultural tourism development possibilities in this region. The main goal of this thesis is to reveal the potential of cultural tourism in smaller Dzūkijas cities and in rural areas of the region, as these areas are often left in the background and cultural tourism potential in these areas is not revealed. The object of this thesis is the use of cultural and secondary tourism resources for the cultural tourism possibilities in Dzūkija. The purpose of the scientific research which was made in this thesis is to reveal the importance of cultural and secondary tourism resources for the cultural tourism development. The main tasks of this work are:

1. To reveal the connection between cultural tourism resources and cultural tourism development possibilities in the region;
2. To explore current state of the secondary tourism resources including tourism infrastructure in this region and reveal their importance for the cultural tourism development possibilities;
3. To determine the most attractive Dzūkijas cultural tourism resources and their current adaptation for cultural tourism purposes and to identify priority directions of the development of cultural tourism in the region;
4. To do an empirical research in order to find out the factors which are limiting development of cultural tourism in Dzūkija or which can be helpful in this process.

In the methodical – analytical part of this work you can find analysis of the results of the survey which have confirmed that potential of cultural tourism in Dzūkijas region is high but there are a lot of unused possibilities in this area. The main research methods which were used are: survey of specialists which are working in cultural tourism or tourism development fields and statistical analysis of data. There were also analysed secondary data sources which provide information about cultural and secondary tourism resources in Dzūkija.

In the final part of this work are presented conclusions and practical suggestions for the possible improvement of the cultural tourism situation.

Arnaitytė R. The impact of cultural and secondary tourism resources on the cultural tourism development in Dzūkija/ Master's thesis. Doc. Dr. B. Žuromskaitė – Vilnius: Mykolas Romeris university, Faculty of politics and management, 2015 m. -80 p.

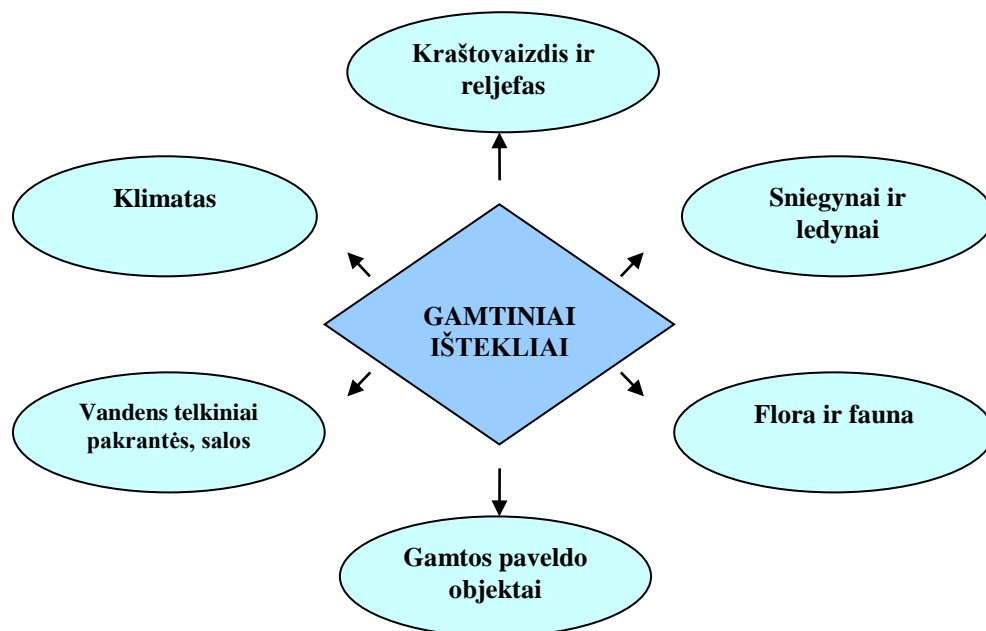
PRIEDAI

Kultūrinio turizmo plėtros poveikis atskiriems sektoriams

Sektorius	Teigiamas poveikis	Neigiamas poveikis
Aplinkosauga	Svarbi priežastis bei galimybė sutvarkyti aplinką, saugoti unikalius gamtos kampelius, gausinti florą ir fauną, įrengti parkus, kelius, renovuoti sunykusius kultūros objektus.	Nereguliuojami turistų srautai ardo pajūrio kopas, miško paklotę, mažėja bio įvairovė, naikinama saugoma dekoratyvi augalija, kyla miško gaisrai. Didėjantys transporto srautai didina aplinkos taršą, triukšmą.
Ekonomika	Ženkliai papildo valstybės išdą. Gamtinių ir kultūrinių vertybių, turinčių turistinį patrauklumą, kiekybinė ir kokybinė plėtotė didina turizmo ekonominį efektyvumą. Turizmo plėtra dažnai galima tokiose teritorijose, kurios jokiai kitai ūkinei veiklai netinkamos. Kokybiškai veikianti rekreacijos ir turizmo sistema žymiai padidina darbo našumą, produktyvumą, mažina nedarbo lygį. Atsiranda alternatyvios veiklos kaimo vietovėse, vystosi paslaugų poreikis ir būtinybė bendradarbiauti, plečiasi amatininkystė. Pramonės sektorius turi galimybę plėtotis gaminant produktus, reikalingus rekreacijos ir turizmo industrijai. Statybos sektorius dirba statant kelius, viešbučius, restoranus, renovuojant architektūros paminklus ir t. T. Vienas atvykstantis turistą sukuria 7–8 darbo vietas vietinėje rinkoje.	Siekis sumažinti neigiamą poveikį gamtinei aplinkai pareikalauja nemažų finansinių investicijų ekologinio stabilumo palaikymui, teritorijų priežiūrai, valymui. Ribojama pramoninių uostų plėtra, taršių įmonių veikla rekreacinėse gyvenvietėse, kurortuose. Ribojamas kai kurių gamtinių išteklių naudojimas, pvz. Geležies rūdos gavyba Varėnos regione, hidroelektrinės statyba ties Birštonu ir kt.
Žemės ūkis	Kultūrinio turizmo plėtra – viena iš funkcinio persiorientavimo galimybių, ypač teritorijose, kuriose neperspektyvi žemdirbystė. Turizmo rinkoje yra daugybė tiesioginių ir netiesioginių paslaugų, kurias gali teikti žemės ūkio sektorius.	Intensyvi kaimo turizmo plėtra gali sąlygoti etinio savitumo praradimą, kraštovaizdžio unikalumo sumažėjimą. Neįvertintas kaimo turizmo sodybų, laisvalaikio, poilsio ir pramogų paslaugų pasiūlos perteklius.
Transportas	Plečiama transporto infrastruktūra yra tinkama ir kitoms ūkinės veiklos sritims, taip pat žymiai padidėjus apkrovimui, gerėja transporto įmonių rentabilumas.	Turistų srautai perkrauna didžiųjų miestų transporto tinklus, tuo pablogina vietinių gyventojų komfortą. Turizmo proceso sezoniškumas verčia įrengti transporto infrastruktūros objektus, kurių rentabilumas labai žemas.
Kultūra	Kultūrinio turizmo plėtra skatina krašto kultūrinio savitumo ir identiteto apsaugos ir didinimo būtinybę. Atkuriamos senosios tradicijos, kuriamos naujos. Pagyvėja kultūrinis aktyvumas, gausėja renginių, švenčių, kultūrinių įvykių.	Kultūrų niveliacijos grėsmė bet kokiais keliais ieškant paslaugų įvairovės didinimo kelių: golfo aikštynai, kinų restoranai, šašlykinės, kazino, McDonald ir kt.
Tarptautinė integracija	Turizmo plėtra yra vienas iš efektyviausių būdų supažindinti kitų šalių visuomenę su Lietuvos valstybe, kalba, kultūra, gamta, istorija. Geras valstybės kaip kultūringo krašto įvaizdis žymiai palengvina tarptautinės integracijos galimybes. Plečiasi atskirų regionų tarptautinis bendradarbiavimas.	Turistų potyriai gaunant nepakankamai gero lygio paslaugas, nuostoliai dėl aukšto nusikalstamumo, žemos aplinkos kultūros, labai greitai pasklinda per informacijos priemones ir valstybė pradedama vertinti tarptautinėje bendruomenėje kaip depresyvi, nesaugi, neperspektyvi.

Šaltinis: Cit. pagal R. Dapkų.

Gamtiniai turizmo išteklių

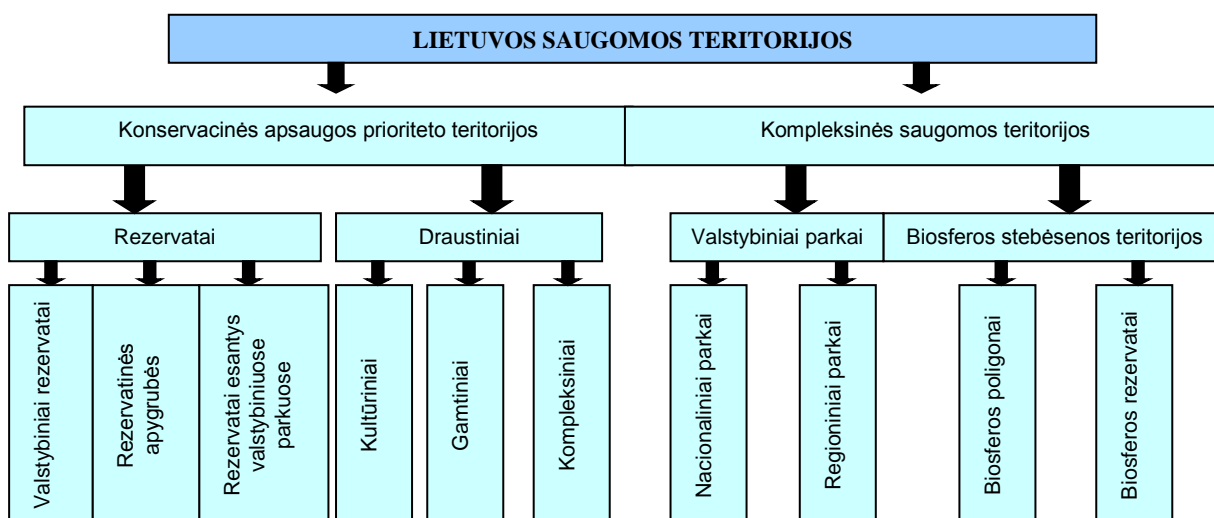

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis įvairiais šaltiniais.

Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys
(pagal LR Saugomų teritorijų įstatymą)

Saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
<i>Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos</i>	<i>Rezervatai</i>	Gamtiniai	
		Kultūriniai	
	<i>Draustiniai</i>	Gamtiniai	geologiniai, geomorfologiniai, pedologiniai, hidrografiniai, telmologiniai, talasologiniai, botaniniai, zoologiniai, botaniniai-zoologiniai, genetiniai
		Kultūriniai	archeologiniai, istoriniai, etnokultūriniai, urbanistiniai/ architektūriniai
		Kompleksiniai	kraštovaizdžio, kartografiniai
	<i>Paveldo objektai/ paminklai</i>	Gamtos paveldo	geologiniai, geomorfologiniai, hidrografiniai, hidrogeologiniai, botaniniai, zoologiniai
Kultūros paveldo		archeologiniai, mitologiniai/istoriniai, memorialiniai, architektūriniai/inžineriniai, dailės	
<i>Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos</i>	<i>Ekologinės apsaugos zonos</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrosios ekologinės apsaugos (miestų ir kurortų, pajūrio ir laukų, požeminių vandenu (vandenviečių) paviršinio vandens telkinių, agrarinių takoskyrų, intensyvaus karsto apsaugos); • Buferinės apsaugos (valstybinių parkų, rezervatų ir draustinių, paveldo objektų apsaugos); • Fizinės apsaugos (paveldo objektų, valstybinio geodezinio pagrindo punktų, elektros linijų, dujotiekių ir naftotiekių, ryšių linijų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • Regimosios (vizualinės) apsaugos (paveldo objektų, astronomijos observatorijų, aerodromų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos); • Sanitarinės apsaugos (gamybinių ir komunalinių objektų, žemės ūkio įmonių bei kitų ūkio ir infrastruktūros objektų apsaugos). 	
<i>Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos</i>	<i>Atkuriamieji sklypai</i>	Uogynų, grybų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynų, požeminio vandens, kt. Atsinaujinančių išteklių atkurti	
	<i>Genetiniai sklypai</i>	Sėkliniams medynams ir kt. Rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti	
<i>Kompleksinės saugomos teritorijos</i>	<i>Valstybiniai parkai</i>	nacionaliniai	istoriniai nacionaliniai
		regioniniai	istoriniai regioniniai
	<i>Biosferos monitoringo teritorijos</i>	biosferos rezervatai	
		biosferos poligonai	

Šaltinis: cit. pagal valstybinę saugomų teritorijų tarnybą prie Aplinkos ministerijos. Prieiga per internetą: http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=75 [2015-01-10]

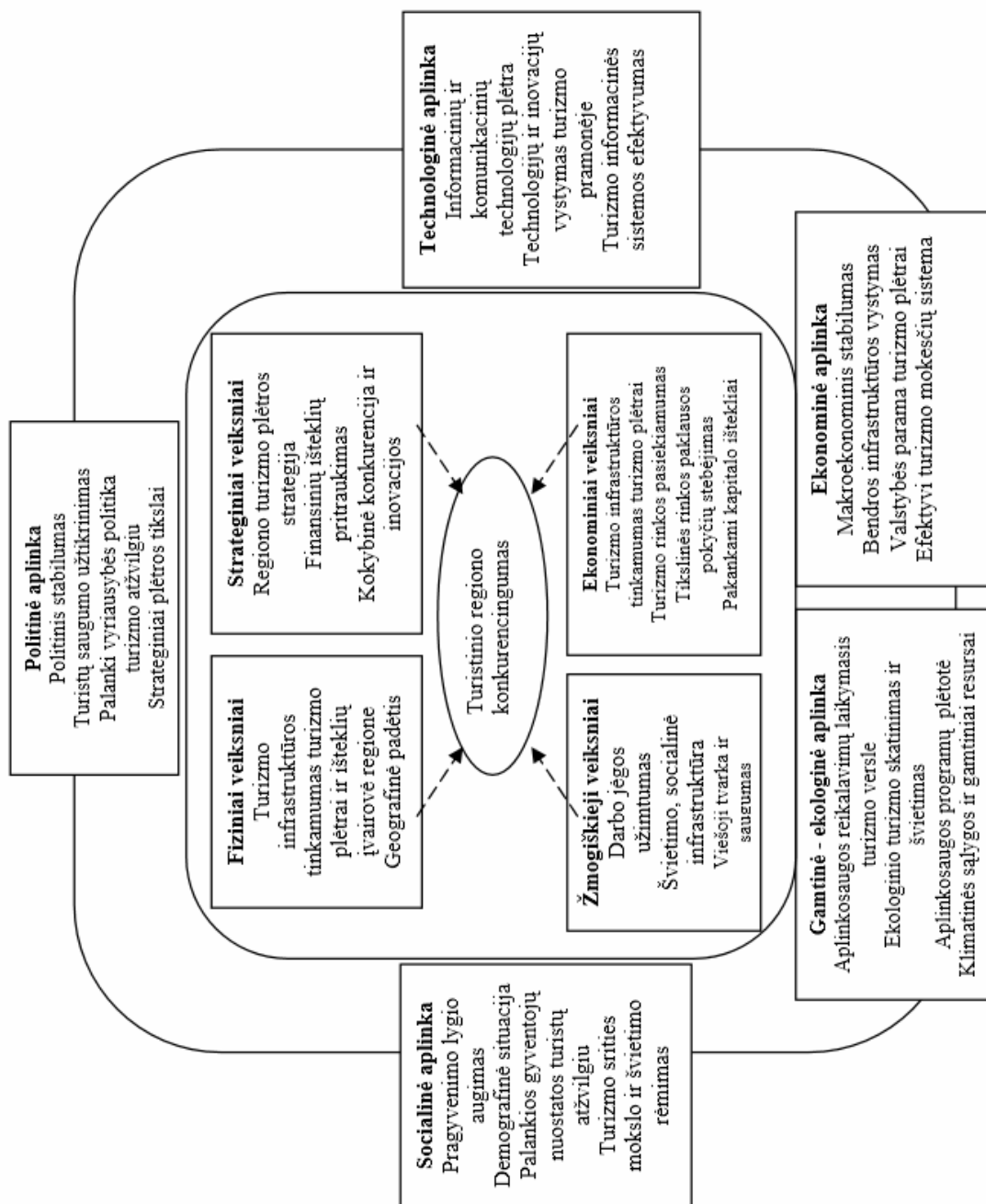
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos saugomų teritorijų įstatymu.

Lietuvos arealų turistinis potencialas

Labai didelio potencialo rekreaciniai arealai	Didelio potencialo rekreaciniai arealai	Vidutinio potencialo rekreaciniai arealai, sudarantys regioninės reikšmės sistemas	Mažo potencialo rekreaciniai arealai, sudarantys lokalinės svarbos rekreacines
1. Pajūrio 2. Vilniaus- Trakų 3. Kauno- Jurbarko	1. Ignalinos- Molėtų 2. Alytaus-Druskininkų 3. Anykščių- Ukmergės 4. Plungės- Telšių 5. Vilkaviškio-Vištyčio	1. Dubingių 2. Aukštadvario- Daugų 3. Dusetų- Zaraso 4. Lazdijų- Veisiejų 5. Švenčionių 6. Biržų-Pasvalio 7. Šiaulių- Raseinių 8. Gargždų- Skuodo 9. Pagėgių- Šilutės	1. Jonavos- Elektrėnų 2. Varėnos- Rūdiškių 3. Rokiškio- Utenos 4. Dūkšto- Visagino 5. Kazlų Rūdos- Lekėčių 6. Pabradės 7. Dieveniškių 8. Kėdainių-Panevėžio 9. Akmenės- Žagarės 10. Kretingos 11. Lavoriškių- Medininkų 12. Rietavo- Tauragės 13. Marijampolės- Šakių 14. Pandėlio- Vabalninko 15. Joniškio- Pakruojo 16. Ramygalos- Šėtos 17. Dotnuvos- Radviliškio 18. Kuršėnų- Mažeikių 19. Eržvilko- Kražių 20. Žemaičių Naumiesčio 21. Adučiškio-Tverečiaus 22. Eišiškių- Šalčininkų 23. Širvintų

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis LR teritorijos bendruoju planu.

Turistinio regiono konkurencingumo modelis

Šaltinis: cit. pagal I. Šiaulytę ir E. Jasinską

Apklaustos anketa

Gerbiamas respondente,

Esu Mykolo Romerio universiteto studentė Rasa Arnaitytė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema: *Kultūrinių ir antriniu turizmo išteklių vaidmuo plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje*. Šis tyrimas yra reikalingas magistro baigiamajam darbui.

Tyrimo tikslas: *Ištirti Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių panaudojimo galimybes kultūrinio turizmo plėtojimui*.

Anketa yra anoniminė ir gauti duomenys bus naudojami išskirtinai tyrimo tikslais. Anketoje nėra teisingų ar klaidingų atsakymų. Jums tiesiog reikia pasirinkti atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomone.

Dėkoju už Jūsų sugaištą laiką ir neįkainojamą pagalbą atliekant šį tyrimą!

Į šalia klausimų esančius tuščius langelius galite įrašyti savo pasirinkto atsakymo numerį.

1. Įstaiga, kurioje Jūs dirbate:

8. savivaldybė
9. turizmo informacijos centras
10. privatus muziejus
11. valstybinis muziejus
12. kaimo turizmo sodyba
13. kultūros centras
14. amatų centras
15. meno galerija
16. kita (įrašykite)_____

2. Kokios Jūsų pareigos?

1. Direktorius (-ė)
2. Vedėjas (-ė)
3. Specialistas atsakingas už turizmo plėtrą
4. Vadybininkas
5. Gidas
6. Kita (įrašykite)_____

3. Kiek laiko dirbate šioje srityje?

1. 0- 1 metus
2. 2-5 metus
3. 5 -15 metų
4. 15-30 metų
5. 30 ir daugiau

Tęsinys kitame puslapyje

Apklauso anketa (tęsinys)

4. Ar Dzūkijos kultūriniai turizmo ištekliai, Jūsų manymu, yra patrauklūs turistams? Įvertinkite žemiau išvardijamų Dzūkijos kultūrinių turizmo išteklių turistinį patrauklumą balais nuo 1 iki 5.

- 1 balas - visiškai nepatrauklus objektas
- 2 balai - mažai patrauklus objektas
- 3 balai - vidutiniškai patrauklus objektas
- 4 balai - patrauklus objektas
- 5 balai - labai patrauklus objektas

Kultūrinių turizmo išteklių rūšis	Patrauklumo įvertinimas balais (žemiau įrašykite savo vertinimą nuo 1 iki 5 balų)
Muziejai	
Etnografiniai kaimai	
Dvarai	
Sakraliniai objektai (bažnyčios, koplyčios ir t.t.)	
Istorinės reikšmės vietovės	
Piliakalniai, pilkapynai	
Archeologinės radimvietės	
Turistams rengiamos edukacinės programos	
Meno parodos ir galerijos	
Amatų demonstravimas	

5. Ar Dzūkijoje vykstantys kultūriniai renginiai, Jūsų manymu, patrauklūs turistams? Įvertinkite žemiau išvardijamų Dzūkijos kultūrinių renginių turistinį patrauklumą balais nuo 1 iki 5.

- 1 balas - visiškai nepatrauklus objektas
- 2 balai - mažai patrauklus objektas
- 3 balai - vidutiniškai patrauklus objektas
- 4 balai - patrauklus objektas
- 5 balai - labai patrauklus objektas

Kultūrinių turizmo išteklių rūšis	Patrauklumo įvertinimas balais (čia įrašykite vertinimą nuo 1 iki 5 balų)
Kinas ir kino festivaliai	
Koncertai	
Kasmetiniai festivaliai (muzikos, teatro, gyvosios istorijos, poezijos ir t.t.)	
Vaizduojamojo meno kūrybinių parodos (dailė, fotografija, ir kita)	
Tradiciniai šventiniai renginiai (Užgavėnės, Kalėdos, „grybų šventė“ ir panašiai)	
Miesto šventės	

6. Ar žemiau išvardijami Dzūkijos turizmo ištekliai, Jūsų manymu, yra pritaikyti kultūriniam turizmui? Įvertinkite jų pritaikymą turizmui balais nuo 1 iki 4.

- 1 balas - objektas visiškai nepritaikytas kultūriniam turizmui
- 2 balai - objektas mažai pritaikytas kultūriniam turizmui
- 3 balai - objektas neblogai pritaikytas kultūriniam turizmui
- 4 balai - objektas labai gerai pritaikytas kultūriniam turizmui

Kultūrinių turizmo išteklių rūšis	Įvertinimas balais (čia įrašykite vertinimą nuo 1 iki 4 balų)
Dvarai	
Etnografiniai kaimai	
Bažnyčios ir sakraliniai objektai	
Piliakalniai, pilkapynai	
Istorinės reikšmės vietos	
Archeologinės radimvietės	

Tęsinys kitame puslapyje

Apklauso anketa (tęsinys)

7. Kokių antrinių turizmo išteklių*, Jūsų manymu, labiausiai stinga Jūsų rajone (galimi keli atsakymų variantai)

1. dviračių takai
2. pėsčiųjų takai
3. poilsio vietos ir stovyklavietės
4. kempingai
5. apžvalgos aikštelės ir regyklos
6. apgyvendinimo įstaigos
7. maitinimosi įstaigos
8. turizmo informacijos centrai
9. kelionių agentūros
10. kita _____

* antriniai turizmo ištekliai tai- materialūs ir nematerialūs objektai, kurie gali būti panaudojami turizmo plėtros skatinimui bei turistų reikmėms

Žemiau esančioje lentelėje pažymėkite, ar Jūs sutinkate/nesutinkate su pateiktais teiginiais (po Jums tinkančiu atsakymu įrašykite „x“.

Teiginys	Jūsų nuomonė				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
8. Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų pasiūla					
9. Jūsų rajone yra pakankama kultūrinio turizmo paslaugų įvairovė					
10. Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys naujų kultūrinio turizmo paslaugų kūrimui					
11. Jūsų rajone yra atliekami rinkos tyrimai vertinant kultūrinio turizmo paslaugų patrauklumą					
12. Populiarinant kultūrinį turizmą Jūsų rajone, yra naudojamos tiksliai apgalvotos marketinginės priemonės					
13. Jūsų rajone yra skiriamas dėmesys vietovės įvaizdžio formavimui.					
14. Jūsų rajone yra užtikrinama pakankama informacijos sklaida apie vykstančius kultūrinius renginius					
15. Vietos gyventojai aktyviai prisideda prie kultūrinio turizmo populiarinimo					
16. Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros plėtrai					
17. Jūsų rajone yra skiriamas pakankamas dėmesys viešosios turizmo infrastruktūros atnaujinimui					

Tęsinys kitame puslapyje

Apklauso anketa (tęsinys)

18 . Koku balu įvertintumėte esamą viešąją turizmo infrastruktūrą savo rajone? (1- labai blogai, 10 labai gerai)

Balai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Jūsų nuomonė										

Pagrįskite savo įvertinimą (kodėl įvertinote blogai/gerai) :

---

19. Kurie iš šių veiksnių, Jūsų manymu, gali riboti kultūrinio turizmo plėtrą Jūsų rajone? (galimi keli atsakymų variantai)

1. kultūrinių projektų finansavimo trūkumas
2. nepakankama turizmo sektoriaus darbuotojų kvalifikacija
3. infrastruktūros problemos
4. prasta rinkodara
5. kiti (įrašykite) _____
6. neturiu nuomonės

20. Kurios iš šių priemonių, Jūsų manymu, galėtų geriausiai prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtos Jūsų rajone ? (galimi keli atsakymų variantai)

1. aktyvesnis ES struktūrinių fondų naudojimas
2. didesnis finansavimas iš savivaldybių
3. aktyvesnis vietos bendruomenės įsitraukimas į turizmo plėtrą
4. dažnesnis rinkodaros priemonių naudojimas
5. kita(įrašykite) _____

Elektroninio laiško tekstas

Laba diena, p. V. Pavardeni,

Esu Mykolo Romerio universiteto studentė Rasa Arnaitytė. Vasario *nn* dieną kalbėjome su Jumis telefonu, skambinau su prašymu sudalyvauti mano atliekamame tyrime, kuris reikalingas magistro baigiamajam darbui.

Kaip ir kalbėjome, siunčiu Jums anketą word formatu (šiam laiške prisegtas dokumentas). Prašau Jūsų užpildyti šią anketą ir užpildytą atsiųsti man atgal elektroniniu paštu (tinka ir skanuoti, ir worde užpildyti kompiuteriniai variantai). Anketa yra anoniminė, Jūsų asmeniniai ir kontaktiniai duomenys nebus niekur viešinami. Anketoje nėra teisingų ar neteisingų atsakymų. Tiesiog pasirinkite atsakymą, kuris geriausiai atspindi Jūsų nuomonę.

Tyrimo tikslas: Ištirti Dzūkijos kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių panaudojimo galimybes kultūrinio turizmo plėtojimui.

Magistro baigiamojo darbo tema: kultūrinių ir antrinių turizmo išteklių vaidmuo plėtojant kultūrinį turizmą Dzūkijoje.

Kiekvieno respondento nuomonė man yra labai svarbi, todėl esu Jums be galo dėkinga už sugaištą laiką ir suteiktą pagalbą ir prašau atsiųsti man savo atsakymą šios savaitės bėgyje.

Jei turite klausimų, galite susisiekti su manimi telefonu 867546770 arba elektroniniu paštu. Yra tikimybė, kad darbo valandomis negalėsiu pakelti ragelio, tačiau būtinai Jums perskambinsiu.

Pagarbiai,

Rasa Arnaitytė

Amatų demonstravimą ir su jais susijusias edukacijas turistams vykdančios įstaigos

Pavadinimas	Kaimas rajonas	Demonstruojami amatai ir vykdomos edukacijos
Rūtos Sakalienės etnografinė sodyba	Marcinkonių k. Varėnos raj.	Mokoma kepti duoną bei įvairių tradicinių amatų: kiaušinių marginimo, audimo ir mezgimo, šiaudelių narstymo, drožimo, pynimo. Taip pat svečiai vaišinami žolelių arbata su tradicine dzūkiška grikinė „bapka“.
Linus Černiauskienės etnografinė sodyba	Kapiniškių k. Varėnos raj.	Vykdomos kulinarinės edukacijos– mokoma kepti tradicinę Grikinę „babką.
Kaimo turizmo sodyba „Avilys“	Alytaus raj.	Supažindinama su bitininkyste, mokoma lieti žvakes iš vaško.
Laimos Gegužytės Saviščevičienės etnografinė sodyba	Merkinė, Varėnos raj.	Kasmet rengiama amatų stovykla- mokyklėlė, daugiausia skirtą vaikams. Stovyklos metu galima išmokti rišti šiaudinius sodus, pinti gorčius iš pušies šaknų, krepšius, rišti verbas, velti vilną, daryti žaisliukus, karpinius, lieti žvakes iš bičių vaško, siuvinėti.
Punios Panemunės dzūko pirkia	Alytaus raj.	Supažindinama su kulinariu paveldu - galima išmokti kepti bulvines bandas ant kopūsto lapo, sužinoti senovinius bulvinių patiekalų padažų receptus.
Drevinės bitininkystės muziejus	Musteikos k. Varėnos raj.	Supažindinama su drevinė bitininkystės amatu. Galima pamatyti, kaip tvarkomas medus ir vaškas, kaip daromi kilminiai aviliai, nedideli aviliai – vabikai, skirti bičių spiečiams vilioti. Bityne galima išbandyti ne vieną amatą. Vasaromis čia vyksta pynimo savaitė- stovykla.
Dzūkijos nacionalinio parko etnografinė sodyba- muziejus.	Marcinkonys Varėnos raj.	Supažindinama su folkloru, pasakojama apie tradicinius amatus, gyvenimo būdą bei papročius
„Sūrininkų namai“	Dargužių k. Varėnos raj.	Rengiamos pažintines ekskursijas ir degustacijas, taip pat norinčius moko sūrio gamybos paslapčių.
Šiame muziejuje Lazdijų krašto muziejus	Lazdijų raj.	Mokoma pasigaminti žilvičio dūdeles, užsiėmimai skirti vaikams.
Etnografinė Prano Dzūko sodyba	Lazdijų raj.	Kiekvieną vasarą rengiama 7 dienų etnografinė stovykla vaikams, kurios metu jie susipažįsta su dzūkų senaisiais amatais, kulinariu paveldu, vaistažolėmis. Mokoma velti veltinukus, žiesti ir išdegti molio puodynėlę. Dainuojamos senovinės dainos, žaidžiami rateliai, vyksta pasakorių varžytuvės.
Kaimo turizmo sodyba „Merkio dvaras“	Puvočiai, Varėnos raj.	Supažindinama su verpimo, audimo amatais, varškės, sūrio, sviesto gaminimo ypatumais (užsiėmimai skirti vaikams).
Alytaus kraštotyros muziejus	Alytaus raj.	Yra galimybė susipažinti su puodininkyste, linininkyste, pynimu iš švendrų. Rengia edukacijas vaikams.

Tęsinys kitame puslapyje

Amatų demonstravimą ir su jais susijusias edukacijas turistams vykdančios įstaigos (tęsinys)

Kaimo turizmo sodyba „Grikucis“	Pamerkių k. Varėnos raj.	Susipažinti su senoviniais darbo įrankiais Dzūkijoje. Rugsėjo-spalio mėnesiais galima išmėginti grikių derliaus nuėmimą pjautuvais, lapkritį- balandį galima išmėginti jėgas kuliant grubius spragilais, mokoma malti senovinėmis girmomis, gaminti tradicinius grikinius blynus, mušti sviestą senovine „buikele“. Šioje sodyboje taip pat organizuojami įvairūs užsiėmimai vaikams, temiškaipritaikyti esamam metų laikui.
Birštono krašto muziejus	Birštono raj.	Vykdo amatų-edukacines programas vaikams.
Alovės amatų kiemelis	Alovės k. Alytaus raj.	Rengiami edukaciniai užsiėmimai, tradicinių patiekalų degustacijos ir gaminimo pamokėlės, galima išmokyti pinti iš vytelių, gaminti bičių vaško žvakes, drožybos amato.
Dieveniškų istorinio parko direkcija	Šalčininkų raj.	Rengia žvakių liejimo ir juostų vijimo pamokas.
Pivašiūnų amatų centras	Alytaus raj.	Rengia kulinarinio paveldo patiekalų gamybos edukacijas bei šių patiekalų degustacijas, rengia įvairių tradicinių amatų edukacines dirbtuves ir vaikams, ir suaugusiems.
Dargužių amatų centras	Dargužių k. Varėnos raj.	organizuojami įvairūs Varėnos rajono amatininkų renginiai, stovyklos, organizuojami mokymai tradiciniais amatais besidomintiems vietiniams gyventojams bei turistams.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis įvairiais šaltiniais, įskaitant kaimo turizmo sodybų tinklapius

Dzūkijos etnografiniai kaimai ir jų pritaikymas turizmui

Kaimas	Trumpas kaimo aprašymas	Kaimo pritaikymas turizmui			Kaimo pritaikymas kultūrinam turizmui		Seniūnija, rajonas
		Auto. stovėjimo aikštelė turistams	Higieniniai statiniai turistams	Įtrauktas į maršrutą Dviratininkams	Edukacijos, amatų demonstravimas	Renginiai turistams pritraukti	
Zervynos	Kaimas saugomas valstybiniu mastu. Šalia teka upė, yra galimybė baidarių nuomos verslui.	Yra, nedidelis plotas, be betoninės dangos	Lauko toletas prie įvažiavimo į kaimą).	Taip	Nevyksta	Nevyksta	Marcinkonių seniūnija, Varėnos raj.
Lynežerio kaimas	Gatvinis kaimas, netoliese yra Lygucio ežeras.	Yra	Nėra žinoma	Taip	Nevyksta	Nevyksta	Kaniavos seniūnija, Varėnos raj.
Dubininkų kaimas	Gatvinis kaimas, šalia teka Skroblaupelis.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Taip	Nevyksta	Nevyksta	Marcinkonių seniūnija, Varėnos rajonas.
Musteikos	Sodybos išsidėsčiusios 5 grupėmis, 10 paminklinių sodybų.	Galimybė pasistatyti automobilį prie muziejaus	Toletas muziejaus teritorijoje	Taip	Drevinės bitininkystės muziejaus vykdomos edukacijos	Kasmet vyksta amatų stovykla	Marcinkonių seniūnija, Varėnos raj.
Čižiūnų kaimas	Gatvinis kaimas.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Ne	Nevyksta	Nevyksta	Valkininkų seniūnija, Varėnos raj.
Dargužių kaimas	Gatvinis kaimas.	Galimybė pasistatyti automobilį prie Dargužių amatų centro	Yra	Ne	Dargužių amatų centro rengiamo edukacijos, „sūrininkų namų“ sūrio gamybos pamokos.	Nevyksta	Valkininkų seniūnija, Varėnos raj.
Rudnios kaimas	prie Ūlos upės, netoliese yra Ūlos ežerėlis, įrengta privati stovyklavietė, yra, vandens malūnas minimas nuo XVIII amžiaus (kultūros paminklas).	Nėra žinoma	Yra (privačioje stovyklavietėje, lauko toletas)	Ne	Nevyksta	Nevyksta	Marcinkonių seniūnija, Varėnos raj.

Tęsinys kitame puslapyje

Dzūkijos etnografiniai kaimai ir jų pritaikymas turizmui (*tęsinys*)

Kašėtų kaimas	Netoliese yra Uosupio ir Ūlos upės, Bliūdelio ir Mačiulos ežerai, teritorijoje rasta archeologinių radinių, akmens amžiaus stovyklavietės	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Taip	Nevyksta	Nevyksta	Marcinkonių seniūnija, Varėnos raj.
Latežerio kaimas	Gatvinis kaimas. Kaime įsikūrusi kaimo turizmo sodyba, greta yra Latežerio ežeras, yra drožinių ekspozicija.	Kaimo turizmo sodybos teritorijoje	Kaimo turizmo sodybos teritorijoje	Ne	Nevyksta	Nevyksta	Viečiūnų seniūnija, Druskininkų rajonas.
Švendubrės kaimas	Gatvinis kaimas. Įsikūrusi kaimo turizmo sodyba. Šalia- Raigardo slėnis, „Švendubrės akmuo“.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Takas su poilsinėmis nuo Druskininkų iki Raigardo slėnio.	Nevyksta	Tradicinės Sekminės, Kalėdos Užgavėnės	Viečiūnų seniūnija, Druskininkų rajonas.
Žiogelių kaimas	Kupetinis sielininkų kaimas (etnokultūrinis Žiogelių draustinis) šalia teka Nemunas, kaime įsikūrusi kaimo turizmo sodyba.	Kaimo turizmo sodybos teritorijoje	Kaimo turizmo sodybos teritorijoje	Taip	Nevyksta	Nevyksta	Viečiūnų seniūnija, Druskininkų rajonas.
Žižmų kaimas	Gatvinis režinis kaimas.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nevyksta	Nevyksta	Dieveniškių seniūnija, Šalčininkų rajonas.
Poškonių kaimas	Gatvinis režinis kaimas.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nevyksta	Nevyksta	Dieveniškių seniūnija, Šalčininkų rajonas.
Rimašių kaimas	Gatvinis režinis kaimas.	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nėra žinoma	Nevyksta	Nevyksta	Poškonių seniūnija, Šalčininkų rajonas.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis ŽUM tinklapiu apie Lietuvos tautinį paveldą (prieiga per internetą: <http://www.marketing-europe.eu/?pg=5&lng=lt>), turizmo informacijos centrų tinklapiais ir kitais šaltiniais.

Dzūkijos bažnyčios

Objekto pavadinimas ir buvimo vieta	Objekto aprašymas
Šv. Liudviko Bažnyčia (Alytaus mieste).	Mūrinė klasicizmo stiliaus bažnyčia. Pastatyta 1818 m., greta sudegusių buvusių maldos namų, klebono Liudviko Mikalausko iniciatyva ir pavadinta jo garbei. Šiandien tai pati seniausia miesto bažnyčia, kurios varpinėje tebeskamba senasis 1669 m. nulietas varpas. Išlikęs ir XIX a. Nutapytas šv. Liudviko paveikslas
Medinė Šv. Angelų sargų bažnyčia (Alytaus mieste).	Pastatyta 1905 m. Ji išaugo iš Šv. Onos koplytėlės, stovėjusios šioje vietoje nuo XVII a. Bažnyčios vidus baroko stiliaus, yra nemažai vertingų XIX a. Religinių paveikslų. Šalia Bažnyčios esančiose kapinaitėse palaidota 114 savanorių, žuvusių už Lietuvos nepriklausomybę.
Šv. Kazimiero bažnyčia (Alytaus miestas)	Tai Visuomet buvo kareiviški maldos namai. XIX a. Sovietmečiu joje buvo druskos sandėlis, o vėliau įsikūrė mašinų gamyklos klubas. Atgimimo laikotarpiu bažnyčia grąžinta tikintiesiems.
Šv. Mergelės Marijos, krikščionių pagalbos bažnyčia (Alytaus mieste).	Naujausia mieste. Eksterjeras būdingas Skandinavijos bažnyčioms, interjeras taip pat neįprastas įpratusiems prie tradicinio lietuviškų bažnyčių interjero.
Švč. Trejybės bažnyčia (Alovės kaimas, Alytaus raj.).	Pastatyta 1802 m. turi klasicizmo ir baroko bruožų.
Dievo apvaizdos bažnyčia (Balkūnai Alytaus raj.)	Įkurta 1393 m. – Lietuvos krikšto laikais. Dabartinė pastatyta 1858-1862 m. architekto Tomo Tiškevičiaus projektą. Interjere- gotiška arkų, romantinis ir bizantinis pastogės dekoras bei XVIII-XIX a. Bažnytinio meno kūriniai.
Kristaus atsimainymo bažnyčia (Krolialaukis).	Pastatyta 1782 m. Jos sienos sumūrytos iš lauko akmenų ir plytų. Turi istorizmo bruožų.
Švč. Mergelės gimimo bažnyčia (Alytaus raj.).	Pastatyta architekto Vaclovo Michnevičiaus. 1899-1904 m., yra viena iš gražiausių Dzūkijoje.
Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnytelė. (Alytaus raj.).	Dabartinė bažnyčia pastatyta 1825 m. Bažnyčios architektūroje atsispindi nesuvaržytas tautiškas požiūris klasicizmo stilių, kuris vyravo jos statymo laiku. Prie bažnyčios stovi medinė varpinė, slėnyje- medinė koplyčia. 1911-1918 Pivašiūnuose klebonavo būsiamasis nepriklausomybės akto signataras Alfonsas Petrulis.
Šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčia (Punia, Alytaus raj.)	Architektūra- baroko ir klasicizmo stilių junginys, šalia bažnyčios stovi bokšto formos mūrinė koplytelė.
Švč. Trejybės bažnyčia (Rumbonys, Alytaus raj.).	Bažnyčia pastatyta 1795 m., medinė, liaudiškojo klasicizmo formų, šalia jos medinė varpinė, koplyčia.
Kristaus Karaliaus bažnyčia (Sentaika, Alytaus raj.)	Bažnyčia pastatyta 1795 m., medinė, liaudiškojo klasicizmo formų, šalia jos medinė varpinė, koplyčia.
Švč. mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia (Simnas, Alytaus raj.).	Viduje yra vertingas meniniu požiūriu XVIII a. Medinis altorius.
Švč. Jėzaus širdies bažnyčia (Ūdrija, Alytaus raj.).	Pastatyta 1923-1934. Tinkuoto mūro, dvibokštė, neorenesansinių bruožų.

Tęsinys kitame puslapyje

Dzūkijos bažnyčios (tęsinys)

Objekto pavadinimas ir buvimo vieta	Objekto aprašymas
Neogotikinė Šv. Antano Paduviečio bažnyčia (Birštono miestas).	Pastatyta 1900-1909 m. Šiandien bažnyčioje švenčiami atlidai, vyksta sakralinės muzikos koncertai.
Šv. Apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčia (Nemajūnai, Birštono raj.).	Pastatyta 1878 m. Medinės neogotikos kūriny. Netoliese esančios Nemajūnų kapinės, kuriose daug senovinių dzūkiškų kryžių.
Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (Druskininkų miestas).	Neogotikinio stiliaus, pastatyta 1931 m. Joje yra senų vertingų paveikslų.
Švč. Mergelės Marijos nekaltojo prasidejimo bažnyčia (Gerdašiai, Druskininkų raj.).	Medinės architektūra. Bažnyčia pastatyta 1936 m.)
Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia. (Leipalingis, Druskininkų raj.).	Bažnyčia mūrinė, pastatyta 1806-1821 m. Klasicizmo stiliaus, tačiau turi ir barokinių bruožų.
Šv. Onos bažnyčia Lazdijuose.	Būdingi romantizmo stiliaus bruožai, bažnyčios bokštai-pseudobarokiniai. Pastatyta 1895 m.
Dievo apvaizdos bažnyčia (Kapčiamiestis, Lazdijų raj.)	Medinė, pastatyta 1956 m. vietoj per karą sudegusios ankstesnės.
Jėzaus Nazariečio bažnyčia (Būdvietis, Lazdijų raj.)	Pastatytas maždaug 1827 m. Medinė, su dviem bokšteliais.
Kristaus karaliaus bažnyčia (Krikštonys, Lazdijų raj.)	Tinkuoto mūro, pastatyta 1934 m. Dvibokštė, eklektinio stiliaus.
Šv. Apaštalo evangeliko Mato bažnyčia (Krosna, Lazdijų raj.)	Statyta 1842, klasicistinė, turi renesansinių bruožų.
Šv. Kazimiero bažnyčia (Kučiūnai Lazdijų raj.)	Pastatyta 1907 m. medinė, liaudies architektūros formų.
Kristaus atsimainymo bažnyčia (Meteliai, Lazdijų raj.)	Pastatyta 1819-1822. Klasicizmo ir neobaroko bruožų. Šiame miestelyje taip pat yra koplyčia Kryžių šventovė.
Šv. Kūdikelio Jėzaus Teresės bažnyčia (Paveisininkai, Lazdijų raj.)	Pastatyta 1938 m., bebokštė, gyvenamojo namo formos.
Švč. Trejybės bažnyčia (Rudamina, Lazdijų raj.)	Pradėta statyti 1757 m. Perstatyta 1913 m. Barokinė. Prie bažnyčios religinio meno ir kultūros muziejus, šventoriuje palaidotas kunigas Juozas Zdebskis.
Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia (Seirijai, Lazdijų raj.)	1537 įkurta Jurgio Radvilos. Dabartinė bažnyčia statyta 1584, turi tam laikotarpiui būdingų renesanso bruožų.
Švč. Mergelės Marijos nuolatinės globėjos bažnyčia (Šeštokai, Lazdijų raj.)	Medinė, pastatyta 1924 m. pagal inžinieriaus I. Vitembergo projektą.
Viešpaties apsiareiškimo švenčiausiajai mergelei Marijai bažnyčia (Šlavantai, Lazdijų raj.)	Medinė, aptverta akmenų mūro tvora. Pastatyta 1921 m.
Šv. Jurgio bažnyčia (Veisėjai, Lazdijų raj.)	1762 m. pradėta statyti M. Masalskio. Dabartinę klasicistinę formą įgavo 1817 m. fasade yra likę ir baroko elementų.
Šv. apaštalo Petro bažnyčia (Šalčininkai)	Įkurta 1410 m. po daug kartų perstatyta, antrojo pasaulinio karto metu pamaldos laikytos kapinių koplyčioje. 1986-1991 m. pastatyta nauja bažnyčia.
Šv. Kūdikelio Jėzaus Teresės bažnyčia (Akmenė, Šalčininkų raj.)	1928 m. pastatyta, medinė, interjere išsiskiria dvi XIX a. 2 m aukščio medinės skulptūros.
Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia (Butrimonys, Šalčininkų raj.)	Pastatyta 1799 m. perstatyta 1921. Fasade originalus balkonas su baliustradais, Kristaus statula.
Švč. Mergelės rožantinės bažnyčia (Dieveniškės, Šalčininkų raj.)	Įkurta 1471 m. dabartinė pastatyta 1783 m., atnaujinta 1861 m. viduje iš ankstesnės bažnyčios išlikę paveikslai skulptūros. 1899-1903 m. pastatyta akmenų mūro varpinė.

Tęsinys kitame puslapyje

Dzūkijos bažnyčios

Objekto pavadinimas ir buvimo vieta	Objekto aprašymas
Kristaus žengimo į dangų bažnyčia (Eišiškės, Šalčininkų raj.)	Akmens mūro romantiniam klasicizmui priskirtinas statinys. Pastatyta 1847-1852 m. pagal žinomo istoriko ir inžinieriaus Teodoro Narbuto projektą.
Šv. Onos bažnyčia (Jašiūnai, Šalčininkų raj.)	Įkurta 1515 m. dabartinė pastatyta 1929 m., atnaujinta 1965 m. prie bažnyčios stovi originali varpinė.
Švč. Marijos nekalto prasidėjimo bažnyčia (Kalesninkai, Šalčininkų raj.)	Mūrinė, pastatyta 1906- 1914 m. turi neogotikos ir neoromantinio stiliaus bruožų. Tipiškas istorizmo laikotarpio statinys, kai architektūroje bandoma imituoti įvairių stilių bruožus.
Švč. Mergelės Marijos gailestingumo motinos bažnyčia (Norviliškės, Šalčininkų raj.)	Įkurta 1617 m. Dabartinė pastatyta 1929 m.
Švč. Mergelės Marijos ėmimo dangų bažnyčia (Pabarė, Šalčininkų raj.)	Pastatyta 1934 m. iš akmenų ir mūro, ryškūs neobaroko bruožai.
Švč. Trejybės bažnyčia (Rūdninkai, Šalčininkų raj.)	Įkurta 1511 m., tačiau po to daug kartų perstatyta. Dabartinė medinė bažnyčia pastatyta 1884 m.
Šv Jurgio bažnyčia (Šalčininkėliai, Šalčininkų raj.)	Medinė, turi klasicizmo bruožų. Įkurta 1553 m., 1662 atnaujinta Teodoro Laskio.
Šv arkangelo Mykolo bažnyčia (Tabariškės, Šalčininkų raj.)	Viena įdomesnių Lietuvos medinių barokinių bažnyčių. Bebokštė. Pagrindiniam fasade akcentuotas aukštas lankstyto silueto frontonas, kuris suteikia bažnyčiai barokinę išvaizdą. Pastatytas 1870 m.
Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia (turgeliai, Šalčininkų raj.)	Pastatyta 1897-1909 m., mūrinė. Bandyta derinti akmens mūra su raudonomis plytomis, klasicizmo stiliaus bažnyčia su neobaroko bruožais.
Šv. Mykolo arkangelo bažnyčia	Atstatyta 1995 m. Varėnos miestas.
Nukryžiuotojo Jėzaus bažnytelė (Akmuo, Varėnos r.)	Medinė, suręsta iš sienojų.
Šv. Jėzaus širdies bažnyčia (Dubičiai, Varėnos raj.)	Neogotikinė, dvibokštė, pastatyta 1909m .
Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia (kabeliai, Varėnos raj.)	Medinė, dvibokštė, pastatyta 1911 m.
Švč. Trejybės bažnyčia ir vienuolynas (Liškiava, Varėnos raj.)	Perstatyta 1821 m. fasadas barokinio stiliaus, viduje vyrauja rokoko stilius.
Šv Simono ir Judo Tado bažnyčia (Marcinkonys, Varėna)	Medinė, neogotikinio stiliaus, dvibokštė
Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčia (Merkinė, Varėnos raj.)	Vėlyvosios gotikos ir renesanso stiliaus
Švč. Trejybės bažnyčia (Nedzingė, Varėnos raj.)	Klasicistinė, su varpine.
Mergelės Marijos nuolatinės globėjos bažnyčia (Rudnia, Varėnos raj.)	Medinė, pastatyta 1910 m.
Švč mergelės Marijos apsilankymo bažnyčia (Valkininkai, Varėnos raj.)	Klasicistinė, pirmą kartą įkurta 1636 m.
Antano paduviečio bažnyčia (Žiliniai, Varėnos raj.)	Medinė, pastatyta 1927 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal A. Semaškos knygą „Visa turistinė Lietuva“. Detalesnė informacija apie leidinį literatūros sąrašė.

Dzūkijos piliakalniai

Piliakalnis	Pritaikymas turizmui
Alytaus rajone	
Alytaus	Įrengti laiptai, įrengta poilsio zona su pavėsinėmis, laužavietėmis, vaikų žaidimo aikštelėmis ir pasivaikščiavimo takais, vedančiais iki Klebono akmens Nemune.
Radžiūnų	Prie piliakalnio įrengta stovyklavietė, aplinka sutvarkyta, netoliese įsikūręs nuotykių parkas „Tarzanija“
Bambinikų piliakalnis	Numatytas tvarkyti 2014-2020 m
Kaukų piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, įrengti laiptai į piliakalnį.
Papėčių piliakalnis	Nepritaikytas turizmui
Poterionių piliakalnis	Įrengti laiptai, sąlyginai pritaikytas turizmui
Punios piliakalnis	Įrengti laiptai, pritaikytas turizmui, įdomus tuo, kad manoma jog ant jo stovėjo legendinė Pilėnų pilis.
Rumbonių piliakalnis	Įrengti laiptai, pritaikytas turizmui
Žilvios piliakalnis	Nepritaikytas turizmui, tačiau šalia piliakalnio yra paminklai kariams.
Olakalnis	Buvęs aukų kalnas. Sąlyginai pritaikytas turizmui, ant piliakalnio stovi balta koplyčia.
Obelijos piliakalnis	Nėra duomenų
Gerulių piliakalnis	Įrengti laiptai, pritaikytas turizmui
<i>Pastaba: Alytaus rajono savivaldybės 2013- 2020 m. plane numatomas piliakalnių sutvarkymas.</i>	
Varėnos raj.	
Dubičių piliakalniai	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Burbonių	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Dubičių piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Kaniavėlės piliakalnis	Nėra duomenų
Krūminių piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Merkinės piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka, įrengtas lauko toletas,
Liškiavos piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Mikniūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Radyščiaus piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Voniškių piliakalnis	Nėra duomenų
Ulbių piliakalnis	Pritaikytas turizmui, sutvarkyta aplinka.
Lazdijų raj.	
Buniškių piliakalnis	Nėra duomenų
Buteliūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Druskinikėlių piliakalnis	Nėra duomenų
Elveriškių piliakalnis	Nėra duomenų
Ežerėlių piliakalnis	Nėra duomenų
Giraitės piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui
Krikštonių piliakalnis	Nėra duomenų
Kuklių piliakalnis	Nėra duomenų
<i>Tęsinys kitame puslapyje</i>	

* pastaba – nėra gauta tikslių duomenų apie dalies piliakalnių pritaikymą turizmo reikmėms, tačiau manoma, kad jie nėra pritaikyti, nes strateginiuose planuose šių objektų pritaikymas nebuvo numatytas.

Dzūkijos piliakalniai (tęsinys)

Maišymų piliakalnis	Nėra duomenų
Mėčiūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Mikyčių piliakalnis	Nėra duomenų
Paliūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Papalzdijų piliakalnis	Nėra duomenų
Pasernikų piliakalnis	Nėra duomenų
Paveisinių piliakalnis	Nėra duomenų
Prelomčiškių piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, yra laiptai
Rudaminos piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, yra laiptai
Šlavantų piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, yra laiptai
Ūdininkų piliakalnis	Nėra duomenų
Vaniūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Druskininkų raj.	
Černiauskų piliakalnis	Nėra duomenų
Birštono apylinkės	
Birštono piliakalnis	Pritaikytas turizmui, gražiai sutvarkyta aplinka
Baronių piliakalnis	Nėra duomenų
Nemajūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Paverknių piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, yra laiptai
Šaltinėlių piliakalnis	Nėra duomenų
Šilėnų piliakalnis	Nėra duomenų
Šalčininkų raj.	
Bėčkonių piliakalnis	Nėra duomenų
Eišiškių piliakalnis	Nėra duomenų
Kiaulėkų piliakalnis	Nėra duomenų
Pūdrionių piliakalnis	Nėra duomenų
Sangėliškių piliakalnis	Nėra duomenų
Tetervinų piliakalnis	Nėra duomenų
Turgelių piliakalnis	Nėra duomenų
Valakavičių piliakalnis	Nėra duomenų
Maišymų piliakalnis	Nėra duomenų
Mėčiūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Maišymų piliakalnis	Nėra duomenų
Mėčiūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Mikyčių piliakalnis	Nėra duomenų
Paliūnų piliakalnis	Nėra duomenų
Papalzdijų piliakalnis	Nėra duomenų
Pasernikų piliakalnis	Nėra duomenų
Paveisinių piliakalnis	Nėra duomenų
Prelomčiškių piliakalnis	Sąlyginai pritaikytas turizmui, yra laiptai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis informaciniu tinklapiu apie Lietuvos, piliakalnius, prieiga per internetą: <http://www.piliakalniai.lt/index.php>, taip pat turizmo centrų tinklapiuose bei rajonų strateginė plėtros planuose pateikiama informacija.

* *pastaba – nėra gauta tikslų duomenų apie dalies piliakalnių pritaikymą turizmo reikmėms, tačiau manoma, kad jie nėra pritaikyti, nes strateginiuose planuose šių objektų pritaikymas nebuvo numatytas.*

Dzūkijos muziejai ir galerijos

Alytaus miestas ir rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • Alytaus kraštotyros muziejus • Anzelmo Matučio memorialinis muziejus, • Antano Jonyno memorialinis muziejus • kraštotyros muziejaus archeologinė ekspozicija; • Julijos Baranauskienės keramikos muziejus; • Kovų už laisvę ekspozicija „Mūsų tautos istorinė atmintis“; • Alytaus teisėsaugos ir teisėtvarkos muziejus; • Afganistano karo veteranų klubo muziejus. • Dailininko Antano Žmuidzinavičiaus tėviškė; • Žuvinto biosferos rezervato lankytojų centras; • Punios girininkijos miško muziejus; • Alytaus rajono Punios mokyklos-daugiafunkcinio centro Kraštotyrinė ekspozicija.
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Daugų kalvės ekspozicijų salė.
Birštono rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • Birštono miesto muziejus • Birštono sakralinis muziejus
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Astos Damynaitės privati meno galerija • Birštono Kurhauzo galerija
Druskininkų miestas ir rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • „Girios aidas“ – miško muziejus, mokymo ir informacijos centras; • Druskininkų miesto muziejus; • Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus; • Grūto parkas (sovietinių skulptūrų ekspozicija); • Liaudies buities ekspozicija; • M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus; • A.Česnulio skulptūrų ir poilsio parkas.
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Galerija SOFA; • Mažoji galerija; • V. K. Jonyno galerija.
Varėnos miestas ir rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos etnografinė sodyba–muziejus; • Merkinės kraštotyros ir genocido muziejus; • Vinco Krėvės–Mickevičiaus memorialinis muziejus; • Tado Ivanausko zoologijos muziejaus padalinys Čepkelių valstybiniame gamtiniame rezervate; • Senovinės bitininkystės muziejus ir kelminių avilių bitynas; • Perlojos kraštotyros muziejus; • Lietuvos totorių etnokultūrinis buities muziejus; • Rašytojo Martyno Vainilaičio sodyba–muziejus; • Anzelmo Matučio drevė–muziejus.
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Varėnos kultūros centro kino ir parodų salė • Elvyros Petraitienės ir Petro Pretkelio juodosios keramikos menininkų sodybos • Dzūkijos nacionalinio parko Merkinės lankytojų centro galerija.
<i>Tęsinys kitame puslapyje</i>	

Dzūkijos muziejai ir galerijos (tęsinys)

Lazdijų rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • Lazdijų krašto muziejus • Veisiejų krašto muziejus, • Laisvės kovų muziejus, • Etnografinė Prano Dzūko sodyba, • Kapčiamiesčio Emilijos Pliaterytės muziejus • Motiejaus Gustaičio memorialinis namas–muziejus. • Akmenų muziejus “Jotvingių kiemas” • Miškininkų muziejus
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • Veisiejų dailės galerija
Šalčininkų rajonas	
Muziejai	<ul style="list-style-type: none"> • Eišiškių S. Rapolionio gimnazijos kraštotyros muziejus „Atmintis“ • Jašiūnų „Aušros“ vidurinės mokyklos istorijos ir etnografijos muziejus • Tautodailininkės A. Krepštul muziejus • Turgelių Povilo Ksavero Bžostovskio vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus • Baltosios Vokės miestelio kraštotyros muziejus • Jašiūnų 1-osios vidurinės mokyklos kraštotyros muziejus
Galerijos	<ul style="list-style-type: none"> • -----

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija. Esamos situacijos ir SSGG analizės projektu (detalesnė informacija literatūros sąrašė); turizmo informacijos centrų tinklapiais ir kitais šaltiniais.\

* pastaba – nėra gauta tikslių duomenų apie dalies piliakalnių pritaikymą turizmo reikmėms, tačiau manoma, kad jie nėra pritaikyti, nes strateginiuose planuose šių objektų pritaikymas nebuvo numatytas.

Dzūkijos tradicinės, miesto ir kitos, turizmo potencialą turinčios šventės

Alytaus rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Alytaus miesto šventė, • Derliaus šventė, Kalėdų • Eglės žiburių įžiebimo šventė, • Kalėdinė mugė. • Joninių šventė prie AKKC, • Tradicinė liaudiškos muzikos ir žaidimų šventė „Ona – liepos karalienė“, • Grikių šventė. • Šeimų šventė-subuvimas „Graži mūsų šeimynėlė“ • Alovėje, „Simno kermošius“, • Dzūkijos regiono mėgėjų teatrų šventė-konkursas „Kaimo liktarna“, V. Maknio vardo premijai laimėti • Tradicinė kasmetinė šventė „Kaimynų diena“, • Vasario 16-osios minėjimas • Jurginių šventė „Jurgi, Jurgeli“ Alovėje • Sekminės Butrimonyse • Sakralinės muzikos valanda „Žmogui ir Žemei“ Daugų Dievo Apvaizdos bažnyčioje, • Valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos renginiai Dauguose • Šviežios duonelės šventė – Oninės Punioje, • Pramogų vakaras „Žolinė Pivašiūnuose“ • Kalėdų eglės žiburių įžiebimo šventė Dauguose, • Joninių šventė Simne „Saulės ratu“ • Joninių šventė Santaikoje „Nuo sutemos lig aušros“ • Teatralizuota Joninių šventė Luksnėnuose „Degant Joninių laužams“ • Joninių šventė Miroslove „Kupolėlė rasą pakėlė“ • Joninių šventė „Dekit Joninių laužai“ Alovėje • Joninių šventė „Joninės Pivašiūnuose“ • Baltų vienybės diena Punioje • Užgavėnės Punioje • Kalėdinis spektaklis Punioje, koncertas • Skirtas Motinos diena Punioje • Kraštotyrinė -etnografinė ekspozicija „Punia amžių bėgyje“ Punioje • Kaimo rašytojų diena
Birštono rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Birštono kurorto šventė „Žydinčio miesto ritmu“
Druskininkų rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Druskininkų kurorto šventė • Dainavos krašto folkloro šventė • Atsiveikinimo su vasara šventė „Vasaros aidai“ • Teatralizuotos ekskursijos „Mineralinis miestelis“ • Kalėdinių renginių ciklas • Vasaros koncertų ciklas „Muzikiniai savaitgaliai“ • Joninės • Užgavėnės • Menininkų pleneras „Druskos metamorfozės“ • Medžio drožėjų pleneras „Ažuolo pasaka“ • Kalvystės pleneras „Plieninė plaštakė“ • Dailininkų pleneras „Čiurlionio dienos“ • Dailininkų pleneras „Raigardas“ • Nominacijų įteikimo vakaras, • Valstybinių švenčių minėjimai

Tęsinys kitame puslapyje

Tradicinės, miesto ir kitos šventės Dzūkijoje (tęsinys)

Varėnos rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Grybų šventė • Dzūkijos regiono tautodailės ir amatų priešvėlykinė mugė „Auksalio kupkas“ • Regioninė kaimo teatrų šventė „Citnaginė“ J. Gaidžio prizui laimėti • Respublikinė teatrų šventė „Širšių medus“ • Regioninė kaimo kapelių šventė „Dzūkelis“ • Respublikinė armonikininkų šventė-varžytuvės „Armonikaicis“, regioniniai „Poezijos pavasarėliai“ vaikams • Rajoninė kaimo šventė Marcinkonyse • Kaimo šventė „Antaninių kermošius“ • Perlojos kaimo šventė • Linų seniūnijos šventė „Mes esam dzūkai“
Lazdijų rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Tarptautinė tradicinė šventė „Pasienio fiesta“ • Mėgėjų teatrų šventė „Dobilėlis penkialapis“ • Armonikierių šventė „Grok armonika“ • Kapelių šventė „Netgi, vakaruškos“ • Oninių šventė prie Prelomciškės piliakalnio • Teatrų šventė „Gonkelės“ • Vasario 16-osios šventė • Skripkorių šventė „Griežkit, skripkos“ • Paskutinio medonešio šventė „Parjojo namolio bitutė ratuota“ • Šventė „Lazdijų ruduo“ • Valstybės dienos šventė ant Rudaminos piliakalnio • Kulinarinio paveldo ir folkloro šventė „Mes esam dzūkai“ • Joninių ir žirgų sporto šventė „Deki, Joninių lauže“ • Tradicinė Sekminių šventė „Berželiams sužaliavus“ • Tradicinis muzikos vakaras prie Dusios ežero „Kol saulė nusileis..“
Šalčininkų rajone
<ul style="list-style-type: none"> • Užgavėnės • Kaziuko mugė • Folkloro festivalis „Daina prie Šalčios“ • Rasos šventė (Joninės) Jašiūnuose • „Derliaus šventė“ • Šv. Andrejaus šventė • Šv. Andrejaus šventė • Tarptautinis chorinės muzikos festivalis • „Poezijos pavasarėlis“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis informacijos centrų tinklapiais, Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija-esamos situacijos ir SSSG analizės projektu (detalesnė informacija literatūros sąrašė); Šalčininkų rajono savivaldybės istorinio, kultūrinio, pažintinio turizmo sektorine studija ir kitais šaltiniais

Dzūkijos festivaliai

Pavadinimas ir aprašymas	Veiksmo vieta
Varom – muzikinis festivalis po atviru dangumi	Varėnos sąla
Blusų festivalis – po atviru dangumi, muzikinis, ekologinės tematikos	Karpiškių kaimas, Varėnos raj. organizuotas privačioje sodyboje
Elektroninė žolė- elektroninės muzikini festivalis	Varėna
Alytus in Rock summer – muzikinis festivalis	Alytus
Roko naktys- muzikinis festivalis	Varėna
Frankofonijos dienos- kinas, muzika, poezija	2014 m. vyko Birštone ir Alytuje
Druskininkų teatro ir muzikos festivalis	Druskininkai
Jotvos vartai- gyvosios istorijos	Alytus
Subatėlės vakarėly- folkloro festivalis	Dzūkijos nacionalinis parkas
Pupasodis gyvai- muzikinis festivalis	Pupasodžio kaimas, Alytaus raj.
Yaga Gathering- muzika, kūryba, festivalis po atviru dangumi	Valkininkai, Varėnos raj.
Sušaudytos dainos- partizanų dainų festivalis	Druskininkai
Dzūkų godos- folkloro festivalis	Marcinkonys, Varėnos raj.
„Ateik, saulute, su pyragais“ tarptautinis vaikų ir jaunimo folkloro festivalis	Alytaus raj.
Alytaus bienalė, Šiuolaikinio meno festivalis	Alytaus raj.
Alytaus cirko festivalis	Alytaus raj.
„Dainavos fanfaros“	Alytaus raj.
Pučiamųjų orkestrų festivalis	Alytaus raj.
„Aitvaras“, žiemos folkloro festivalis	Alytaus raj.
„Atvažiuoja Kalėdos“.	Alytaus raj.
Dainavos šalies muzikos festivalis	Alytaus raj.
Teatro festivalis „Tegyvuoja komedija“,	Alytaus raj.
Muziejų naktis,	Alytaus raj.
Poezijos festivalis „Laukinės vaivorykštės“	Alytaus raj.
Poezijos pavasaris,	Alytaus raj.
Tarptautinis menų festivalis „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu“	Druskininkų raj.
Druskininkų teatro ir muzikos festivalis	Druskininkų raj.
Tarptautinis R. Tumino vardo teatro festivalis „Vasara“,	Druskininkų raj.
Tarptautini konkursas–festivalis „Muzika be sienų“,	Druskininkų raj.
Tarptautinis literatūros festivalis „Poetinis Druskininkų rudo“,	Druskininkų raj.
Tarptautinis šiuolaikinės muzikos festivalis „Druskomanija“,	Druskininkų raj.
Tarptautinis vaikų kūrybos festivalis „Mes ir pasaulis“,	Druskininkų raj.
Tautinių šokių festivalis „Kadagynė“	Druskininkų raj.
Dalios Tamulevičiūtės profesionalių teatrų festivalis Varėnoje	Varėnos raj.
Regioninis vaikų ir jaunimo folkloro ansamblių festivalis „Ėglynaicis“	Varėnos raj.

Tęsinys kitame puslapyje

Dzūkijos festivaliai (tęsinys)

Pavadinimas ir aprašymas	Veiksmo vieta
Kalniškės partizanų dainų festivalis „Te skamba žygio dainos milžinkapių šaly“	Lazdijų raj.
Tarptautinis vargonų muzikos festivalis „Clavisoleli“.	Lazdijų raj.
Č. Sasnausko chorų festivalis	Lazdijų raj.
Estradinių dainų ir melodijų festivalis „Metelio banga“	Lazdijų raj.
Tradicinis gitarų pavasaris	Lazdijų raj.
Folkloroko festivalis „Žolynai slaunasai“	Lazdijų raj.
Folklorinių šokių festivalis „Šokim šokymėlių“	Lazdijų raj.
Be2gether- vasaros, muzikinis	Šalčininkų raj.
Iš širdies į širdį- gyvos muzikos festivalis	Šalčininkų raj.
Tarptautinės chorinės muzikos festivalis „auksinė Šalčios juosta“	Šalčininkų raj.
Akordeonistų festivalis Jašiūnuose	Šalčininkų raj.
Daina prie Šalčios – muzikinis	Šalčininkų raj.
Tarptautinis dainuojamosios poezijos festivalis „Tai aš..“	Veisiejai ir Birštonas
Birštonas jazz	Birštono raj.
Sakralinė muzikos festivalis „vargonų muzika Birštone“	Birštono raj.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis tinklapiu apie Lietuvos festivalius www.manofestivalis.lt, turizmo informacijos centrų tinklapiais, Alytaus regiono turizmo plėtros galimybių studija-esamos situacijos ir SSGG analizės projektu (detalesnė informacija literatūros sąrašė) ir kitais šaltiniais

Dzūkijos pažintiniai - kultūriniai maršrutai dviratininkams

Nr.	Pavadinimas	Maršrutas	Informacijos šaltinis
1.	„Žvaigždžių orbita“	.Druskininkų miesto muziejus - M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus - Mažoji galerija - V. K. Jonyno galerija - Druskonio ež. – Mergelės Akelių ež. – Nemuno pakrantės poilsiavietės – Velnio akmuo – Švendubrės kaimas – Raigardo slėnis – Druskininkų žydų bendruomenės kapinės - Senosios miesto kapinės.	Druskininkų TIC
2.	„Žilvino takas“	Druskininkų Džiaugsmo visiems liūdintiems stačiatikių cerkvė – Meilės sala – Gydyklų parkas – Grožio šaltinis – Ratnyčios ir Nemuno upių santaka (tolyn per „lenktą“ tiltelį) – Ž. Lipšico vardo skulptūrų parkas – „Eglės“ sanatorija ir tvenkinys – Neravų miškas - Ilgio ež. – Grūto parkas – A. Česnulio skulptūrų ir poilsio parkas - Ratnyčia – Miško muziejus „Girios aidas“ - Druskininkai.	Druskininkų TIC
3.	„Pažintis su Punos šilu“ -	Alytus–Punos šilas–Rumbonių piliakalnis–Rumbonys–Pirmasis Alytaus fortas–Alytus. Keliaujantieji šiuo maršrutu gali aplankyti medinių skulptūrų parką „pasakų takas“, Dainavos apygardos partizanų štabo žeminės maketą, girininkijos gamtos muziejų, Rumbonių piliakalnį, gynybinį įtvirtinimą – fortą (XIX a. pabaigos karinis statinys – įspūdingi grunto sampilai) netoli senovinės Bakšių gyvenvietės), Rumbonių bažnyčia.	Alytaus TIC
4.	„Svečiuose Simno apylinkėse“	Alytus–Ūdrija–Krokialaukis–Aleknonyš–Ažuoliniai–Simnas–Mergalaukis. Keliaujant galima aplankyti šiuos kultūrinius objektus- Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia Ūdrijos kaime, Krokialaukio Kristaus Atsimainymo bažnyčia, Žuvinto biosferos rezervato direkcija ir lankytojų centras Bambininkų piliakalnis, Simno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia.	Alytaus TIC
5.	„Patyrusiems“	Miesto sodas–Kurorto parkas–Panemunės dviračių takas–Piažo g.–A. Juozapavičiaus g.–Panemuninkėlių g.–Klevų g.–Uosių g.–Lakūnų g.–Medžiotojų g.–A. Juozapavičiaus g.–Merkinės g.–Piliakalnio g.–Muiželėnų miškas–Kaniūkų tiltas–Ulonų g.–Daugų g.–Mažasis Dailidės ežeras–Kurorto parkas–Miesto sodas.	Alytaus TIC
6.	„Kerinti Alytaus panemunės panorama“	Jurgiškių g.–Jazminų g.–Vilties g.–Jaunimo parkas–Parko g.–Kauno g.–Sanatorijos g.–Voveraičių g.–Panemunės dviračių takas.	Alytaus TIC
7.	„Pirma pažintis“	Sveikatos takas–Margio g.–Miesto sodas–Kurorto parkas–Mažasis Dailidės ežeras–Sveikatos takas.	Alytaus TIC
8.	Dviračiu po miestą	Rotušės aikštė- Dainų slėnis- S. Dariaus ir S. Girėno g.	Alytaus TIC
9.	„Olity-orany“	Maršrutas, jungiantis Alytaus ir Varėnos rajonus. Alytus- Poteronys-Bukaučiškės- Rimėnai- Daugai- Žvirgždėnai- Pivašiūnai. Tai dviejų dienų maršrutas, kuriuo keliaujant galima pasigėrėti gamta, siūloma pakeliui aplankyti bažnyčias ir piliakalnius	Alytaus TIC
10.	Žiedinis maršrutas	Buvusio Veisiejų dvaro fligelis su parku, Šv. Jurgio bažnyčia, Senosios žydų kapinės, Juozo Neimonto kapas ir paminklas miestelio centre, Esperanto kalbos kūrėjo Liudviko Lazario Zamenhofo biustas, Veisiejų istorinis miesto centras – urbanistikos paminklas, Skulptūrų parkas Veisiejų miesto centre, Čivonių senkapiai, vadinami Duobele, Šlavanto piliakalnis, Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia.	Lazdijų TIC
11.	-	Marcinkonys – Darželiai – Kapiniškiai – Margionys – Marcinkonys	Varėnos TIC
12.	-	Marcinkonys – Čepkeliai – Musteika – Margionys – Marcinkonys	Varėnos TIC

Tęsinys kitame puslapyje

Dzūkijos kultūriniai maršrutai dviratininkams (tęsinys)

13.	-	Merkinė – Subartonyš – Samūniškės – Merkinė	Varėnos TIC
14.	-	Marcinkonys – Lynežeris – Kašėtos – Zervynos – Marcinkonys	Varėnos TIC
15.	-	Marcinkonys – Zervynos – „Ūlos akis“ – Žiūrai – Marcinkonys	Varėnos TIC
16.	-	Merkinė – Radyščius – Liškiava – Žeimiai – Panara – Merkinė	Varėnos TIC
17.	-	Merkinė – Česukai – Pašilingė – Maksimai – Ucieka – Žiogeliai – Druskininkai – Gailiūnai – Liškiava – Žeimiai – Gudeliai – Panara – Merkinė	Varėnos TIC
18.	-	Puvočiai – Dubininkas – Viršurodukis – Roduka – Kasčiūnai – Glyno ež. – Mardasavas – Puvočiai	Varėnos TIC
19.	-	Varėna – Lavysas – „Ūlos akis“ – Zervynos – Pauosupė – Palkabalis – Varėna	Varėnos TIC
20.	-	Valkininkai – Pamerkiai – Karpiškės – Varėna	Varėnos TIC
21.	-	Dviračiu po Valkininkų miestelį	Varėnos TIC
22.	-	Varėna – Lavysas – Mančiagirė – Zervynos – Varėna	Varėnos TIC

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis turizmo informacijos centrų pateikiamais duomenimis.

Dzūkijos kultūriniai pažintiniai maršrutai pėstiesiems

Maršruto pavadinimas	Vietovė, kurioje jis sudarytas
Čiurlionio kelias	Druskininkai
Gydyklų parko istorinis maršrutas	Druskininkai
Drevinės bitininkystės pažintinis takas	Varėnos raj.
Istorinis takas Merkinėje „Karalių miestas“	Varėnos raj.
Liškiavos takas	Varėnos raj.
Merkinės apylinkių tautodailininkai	Varėnos raj.
Prelomciškės kalvos	Lazdijų raj.
Vainežerio parkas	Lazdijų raj.
Pėsčiomis po Alytų;	Alytaus miestas
Dieveniškių regioninio istorinio parko pažintinis takas.	Šalčininkų raj.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis turizmo informacijos centrų tinklapiais

Dzūkijos autoturizmo maršrutai

1.	„Po kunigaikščio Margirio žemę“ (Alytaus raj.)
2.	„Vytauto Didžiojo laiškų pėdsakais Alytaus krašte“ (Alytaus raj.)
3.	„Alytaus krašto piliakalnių legendų keliais“ (Alytaus raj.)
4.	„Kultūrinis paveldas“ (Lazdijų raj.)
5.	„Piligrimų takais“ (Lazdijų raj.)
6.	„Atrask Lazdijus!“
7.	Druskininkai - Raigardo slėnis – Švendubrė
8.	Druskininkai – Latežeris
9.	Druskininkai – Liškiava
10.	Druskininkai- Merkinė – Marcinkonys – Latežeris – Druskininkai
11.	Marcinkonys – Zervynos – Marcinkonys
12.	Marcinkonys – Margionys –Musteika – Marcinkonys
13.	Merkinė – Subartonys – Merkinė
14.	Merkinė – Liškiava – Merkinė
15.	Marcinkonys – Zervynos – Mardasavas – Puvočiai – Merkinė – Liškiava – Druskininkai
16.	Senoji Varėna – Babriškės – Valkininkai – Dargužiai – Pirčiupiai – Pamerkiai – Barteliai –Varėna
17.	Kalesninkai – Eišiškės – Butrimonys – Kaniūkai – Šalčininkai
18.	Šalčininkai – Jašiūnai – Pavlovo Respublika – Vilkiškės - Turgeliai – Tabariškės
19.	Poškonys – Dieveniškų istorinis-regioninis parkas – Dieveniškės – Norviliškės (Šalčininkų raj.)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis turizmo informacijos centrų tinklapiais

Rasa Arnaitytė

Mob. + 370 675 46 770
El. Paštas: r.arnaityte@gmail.com